

SOTSIAALSE ETTEVÕTLUSE JA SOTSIAALSETE ETTEVÕTETE ARENGU STIMULEERIMNE EESTIS

Strateegia süvaanalüüs

Sotsiaalse ettevõtluse ja sotsiaalsete ettevõtete arengu stimuleerimine Eestis

Strateegia süvaanalüüs

Käesolev raport esitab Eesti sotsiaalse innovatsiooni, sotsiaalse ettevõtluse ja sotsiaalsete ettevõtete jaoks kindlaks määratud strateegilise ökosüsteemi süvaanalüüsi. See tuvastab riigi peamised tugevad ja probleemsed küljed ning esitab strateegilised soovitused tugevama strateegilise ökosüsteemi arengu toetamiseks sotsiaalseks ettevõtluseks ja sotsiaalsete ettevõtete jaoks. Peamised strateegilised probleemid, mida analüüsiti, hõlmavad: sotsiaalse innovatsiooni ja sotsiaalse ettevõtluse kultuuri loomist (osa 2); sotsiaalse ettevõtluse toetamist ametkondlike ja seadusandlike raamistike kaudu (osa 3); juurdepääsu parandamist finantseerimisele ja turgudele sotsiaalse ettevõtluse stimuleerimiseks (osad 4 ja 5) ja sotsiaallettevõtjale vajalike oskuste ja pädevuste arendamise toetamist (osa 6).

JEL-ikoodid: L31, L33

Võtmesõnad: sotsiaalne ettevõtlus, sotsiaalne majandus, sotsiaalsed ettevõtted, sotsiaalne mõju, sotsiaalne innovatsioon, kohalik areng, strateegiline ökosüsteem.

OECD kohta

OECD on unikaalne foorum, kus valitsused töötavad koos, et tegeleda üleilmastumise majanduslike, sotsiaalsete ja keskkondlike probleemidega. OECD on eesliinil, püüdes mõista ja aidata valitsustel reageerida uutele arengusuundumustele ja probleemidele, nagu ettevõtete üldjuhtimine, infomajandus ja vananevast rahvastikust väljakutsed. Organisatsioon pakub raamistikku, kus valitsused võrdlevad poliitilisi kogemusi, otsivad vastuseid ühistele probleemidele, tuvastavad häid tavasid ja koordineerivad riigisiseseid ja rahvusvahelisi strateegiaid.

OECD kohaliku majandusliku ja tööhõive arengu (LEED) strateegilistest dokumentidest

OECD kohaliku majandusliku ja tööhõive arengu (LEED) programmi strateegilised dokumendid esitlevad innovaatilisi ideid ja praktilisi näiteid selle kohta, kuidas anda hoogu kohalikule arengule ja töökohtade loomisele. Tegeletakse paljude teemadega, sealhulgas tööhõive ja oskused; ettevõtlus; sotsiaalne majandus ja sotsiaalne innovatsioon; kultuur ja kohaliku võimekuse loomine. Programmis tuuakse esile just neid strateegiaid millega toetatakse ebasoodsas olukorras inimesi, näiteks madala kvalifikatsiooniga inimesi, töötuid, migrante, noori ja vanureid.

Käesolev dokument on avaldatud OECD peasekretäri vastutusel. Siin väljendatud arvamused ja kasutatud väited ei pruugi ilmingimata peegeldada OECD liikmesriikide või Euroopa Liidu ametlikke seisukohti.

Käesolev dokument ning kõik sellele lisatud statistilised andmed ja kaart ei piira ühegi territooriumi staatust ega sõltumatust, rahvusvaheliste riigipiiride ja piirjoonte piiritlemist ega mis tahes territooriumi, linna või piirkonna nime.

Avaldamiseks loa andnud Lamia Kamal-Chaoui, OECD ettevõtluse, väikeste ja keskmiste ettevõtete, regioonide ja linnade keskuse direktor.

Käesolev dokument on koostatud Euroopa Liidu finantstoetuse abil. Selle sisu on autorite ainuvastutusel ega peegelda ilmingimata Euroopa Liidu seisukohti.

Palun viidake sellele publikatsioonile alljärgnevalt:

OECD (2020), "Boosting Social Entrepreneurship and Social Enterprise Development in Estonia, In-depth Policy Review", OECD LEED Papers, 2020/02, OECD Publishing, Paris.

Sari: OECD LEED Papers

Fotode autor: © Getty Images

© OECD, 2020

Te võite kopeerida, alla laadida või printida OECD sisu enda tarbeks ja lisada väljavõtteid OECD publikatsioonidest, andmebaasidest ja multimeediatoodetest oma dokumentidesse, esitlustesse, blogidesse, veebilehtedele ja õppematerjalidesse eeldusel, et esitatud on asjakohane viide allikale ja autoriõiguse subjektile. Kõik taotlused avalikuks või kommertskasutuseks ja tõlkeõigusteks tuleb esitada aadressil rights@oecd.org.

Tänuavaldus

Käesolev raport on koostatud OECD ettevõtluse, väikeste ja keskmiste ettevõtete, regioonide ja linnade (CFE) keskuses, osana kohaliku majandusliku ja tööhõive arengu programmist. Keskus juhib direktor Lamia Kamal-Chaoui. Raport koostati Euroopa Komisjoni tööhõive, sotsiaalküsimuste ja võrdsete võimaluste peadirektoraadi rahalisel toel. See on osa poliitika süvaanalüüside sarjast „Sotsiaalse ettevõtluse ja sotsiaalsete ettevõtete loomise stimuleerimine”.

Raporti koostasid Stellina Galitopoulou, Lou Aisenberg, Amal Chevreau, Elyssa Majed ja Heejin Ahn koostöös juhendaja Antonella Noyaga, kes on üksuse juht CFE kohaliku tööhõive, oskuste ja sotsiaalse innovatsiooni allüksuses, mida juhib juhataja asetäitja Karen Maguire. Panuse andsid ka välisekspertid, sealhulgas raporti osi koostades, nimelt Julie Simon ja Gerhard Bräunling.

Raportis on kasutatud Euroopa Komisjoni tööhõive, sotsiaalküsimuste ja võrdsete võimaluste peadirektoraadi väärtuslikke kommentaare, eriti Risto Raivio ja Estelle Bacconnier' kommentaare.

OECD sekretariaat on tänulik ka toetuse ja kommentaaride eest, mida pakkusid ametikaaslased, eriti Marten Lauri ja Kersti Ringmets Eesti Siseministeeriumist.

Lõpuks tänavad autorid François Iglesiast aruande kaanekujunduse eest.

Sisukord

Tänuavaldus	3
Lühendid	5
Kokkuvõte	7
Tegevuskava	10
1. Sotsiaalmajanduslik ja poliitiline kontekst	15
2. Sotsiaalse innovatsiooni ja sotsiaalse ettevõtluse kultuuri loomine	21
3. Sotsiaalse ettevõtluse ja sotsiaalsete ettevõtete toetamine ametkondlike ja seaduslike raamistike kaudu	29
4. Ligipääsu parandamine rahastamisele sotsiaalse ettevõtluse ja sotsiaalsete ettevõtete toetamiseks	37
5. Ligipääsu parandamine turgudele sotsiaalse ettevõtluse ja sotsiaalsete ettevõtete stimuleerimiseks	49
6. Võimekuse loomine ja sotsiaalsete ettevõtlusoskuste arendamine	57
Viited	67
Lisa 1.A. Erinevate juriidiliste vormidega sotsiaalsete ettevõtete põhiomadused, võimalused ja probleemid Eestis	73

JOONISED

Joonis 1. Investeerimisspekter	43
--------------------------------	----

TABELID

Tabel 1. Sotsiaalse ettevõtluse jaoks olulised strateegilised plaanid	30
Tabel 2. Võimekuse loomise ja äri arendamise toetamise pakujate ülevaade	59
Tabel 3. Nesta's Standards of Evidence	64

Lühendid

ASD	autismispektri häire	
ASD	autismispektri häire	
B2B	ärilt ärile	
B2C	ärilt kliendile	
BIF	Balti innovatsioonifond	
CSR	vastutustundlik ettevõtlus	
EaSI	Euroopa tööhõive ja sotsiaalse innovatsiooni programm	
EAFRD	Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfond	
EC	Euroopa Komisjon	
EFSI	Euroopa Strateegiliste Investeeringute Fond	
EIF	Euroopa Investeerimisfond	
EPVA	Euroopa Strateegilise Filantroopia Assotsiatsioon	
ERDF	Euroopa Regionaalarengu Fond	
ESEN	Eesti Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik	
ESF	Euroopa Sotsiaalfond	
ESIF	Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondid	
ESTVCA	Eesti Era- ja Riskikapitali Assotsiatsioon	
EU	Euroopa Liit	
FASE	Sotsiaalse Ettevõtluse Finantseerimisagentuur	
3Fs	sõbrad, perekond ja rumalad	
GECES	Sotsiaalmajanduse ja sotsiaalsete ettevõtete ekspertrühm	
GDP	sisemajanduse kogutoodang	
GIIN	üleilmne riskikapitali võrgustik	
GPP	roheline riigihange	
HKHLÜ	Hea Koostöö Hoiu-laenuühistu	
HTSA	Heateo Sihtasutus IT	Infotehnoloogia

KÜSK	Kodanikuühiskonna Sihtkapital
MEAT	majanduslikult kõige soodsam pakkuja
MTÜ	mittetulundusühing
NEETs	noored, kes ei õpi, ei tööta ega osale koolitustel
NESsT	mittetulunduslik ettevõtte ja isemajandav meeskond
NPLs	mittetoimivad laenud
OECD	Majandusliku Koostöö ja Arengu Organisatsioon
P2P lending	ühisrahastus
PISA	rahvusvaheline õpilaste õpitulemuste hindamise uuring
MAK-id	maakondlikud arenduskeskused
RBF	Vastutustundliku Ettevõtluse Foorum
RCT	randomiseeritud kontrollitud uuring
RGO	Réseau Grand Ouest
SaaS	tarkvara teenusena
SAE-d	säästliku arengu eesmärgid
SAW-B	Solidarité des Alternatives Wallonnes et Bruxelloises
SEI	Sotsiaalse ettevõtluse initsiatiiv
SME	Väikesed ja keskmise suurusega ettevõtted
SPF	Specialisterne Foundation
SPO	sotsiaalselt eesmärgistatud organisatsioon
TEPSIE	teoreetilised, empiirilised ja strateegilised alused sotsiaalseks innovatsiooniks Euroopas
WISE	tööhõivet suurendav sotsiaalne ettevõtte
WWF	Maailma Looduse Fond
VC	riskikapital

Hindamisraport

Eesti on viimastel aastatel nautinud märkimisväärset majanduskasvu, mida on ajendanud esmajoones suur riigisisene nõudlus ja eratarbimine. Siiski jääb riik maha teistest OECD liikmesriikidest, kuna kannatab püsiva vaesuse ja suure ebavõrdsuse ning samuti tööealise elanikkonna kahanemise all.

Eesti poliitikud ja kodanikuühiskond pööravad järjest enam tähelepanu sotsiaalsele innovatsioonile, sotsiaalsele ettevõtlusele ja sotsiaalsetele ettevõtetele kui paljutöotavatele ja toimivatele vahenditele nende probleemidega tegelemiseks (vt definitsioone kastis 1). Ühendades sotsiaalsed eesmärgid majandusliku väärtuse loomisega, saavad sotsiaalse innovatsiooni ja sotsiaalse ettevõtluse valdkondades tegutsevad organisatsioonid panustada kohaliku arengu stimuleerimisse, luues näiteks uusi ettevõtteid ja töökohti või (taas)integreerides ebasoodsas olukorras olevad üksikisikud tööturule. Näiteks hinnatakse, et sotsiaalmajanduse valdkonna organisatsioonid, mille hulka kuuluvad ka sotsiaalsed ettevõtted, pakuvad 6,3% töökohti EU28-s. Üldisemalt pakuvad need organisatsioonid terve hulga innovatiivseid lahendusi, mis on kavandatud inimeste ja paikkondade heaolu ja hüvangu parandamiseks.

Eestis pakuvad paljud tingimused viljakat pinnast sotsiaalse ettevõtluse ja sotsiaalsete ettevõtete tekkimiseks ja arenguks. Positiivsed faktorid hõlmavad dünaamilist kodanikuühiskonda ja rohkeid heategevustraditsioone, Euroopa Liitu astumist 2004. aastal ja hiljutist kohalike omavalitsuste reformi, mis andis kohalikele omavalitsustele üle suuremad pädevused ja ressursid. Samal ajal on vilgas idufirmade kultuur ja „alt üles“-algatuste mitmekesisus pannud aluse sotsiaalse innovatsiooni arengu ja õitsengu ökosüsteemile. Siiski takistavad selle valdkonna edasist arengut endiselt paljud probleemid, sealhulgas sidusa poliitilise raamistiku puudumine sotsiaalse ettevõtluse ja sotsiaalsete ettevõtete toetamiseks.

Poliitikutel võib seetõttu olla ülioluline roll, et aidata sotsiaalsetel ettevõtjatel nimetatud takistusi ületada, kujundades soodustavaid strateegilisi ökosüsteeme, mis loovad suurema sünergia ja sidususe strateegiliste valdkondade vahel, vähendades samas poliitilist isoleeritust. Eestil on võimalus vabastada sotsiaalse ettevõtluse ja sotsiaalsete ettevõtete arendamise potentsiaal, toetudes seejuures ka omaenda saavutustele, et aidata arendada sotsiaalset innovatsiooni.

- **Sotsiaalse innovatsiooni ja sotsiaalse ettevõtluse kultuuri loomine**

Sotsiaalne innovatsioon ja sotsiaalne ettevõtlus, mis puudutab sotsiaalseid ettevõtteid, võivad ühel ja samal ajal aidata luua nii majanduskasvu kui ka kindlustada sotsiaalse ja keskkondliku jätkusuutlikkuse. Nende eesmärkide saavutamiseks on ülioluline kehtestada poliitilised ja institutsioonilised tingimused, mis seda võimaldavad. Kõige tähtsam on, et kõik asjassepuutuvad huvirühmad jagaksid ühist arusaamist ja visiooni sellest, mis sotsiaalne innovatsioon ja sotsiaalne ettevõtlus on ja kuidas neid saab laiendada. Eestis see praegu puudub. Selle probleemi lahendamiseks peaks valitsus taas ellu kutsuma sotsiaalse innovatsiooni rakkerühma, mis vastutaks riikliku strateegia kavandamise eest sotsiaalse innovatsiooni, sotsiaalse ettevõtluse ja sotsiaalsete ettevõtete stimuleerimiseks. Eriti kaasneb sellega ametlike definitsioonide kasutuselevõtt, uute rahastamisallikate loomine või motivatsioonipreemiate propageerimine innovatsiooni stimuleerimiseks eriti prioriteetsetes valdkondades.

- **Sotsiaalse ettevõtluse ja sotsiaalsete ettevõtete toetamine ametkondlike ja seadusandlike raamistike kaudu**

Hästi kavandatuna toetab seadusandlik raamistik otseselt arengut ja loob ühise arusaamise sellest, mis on sotsiaalne ettevõtlus ja sotsiaalsed ettevõtted ning kuidas need suudavad kaasa aidata sotsiaalmajanduslikule arengule. Sama tähtis roll on ametkondlikel raamistikel. Eestis kehtivates strateegiates ei ole sotsiaalset ettevõtlust ja sotsiaalseid ettevõtteid stimuleerivat selget tulipunkti. Lisaks näib, et riigi- ja avalik-õiguslikel asutustel on isesugune arusaam sellest, mis on sotsiaalsed ettevõtted, mida need teevad ja milline mõju neil on. Selle teemaga tegelemiseks ja ühtse arusaamise loomiseks peab valitsus tulevastes riiklikes strateegiates tarvitusele võtma ametlikud definitsioonid sotsiaalse innovatsiooni, sotsiaalse ettevõtluse ja sotsiaalsete ettevõtete kohta. Seda on vaja teha käsikäes selgelt kokku lepitud koordineerimisstruktuuridega ning selgusega nende rollides ja tegevusplaanides. Peaministri büroo ja säästva arengu eesmärkide koordineerimise eest vastutav üksus peaksid võtma juhirolli riiklike strateegiate kavandamisel ja rakendamisel, millega edendatakse sotsiaalse ettevõtluse ja sotsiaalsete ettevõtete arengut.

- **Juurdepäasu parandamine rahastamisele sotsiaalse ettevõtluse ja sotsiaalsete ettevõtete stimuleerimiseks**

Kuigi idufirmade ja väike- ja keskmise suurusega ettevõtete rahastamiseks on arvukalt võimalusi ja tasapisi tekib Eestis alternatiivne rahastamisturg, on sotsiaalsed ettevõtted silmitsi arvukate rahastamisprobleemidega, nagu pangalaenude ja -garantiide saamine ning juurdepääs valitsevatele finantsskeemidele. Näiteks puudub sotsiaalsetel ettevõtetel, eriti MTÜ-del (93%) ja fondidel, juurdepääs ettevõtluse toetusprogrammidele ja finantseerimisskeemidele. Nendest probleemidest ülesaamine võib nõuda seadustes takistuste kõrvaldamist, et kindlustada sotsiaalsetele ettevõtetele juurdepääs samasugustele finantstoetustele mehhanismidele nagu on äriühingutel. Hindamise elluviimine, et paremini mõista sotsiaalsete ettevõtete rahastamise vajadusi ja pakkumist, ja sotsiaalse investeerimise turuna toimiva finantsvahendaja arengu toetamine võivad olla lisameetmed, et aidata kindlustada sotsiaalsete ettevõtete juurdepääs rahastamisele.

- **Juurdepäasu parandamine turgudele sotsiaalse ettevõtluse ja sotsiaalsete ettevõtete propageerimiseks**

Juurdepääs turgudele – riiklikele või eraturgudele – on sotsiaalsete ettevõtetele oluline tuluallikas, eriti riikides nagu Eesti, kus sotsiaalne rahastus on piiratud. Hoolimata riigihangetest, mis moodustavad märkimisväärse turu, küündides 13%-ni SKTst ja 35%-ni riigieelarvest, on põhitakistus, mis ei luba sotsiaalsetel ettevõtetel riigihangetest saadavaid tingimusi täielikult nautida. Nimetame mõne takistuse. Näiteks kasutatakse madalaima hinna kriteeriumit ja see prevaleerib enampakkumistes. Peale selle, sageli puuduvad riigisektori komisjoniliikmetel ja sotsiaalsetel ettevõtetel oskused sotsiaalse väärtusega lepingute hankimises ja pakkumises. Et neid oskusi parandada, peaks valitsus taas ellu kutsuma sotsiaalse innovatsiooni tööühma ja looma koolitajate võrgustiku, pakkumaks koolitusi, kuidas riigihangetes arvestada sotsiaalsete kaalutlustega. Samal ajal tuleks julgustada peavoolu ärivaldkondi loimima sotsiaalseid ettevõtteid oma teenustesse ja/või kaupadesse, et avada erasektori ja sotsiaalsete ettevõtete koostöö täielik potentsiaal.

- **Pädevuse loomine ja sotsiaalsete ettevõtjate oskuste arendamine**

Sotsiaalsete ettevõtjate pädevuse ja oskuste arendamine võib anda tohutut poliitilist kasu. See mitte ainult ei aita kaasa õppijate isiklikule arengule, vaid tugevdab ka tööalast konkurentsivõimet ja annab kodanikele baasi aktiivselt liituda sotsiaalsete väljakutsetega. Kuigi Eestis on väga head pädevuse loomise ja äritegevuse arendamise programmid, ei ole need sotsiaalsed ettevõtted, kes ei ole MTÜ-d, suutelised neile programmidele ligi pääsema oma juriidilise vormi tõttu. Lisatakistuste hulgas on tugiteenuste tõhusa pakkumise puudumine, eriti just sotsiaalsetele ettevõtjatele ja sotsiaalse mõju mõõtmise valdkonnas. Et sotsiaalsetel ettevõtjatel oleks hea baas oma potentsiaali täielikuks

mõistmiseks, on ülioluline teha asjakohane uuring, et paremini aru saada, milliseid lünki on nende oskustes (nt võimendades sellist töövahendit nagu OSKA, et tuvastada, missugused oskusi sotsiaalsed ettevõtjad vajavad). Samuti on tähtis mitmekesistada pädevuse loomise ja oskuste arendamise programmide tüüpi (st kiirendid, töötoad, lühikursused), sidudes need paremini raha eraldamise ja rahastamisvõimaluste pakkumisega.

- **Tegevuskava**

Edasises pakutud tegevuskavas on tuginetud nendele peamistele strateegilistele probleemidele ja pakutud detailne ülevaade kõigist tegutsemissoovitustest, mis raportis on esitatud. Tegevuskavas on kindlaks määratud

- a) lühiajalised, keskpikad ja pikaajalised eesmärgid, samuti
- b) peamised huvirühmad, kes vastutavad nende soovitude rakendamise eest.

Raportis esitatud iga tegutsemissoovituse põhjendus ja detailid on koondatud tegevuskavasse.

Tegevuskava

Soovitused	Millal	Kes
Sotsiaalse innovatsiooni ja sotsiaalse ettevõtluse kultuuri loomine		
<p>Sotsiaalse innovatsiooni töörühma taaskäivitamine</p> <p>Sotsiaalse innovatsiooni eritöörühm peaks välja töötama riikliku strateegia, mille kiidavad ametlikult heaks valitsusbüroo ja vastavad ministrid, et stimuleerida ja laiendada sotsiaalset innovatsiooni, sotsiaalset ettevõtlust ja sotsiaalseid ettevõtteid. Strateegia tuleks seejärel lõimida riiklikesse, regionaalsetesse ja kohalikesse arengukavadesse. Täpsemini peaks töörühm kehtestama ametlikud definitsioonid ja välja töötama narratiivi, miks on vaja sotsiaalset innovatsiooni, sotsiaalset ettevõtlust ja sotsiaalseid ettevõtteid ja esile tooma nende eelised.</p>	Lühiajaline	<p>valitsusasutuse strateegiaüksus;</p> <p>haridus- ja teadusministeerium;</p> <p>majandus- ja kommunikatsiooniministeerium;</p> <p>sotsiaalministeerium;</p> <p>rahandusministeerium;</p> <p>siseministeerium;</p>
<p>Motivatsioonipremiate kasutamise kaalumise sotsiaalse innovatsiooni ja sotsiaalse ettevõtluse stimuleerimiseks prioriteetsetes valdkondades</p> <p>Motivatsioonipremiaid võib kasutada koos teiste traditsiooniliste meetoditega (teadusgrandid, kasutuselevõtu teenused, innovatsioonilaborid jne), et välja töötada uued lähenemised ja innovatsioonipädevused. Iga motivatsioonipremia peaks keskenduma strateegilise prioriteedi kindlale valdkonnale (nt noorte tööpuudus, haridus ja oskused, pikaajaline vanurite hooldus, süsinikusisalduse vähendamine või tervis ja heaolu) ja selle siht peaks olema kodanikuühenduste, mittetulundusorganisatsioonide ja sotsiaalsete ettevõtete võimekus pakkuda avaliku huvi objektiks olevaid teenuseid.</p>	Lühiajaline	<p>peamised huvirühmad riigi- ja erasektorist.</p>
Sotsiaalse ettevõtluse ja sotsiaalsete ettevõtete toetamine ametkondlike ja seadusandlike raamistike kaudu		

<p>Riikliku strateegia kehtestamine sotsiaalse ettevõtluse ja sotsiaalsete ettevõtete toetamiseks hindamise baasil</p> <p>Riiklikud ja regionaalsed ametkonnad peaksid organiseerima hindamistöörühmi, kasutades näiteks OECD/EC vahendit „Better Entrepreneurship Policy Tool”. See võib pakkuda hea aluse strateegiliste prioriteetide tuvastamiseks ja siinses raportis esitatud soovitude uurimiseks, pidades eriti silmas vajadust sõnastada ametlikud definitsioonid ja parandada kooskõlastamist valitsustasandite vahel, et stimuleerida sotsiaalse ettevõtluse ja sotsiaalse ettevõtte arendamist.</p>		
<p>Riiklike strateegiate rakendamine sotsiaalse ettevõtluse ja sotsiaalsete ettevõtete ametliku definitsiooniga</p> <p>Nii sotsiaalse ettevõtluse kui ka sotsiaalsete ettevõtete ametlikku definitsiooni saab rakendada osalusdemokraatia kaudu osana kestvast protsessist, et valmistada ette uus riiklik strateegia Eesti 2020–2035 ja revideerida teisi riiklike strateegilisi plaane. Lisaks vabastab ühingute kasvupotentsiaali, kui täpsustada olemasolevaid seadusesätteid. See võimaldab arendada nende majandustegevust, juhul kui need ühingud vastavad ametlikus definitsioonis sätestatud kriteeriumidele.</p>		<p>majandus- ja kommunikatsiooniministeerium;</p> <p>sotsiaalministeerium;</p> <p>rahandusministeerium.</p>
<p>Koordineerivate struktuuride tuvastamine ja nende rolli selgitamine sotsiaalse ettevõtluse ja sotsiaalsete ettevõtete arendamisel.</p> <p>Peaministri büroo ja üksus, mis vastutab säästva arengu eesmärkide koordineerimise eest, peaksid koordineerima riiklikku tegevust sotsiaalse ettevõtluse ja sotsiaalsete ettevõtete arengu stimuleerimiseks ja riikliku ökosüsteemi laiemaks stimuleerimiseks, kindlustades samas sidususe riiklike ja piirkondlike strateegiate vahel.</p> <p>Sotsiaalse innovatsiooni eritöörühm ja/või regionaalarengu keskused peaksid tegutsema nagu ostukeskused, pakkudes nõuandeteenuseid ja rahastust, mis on sihitud sotsiaalsetele ettevõtetele, sõltumata nende juriidilisest vormist.</p>	<p>lühikese või keskmise tähtajaga</p>	
<p>ELi ühtekuuluvuspoliitika 2021–2027 järgmise tegevusprogrammi finantseerimisvõimaluste ärakasutamine sotsiaalse ettevõtluse arengu toetamiseks.</p> <p>Eesti võiks saada ELi finantseerimist, sealhulgas ESIFist, ERFist säästva linnaarengu programmist ja EAFRDist kogukonna juhitud kohaliku arengu meetodist, et arendada ja rakendada sidusat riiklikku tegevuskava.</p>		
<p>Juurdepääsu parandamine rahastamisele, et stimuleerida sotsiaalse ettevõtluse ja sotsiaalsete ettevõtete arendamist</p>		

<p>Sotsiaalsete ettevõtete rahastamisvajaduse hindamine</p> <p>Tuleb korraldada hindamine, et tuvastada sotsiaalsete ettevõtete kõigi juriidiliste vormide spetsiifilised finantseerimisvajadused ja uurida, missugused rahastamisviise sellistele organisatsioonidele pakutakse. Hindamisel tuleks tähelepanu alla võtta MTÜ-d, kes saavad tulu kaupade ja teenuste müügist, ja needki organisatsioonid, kes ei ole küll sotsiaalsed ettevõtted, kuid kellel on palju nende tunnuseid (nt keskmise suurusega ja väikeettevõtted ja idufirmad, kellel on sotsiaalne või keskkonnaeesmärk ja sotsiaalselt vastutustundlikud ettevõtted). Selline hindamine peab kaaluma, et pakkuda rahastamist sotsiaalsetele ettevõtetele, samuti sotsiaalsete ettevõtete kapitalinõudeid alg-, idu-, kasvu- ja konsolideerimisetappides.</p>	lühiajaline	majandus- ja kommunikatsiooniministeerium;
<p>Piirangute kõrvaldamine seadustest ühtse mänguvälja tagamiseks sotsiaalsetele ettevõtetele ja peavoolu ärivaldkondadele</p> <p>Piirangute kõrvaldamine seadustest, kindlustamaks, et need sotsiaalsed ettevõtted, kes ei ole MTÜ-d, saaksid eraettevõtetega samasuguse juurdepääsu finantstoetustele. Juriidilisele vormile keskendumise asemel peaksid riiklikud organisatsioonid kaaluma, kas organisatsioonil on usaldusväärne äriplaan, võimekus tulu teenida ja jätkusuutlik ärimudel.</p>	keskmise või pika tähtajaga	sotsiaalministeerium; rahandusministeerium; siseministeerium; justiitsministeerium
<p>Finantsvahendaja määramine, kes tegutseks sotsiaalse investeerimisturu loojana ja sotsiaalsetele ettevõtetele finantseerimisele juurdepääsu lihtsustamine</p> <p>Eesti peaks kaaluma finantsvahendaja määramist või toetamist, et arendada sotsiaalsete ettevõtete ühendusliini, keskendudes varastele arendusetappidele. Pikaajaliselt on selle roll aidata luua sotsiaalsete investeeringute turg, et toetada sotsiaalsete ettevõtete arengut, hoolimata nende juriidilisest vormist. Uus finantsvahendaja võiks pakkuda rahalist tuge ja võrgustumisvõimalusi ning võimekuse loomise programme (nagu inkubaator ja kiirendusprogrammid).</p>		
<p>Juurdepääsu parandamine turgudele sotsiaalse ettevõtluse ja sotsiaalsete ettevõtete stimuleerimiseks</p>		
<p>Hanke sotsiaalse väärtuse koolituse tegevusplaani väljatöötamine</p> <p>Koolituse tegevusplaani võivad asjakohased ministeeriumid välja töötada sotsiaalse innovatsiooni eritöörühma hindamistulemuste põhjal, et tuvastada ametnike koolitusvajadused sotsiaalse väärtuse hankimiseks ja sotsiaallettevõtjate koolitusvajadused riigihankelepingute pakkumise vallas. Koolituse õppekavad tuleks kohandada</p>		rahandusministeerium;

ametnike rollidega riigihankes, vajaliku kompetentsustasemega ja sotsiaalsete ettevõtete arenguetappidega. Koolituse tegevusplaani võib lisada rakendamise järelevalvemehhanismi.	keskmise tähtajaga	majandus- ja kommunikatsiooniministeerium; keskkonnaministeerium; sotsiaalministeerium; siseministeerium
<p>Teadmisi vahetava grupi loomine ministeeriumides, mis tegelevad jätkusuutliku hankimisega</p> <p>Rühm, mis on kokku pandud eri ministeeriumide ametnikest, kes tegelevad jätkusuutliku hankimisega, peaks täiendama ametlikke koolitusprogramme ja innustama teadmiste jagamist ja üksteiselt õppimist, kui jõutakse sotsiaalsete ja/või keskkondlike kaalutluste konkreetse rakendamiseni.</p>		
<p>Koostöö stimuleerimine peavoolu ärivaldkondade ja sotsiaalsete ettevõtete vahel</p> <p>Teadlikkuse suurendamise kampaaniad meedias (nt sotsiaalmeedias, televisioonis, raadios) peaksid rõhutama sotsiaalset ja/või keskkondlikku mõju, mis tuleneb sellisest koostööst, koos võimalike eelistega nii peavoolu äriettevõtetele kui ka sotsiaalsetele ettevõtetele. Asjakohased võrgustikud, nagu Eesti sotsiaalsete ettevõtete võrgustik, võivad aidata seda püüdlust võimendada.</p>		
Pädevuse loomine ja sotsiaalse ettevõtja oskuste arendamine		
<p>Sotsiaalse ettevõtluse teema võtmine ettevõtlushariduse programmidesse</p> <p>Sotsiaalne ettevõtlus tuleks ettevõtlushariduses tõsta olulisele kohale ja selle raames peaks käsitlema selliseid teemasid nagu sotsiaalse ja keskkondliku mõju mõõtmine, sotsiaalse ettevõtte ärimudelite loomine, sotsiaalkeskondlike probleemide ja võimaluste mõistmine ning sotsiaalprobleemide lahenduste ühine kavandamine koos teenuse kasutajatega. Olemasolevate ülikooliinkubaatorite või programmide ulatust (nt STARTER, Changemakers-akadeemia) peaks laiendama, et lisada projekte, milles peetakse prioriteetseks sotsiaalseid ja keskkondlikke eesmärke.</p>	keskmise tähtajaga	
<p>Sotsiaalsete ettevõtjate oskusvajadustest ülevaate koostamine</p> <p>Tuleks teha uuring, millega koguda andmeid, missuguseid oskuseid on vaja sotsiaalsetel ettevõtjatel, ja kes neid pakub. Uuringus tuleks vaatluse alla võtta nende sotsiaalsete ettevõtete vajadused, kes tegutsevad MTÜ-de ja eraettevõtetenä.</p>		

<p>Olemasolevaid vahendeid, nagu OSKA, tuleks võimendada, et kindlaks teha sotsiaalsete ettevõtjate ja sotsiaalsete ettevõtete vajadused oskuste järele.</p>		<p>haridus- ja teadusministeerium; sotsiaalministeerium</p>
<p>Pädevuse loomise pakkumise laiendamine ja mitmekesistamine sotsiaalsetele ettevõtjatele</p> <p>Valitsus ning pädevuse loomise ja äri arendamise tugiprogrammide põhipakkujad peaksid kaaluma, et pädevuse loomisel võetaks kasutule alternatiivseid lähenemisviise, eriti neid, mis on rühmapõhised ja kindla tähtajaga, näiteks ühendades enamaid sotsiaalseid ettevõtjaid potentsiaalsete investorite või ostjatega. Need pakkujad võiksid luua ka kiirendeid ja õpikodasid või lühikursusi teemadel, mis puudutavad just sotsiaalseid ettevõtteid, näiteks sotsiaalse ettevõtte loomine, mastaapimine, levitamine, kopeerimine; MTÜ muutmine sotsiaalseks ettevõtteks ja sotsiaalse mõju mõõtmine.</p>	keskmise tähtajaga	
<p>Sotsiaalsetele ettevõtetele võrdse juurdepääsu tagamine peavoolu äriarendusprogrammidele</p> <p>Sotsiaalsetele ettevõtetele tuleks kindlustada põhiliste ärivaldkondadega võrdsed võimalused juurdepääsul võimekuse loomisele või äriarendustoetusele. Näiteks tuleks avada riigiabiorganisatsioonide nimekiri sotsiaalsetele ettevõtetele, kes tegutsevad eraettevõttena. Lisaks tuleks sotsiaalsed ettevõtted muuta kõlblikuks taotlema NFCS-lt võimekuse loomise toetust.</p>	keskmise tähtajaga	

1. Sotsiaalmajanduslik ja poliitiline kontekst

Eesti on viimastel aastatel nautinud märkimisväärset majanduskasvu, mida esmajoones on ajendanud suur riigisisene nõudlus ja eratarbimine. 2016. aasta töövõime reform aitas kaasa riigisisese tööjõuturu toimimise stimuleerimisele vähenenud töövõimega inimeste aktiveerimis- ja rehabilitatsioonimeetmete kaudu. Siiski jääb Eesti endiselt teistest OECD riikidest veel maha vaesuse ja sissetulekute ebavõrdsuse poolest, olles suuresti mõjutatud kahanevast tööealisest elanikkonnast. Nende probleemidega tegelemiseks saab Eesti kasutusele võtta võimalused, mis tulenevad hiljutisest omavalitsusreformist (2017) ja pikaajalisest kodanikukultuuri traditsioonist, mis tekkis lühiajalise iseseisvuse ajal 19. sajandil. See pani aluse ka sotsiaalse ettevõtluse arengule. Valdkond kinnistus praeguses vormis siiski 2000. aastate alguses, kui kodanikuühiskonna eri liikmed püüdsid leida mooduseid, kuidas muuta mittetulundusorganisatsioonid jätkusuutlikumaks. Praegu on sotsiaalne ettevõtlus kajastatud eri ministeeriumide programmides, kuid ikka veel on vaja pingutada, et vabastada selles valdkonnas tegutsevate organisatsioonide kogu potentsiaal. See osa annab lühiülevaate Eesti sotsiaal-majanduslikust ja poliitilisest kontekstist ja rõhutab hiljutisi arenguhooni sotsiaalse ettevõtluse ja sotsiaalsete ettevõtete suurema tunnustamise suunas.

Sotsiaalmajanduslik kontekst

Kasvav majandus

Eesti on viimastel aastatel nautinud märkimisväärset majanduskasvu, mida on ajendanud esmajoones suur riigisisene nõudlus ja eratarbimine, mida saab eriti selgitada tööhõive kõrge taseme ja kiiresti kasvavate palkadega. 2018. aastal oli riigi kasvutempo 4,8%, kuid eeldatakse, et see langeb 2020. aastaks alla 3%, kuna majandust tabavad tootmisvõimsuste piirangud (Euroopa Komisjon 2019^[3], OECD 2019^[4]).

Märkimisväärne välisnõudlus ja soodsad tarbekaupade hinnad on samuti riigi majanduskasvu säilitamisel olulist rolli mänginud. Ekspordinäitajate mõttes on Eesti tõesti juba peaaegu kümnendi jooksul ületanud oma OECD analooge (OECD 2017^[5]). Praeguseni ületab eksport 75% riigi SKT-st. Eesti on säilitanud pluss-saldo viimase kuue aasta jooksul ulatusliku teenuste netoeksporti tõttu (Euroopa Komisjon 2019^[3]).

Investeeringud on olnud teine Eesti positiivse majanduskasvu liikumapanev jõud, eriti 2008. aasta finantskriisi järellainetuses (OECD 2017^[5]). Investeeringud elamuehitusse paranesid pärast elamuturu langust märkimisväärselt ja panustavad nüüd jõuliselt riigi majanduskasvu (OECD 2019^[4]). Siiski arvatakse, et investeeringute panus SKT-sse langeb mõne järgmise aasta jooksul. Täpsemalt kavandatakse investeeringute intensiivsuse stabiliseerumist umbes 24% juures SKT-st 2019–2020 (Euroopa Komisjon 2019^[3]).

Hästi toimiv tööjõuturg

Eesti eeliseks on hästi toimiv tööjõuturg. Kui selle majandus 2008. aasta finantskriisis raske hoobi sai, siis 2015. aastaks tõusis tööhõive tase taas kiiresti, küündides rohkem 70% tööealistest elanikest ehk määrani, mis on tublisti üle ELi keskmise ja üle kriisieelse taseme (OECD / EU 2018^[6]). Selline trend jätkus tõusvas suunas kuni 2017. aastani, tööhõive määraga kuni 77,1% kogu rahvastikust vanuses 20–64 eluaastat (Euroopa Komisjon 2019^[3]). Osa sellest tõusust võib olla põhjustatud töövõimereformist (2016), mis määrab puudetoetuste jagamise ja stimuleerib aktiveerimis- ja rehabilitatsioonimeetmeid, et aidata osalise töövõimega inimestel üle minna töövõimetuskindlustusest tööjõu hulka (Euroopa Komisjon, 2019^[3]). Samal ajal on tööpuuduse määr langenud umbes 10% alates 2010. aastast, mil see registreeriti kõigi aegade kõrgeimaks, olles peaaegu 19% (OECD 2017^[5]). 2017. aastaks oli tööpuuduse määr langenud 5,8%ni tööjõust, võrreldes ELi keskmise määraga 7,6%, ja selle kavandatav vähenemine on 5,4%ni 2020. aastaks (Euroopa Komisjon 2019^[3], OECD 2019^[4]). Hoolimata tööjõuturu üldisest suurest tulemuslikkusest aktiivsusmääraga kuni 83,5% 2017. aastal, on tööhõive määrad mõnedes alamgrupid jätkuvalt madalad. Näiteks, paarisuhtes on väikeste lastega naiste tööhõive määr võrreldes teiste Euroopa riikidega väike (OECD / EU 2018^[6]). See peegeldub ka Eesti kulutustes aktiivsetele tööjõuturu strateegiatele töötu inimese kohta protsendina SKT-st elaniku kohta, mis oli 2015. aastal OECD riikide madalaimate seas (OECD 2017^[5]).

Vähenev, kuid püsiv ebavõrdsus

Hoolimata Eesti pingutustest ebavõrdsusega võitlemisel, demonstreerib riik vastandlikke tulemusi vaesuse ja ebavõrdsuse vähendamises. Ühest küljest on madala tööintensiivsusega majapidamistes elavate inimeste arv aastast 2012 langenud (Euroopa Komisjon 2019^[3]). Vaeste sissetulekud on samuti suurenenud, eriti tänu paljudele meetmetele miinimumpalga tõstmiseks (278 eurolt 2011. aastal 470 eurole 2017. aastal) (OECD 2017^[5]). Teisest küljest jääb sissetulekute ebavõrdsus OECD suurimate hulka, olles üle EL-i keskmise (OECD 2017^[5], Euroopa Komisjon 2019^[3]). Sellisena oli 2017. aastal 20% rikkaima leibkonna sissetulek 5,4 korda suurem kui vaeseima 20% oma, ületades ikkagi ELi keskmist 5,1 korda. Lisaks on tööealise vaesusriskis elanikkonna osatähtsus 2011. aastast tõusnud ja ulatus 2014. aastal 20%ni, võrreldes ELi keskmisega 17% (Euroopa Komisjon 2019^[3], OECD / EU 2018^[6]).

Uurides ebavõrdsust piirkonniti, on üldine trend, et 2008. aastast läheneb Eestis sissetulek ühe elaniku kohta ELi keskmisele. See lähenemine ei ole riigi eri piirkondades siiski olnud ühtlane. Põhja-Eesti ületab ülejäänud Eesti kuut teist piirkonda seitsmes OECD heaolumõõtmes¹, liigitudes OECD regioonide parima viiendiku (20%) hulka töökohtade, teenustele ligipääsu ja haridusele ligipääsu poolest (OECD 2018^[7]). Harju maakond kui Põhja-Eestis asuv pealinna ümbruse piirkond on olnud ELi keskmisele järele jõudmisel edukam kui teised. Seega, enamik loodud jõukusest on kontsentreerunud pealinna piirkonda. 2016. aastal panustas Harju maakond 64% SKT-sse ja 52,7% kogueksporti (Euroopa Komisjon 2019^[3]). Probleemid, millega kohalikud omavalitsused silmitsi seisavad, et tagada kvaliteetsete avalike teenuste pakkumine, näiteks raha, inimeste ja võimekuse puudumine, selgitavad osalt neid piirkondlikke erinevusi ja piirkondade majanduslikku kihistumist (Euroopa Komisjon 2019^[3]).

Jõuliselt suurendavad piirkondlikke lahknevusi ka sotsiaalmajanduslikud faktorid. Silmatorkav näide on Ida-Viru maakond, kus tööjõu- ja tervisenäitajad on registreeritud kogu riigi väiksemateks (Euroopa Komisjon 2019^[3]). Sama järeldus kehtib maakonna ettevõtlussektori kohta. Ettevõtlusega tegeletakse kõige vähem Ida-Viru maakonnas, keskmiselt 44 ettevõttega tuhande elaniku kohta, mis on vähem kui pool Eesti keskmisest (91,5 ettevõtet 2016. aastal). See näitab, et samas kui Eestil on õnnestunud arendada oma üldist suutlikkust ettevõtluses, ei ole eri maakonnad majandusliku heaolu suurenemisest võrdselt kasu saanud.

¹ Need mõõtmised on töökohad, ligipääs teenustele, kaasatus kodanikuühiskonda, haridus, tervis, keskkond ja sissetulek.

Demograafilised trendid

Viimasel aastakümnel on Eesti tööealine rahvastik kahanenud 7%, küündides 2014. aastal 65,8%ni kogu rahvastikust (OECD 2014^[8]). Vananev rahvastik ja väljaränne on kaks põhifaktorit, mille tõttu võib rahvaarv olla vähenenud. 2017. aastal oli tööealisi elanikke 55,8% ja see pingestas sotsiaalkindlustussüsteemi (UN 2017^[9]).² Eesti ei ole haritud ja heade oskustega inimeste väljarände poolest olnud nii haavatav kui tema Balti naabrid ja sisseränne on viimastel aastatel väljarännet ületanud. Sellegipoolest võib olla vaja eesmärgistatuid strateegiaid, et Eesti tööjõu kahanemist leevendada.

Poliitiline maastik

Samamoodi teiste naaberriikidega on jõuline nõukogude pärand Eestis sügavalt mõjutanud ettevõtluse ja kodanikuühiskonna dünaamikat. Eesti hakkas erasektorit arendama alles 1991. aastal, pärast 50 aastat kestnud nõukogude aega aastatel 1940–1991. Selle arendamisele aitas kaasa ka Eesti liitumine Euroopa Liiduga 2004. aastal, pärast 1998. aastal alanud läbirääkimisi. Sestsaadik on valitsus keskendunud tööstuse innovatsioonile kui liikumapanevale jõule, et stimuleerida kasvu ja tööhõivet ja tegeleda teiste peamiste strateegiliste väljakutsetega. Kuigi sotsiaalset innovatsiooni ja sotsiaalset ettevõtlust ei ole peetud iseenesest hoobadeks nende väljakutsetega tegelemiseks, võivad uue omavalitsusstruktuuriga võimalused selleks tekkida.

2017. aastast on Eesti põhjalikult ümber korraldanud oma omavalitsusi, nüüdisajastades ja koondades 213 kohalikku haldusüksust 79 omavalitsuseks. Pärast mitut aastat poliitilisi diskussioone tehti haldusreform teoks, hoolimata poliitilistest muutustest valitsuses (Freedom House 2018^[10]).

Haldusreformiga kavatseti üle vaadata ka võimutasakaal keskvalitsuse ja omavalitsuste vahel. Põhjendus, miks on vaja suuremaid haldusüksusi, oli rohkemate pädevuste üleandmine kohalikele omavalitsustele ja neile lisaraha andmine. Seda taotledes nõustus valitsus muutma tulumaksuseadust nii, et kohalikud omavalitsused võiksid kinni pidada suurema osa kohalikest tulust (Freedom House 2018^[10]).

Haldusreform pidi aitama tegeleda ühe peamise probleemiga, mis piiras kohalike omavalitsusi, nimelt maksutulu nappusega. 2016. aastal moodustasid maksutulud Eestis vähem kui 15% kohalikest tuludest, paigutades Eesti selle poolest kõige madalamasse astmesse OECD riikide hulgas (OECD 2018^[11]). Enamik kohalike tulust koosnes tegelikult subsiidiumidest ja riigitoetustest. Kulutamine Eestis näib olevat rohkem detsentraliseeritud kui sissetulekud. Samas kui omavalitsuste maksutulu oli 2016. aastal vähem kui 1,5% kogu riiklikust maksutulust, ulatusid omavalitsuste kulutused peaaegu 25% riiklikest kogukuludest (OECD 2018^[11]). Need trendid näitavad, et kui kohalikel omavalitsustel on kulud, on nad piiratud kulutamise mõttes, kuna peamiselt toetuvad nad pigem subsiidiumidele ja riigitoetustele kui maksudele.

Sotsiaalse ettevõtluse juured Eestis

Sotsiaalsete ettevõtete ajaloolisi juuri võib jälgida kuni 19. sajandini alt üles initsiatiivide tekkega (Kulbok-Lattik 2015^[12]). 1886. aastal, kui Eesti oli Vene impeeriumi koosseisus, hakkasid nägemispuudega inimesed müüma harju – algatus, mis on tunnustatud tänapäeva sotsiaalsete ettevõtete eelkäija (Euroopa Komisjon 2019^[13]).

Eesti lühiajalise sõltumatus (1918–1934) ajal kodanikuühiskond õitses, avades uued võimalused pikaajalise kodanikukultuuri arenguks ja kodanikuõiguste tunnetuse tugevnemiseks Eesti elanikkonna hulgas. Samal perioodil tunnistas riik põllumajanduskooperatiivide liikumise tõusu, mis tähistas

² Tööealise elanikkonna suhtarv on noore rahvastiku (alla 15 eluaasta) ja vanema rahvastiku (vanus 65 ja rohkem) summa tööealisesse rahvastikku (vanuses 15-64 eluaastat).

maamajanduse arengu algust. 1928. aastal oli umbes kaks kolmandikku Eesti talunikest kooperatiivide liikmed ning 1919. aastal asutatud Eesti Ühistegelise Liidu liikmed (Euroopa Komisjon 2019^[13]).

Samamoodi teiste endiste Nõukogude vabariikidega kollektiviseeriti aastatel 1940–1991 Eestis eraomand ja -maa, keelates igasugused eraettevõtluse katsed. Sovetiseerimise protsessi osana rakendas riik Nõukogude riigi tavadis, korraldades oma ühiskonna ümber (Kulbok-Lattik, 2015^[12]). Need ühiskondlikud ja ametkondlikud ümberkorraldused jätsid oma jälje Eesti ühiskonnale. See võib selgitada nii pikaajalist negatiivset suhtumist kõigesse, mida hinnati kui sotsiaalset, kui ka mõnevõrra erinevat taju sotsiaalse ettevõtluse osas.

Alates 1980. aastate keskpaigast majandus liberaliseerus, väikesed riigiettevõtted ja erafirmad seadustati. Nõukogude Liidu lagunemine kiirendas keskmiste ja suurte riigiettevõtete erastamist (Pöder 2017^[14]). Pärast Nõukogude Liidu lagunemist tekkisid uut tüüpi ettevõtlusvaldkonnad maapiirkondades, kus pool Eesti maarahvastikust oli hõivatud põllumajandussektoris (Euroopa Komisjon 2019^[13]). Need sündmused aitasid kaasa eraettevõtluse kiirele kasvule, kusjuures 90% ettevõtetest said 1995. aastaks eraettevõtted (Pöder 2017^[14]). Tasub siiski märkida, et riiklik sekkumine ei olnud erastamisel stabiilne (Pöder 2017^[14]). Ülemineku algaega iseloomustas riigi järelevalve puudumine, piiratud toetusstruktuurid ettevõtetele ja lüngad seadustes. 1990. aastate keskel oli näha pööret riigi suhtumises ettevõtlusesse: riigi sekkumine suurenes koos rahvusvaheliste projektidega, millega aidati kaasa ettevõtluse tugiteenustele, ja järgnesid pingutused seaduste kooskõlla viimiseks ELi õigusaktidega (Pöder 2017^[14]).

Kui Eesti oma majanduse avas, tegi see nähtava pöörde lähenemises sotsiaalpoliitikale, liikudes aegamööda kaugemale „riigisotsialistlikest sotsiaalhoolekande traditsioonidest“ sotsiaalpoliitika seguni, mis sulandas tugeva usu vabaturumajanduse põhimõtetest Põhjamaisest sotsiaalhoolekande mudelist laenatud ideedega (Trumm 2006^[15]).³ 1995. aastal võeti vastu sotsiaalhoolekande seadus, mis pani aluse riigi sotsiaalhoolekande süsteemile. Kui Eesti 2004. aastal ELi astus, mõjutasid sotsiaalhoolekandesüsteemi arengut ka ELi poliitilised suunised (nt Euroopa sotsiaalmudel, avatud koordineerimismeetod jne) ja lisaks toetas seda ELi struktuurifondide kasutamine (Euroopa Komisjon, 2019^[13]; Trumm 2006^[15]). Siiski on järjest enam esile tõstetud kogukonnapõhist sotsiaalhoolekannet kui tunduvat tõhusamat ja pragmaatilisemat alternatiivi, mis on saanud valitsuse tähelepanu.

Sotsiaalhoolekandepoliitikaga sotsiaalse ettevõtluse ühe peamise ajendina on sotsiaaldemokraatliku ja liberaalse hoolekandepoliitika sulam Eestis kujundanud sotsiaalse ettevõtluse praktikad (Raudsaar 2016^[16]). Sotsiaalhoolekandepoliitika traditsioonid, mis on inspireerinud Eesti sotsiaalseid ettevõtteid rajama, näitavad viisi, kuidas iga üksus identifitseerib oma peamisi partnereid. Näiteks näevad sotsiaaldemokraatlikust lähenemisviisist (st Põhjamaade hoolekandemudelist) inspireeritud sotsiaalsed ettevõtted palju tõenäolisemalt kohalikke omavalitsusi oma põhiklientidena, samas kui sotsiaalsed ettevõtted, kellele on omane liberaalne lähenemisviis, kalduvad tegelema ebasoodsamas olukorras olevate isikute kui oma põhiklientidega (Raudsaar 2016^[16]).

1990. aastate algul tuvastati sotsiaalseid ettevõtteid peamiselt kui mittetulundusorganisatsioone ühingute või liitude vormis (neist paljusid juhtisid puudega inimesed), rahvusvaheliste organisatsioonide filiaale (nt SOS lasteküla, YFU Eesti) ja uute hoolekandeteenuste pakkujaid. 2003. aastal sai sotsiaalne ettevõtlus Balti riikides, kui tegevust alustas Heateo Sihtasutus kui esimene strateegiline heategevusorganisatsioon. Heateo Sihtasutus hakkas esimesena kasutama terminit „**sotsiaalne ettevõtja**“, mida seejärel populariseeriti riigi esimese sotsiaalse ettevõtluse konkursi kommunikatsioonikampaanias 2005. aastal (Euroopa Komisjon 2019^[13]). Mõned kodanikuühiskonna tegijad pärsivad

³ Tartu Ülikooli teadlase Avo Trummi järgi sai 1995. aasta sotsiaalhoolekande seadus inspiratsiooni Taani, Rootsi ja Soome sotsiaalhoolekande seadustest. Põhjamaa sotsiaalhoolekande mudeli mõju võib tuvastada ka puuetega inimeste sotsiaalhoolekande seaduses 2001. aastast.

selle väljendi kasutamist, kuna arvavad, et see on elitaarne ega hõlma rohujuuretasandi algatusi (Euroopa Komisjon 2019^[13]).

Alles 2009. aastal hakkasid eri huvirühmad – näiteks Kodanikuühiskonna Sihtkapital⁴ (NFCS ehk KÜSK), kes mängis tähtsat rolli sotsiaalse ettevõtluse kui valdkonna nähtavuse suurendamises (Euroopa Komisjon 2019^[13]) – sotsiaalse ettevõtluse kontseptsiooni omaks võtma. Samuti on teadlikkust aidanud suurendada just sotsiaalsetele ettevõtetele kavandatud toetusprogrammide ellukutsumine. Nende hulka kuuluvad KÜSK-i loodud NULA inkubaator, et rahastada sotsiaalse mõjuga innovatiivseid lahendusi, ja sotsiaalsetele ettevõtetele võimekust loovad toetusrahad suure potentsiaaliga mitteriiklikele organisatsioonidele. Paralleelselt nende pingutustega loodi 2012. aastal Eesti Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik (ESEN) kui katusorganisatsioon, kes toob kokku sotsiaalsed ettevõtted ja teised sotsiaalse eesmärgiga organisatsioonid. ESEN toimib nii eestkõneleva organisatsioonina, eesmärgiga panna sotsiaalne ettevõtlus asjakohaste ministriumide (nt haridusministeerium) päevakorda, kui ka inkubaatorina, mis pakub oma liikmetele ettevõtluse arendamise toetust (ESEN 2019^[17]). 2012. aastal sai ESEN-ist siseministeeriumi strateegiline partner, et aidata saavutada kodanikuühiskonna riikliku arengukava 2015–2020 eesmäärke. Peale selle määrati ESEN Vabariigi Valitsuse 2016. aastal loodud sotsiaalse innovatsiooni rakkerühma liikmeks.

Kokkuvõtteks, Eestile tuleb kasuks dünaamiline kodanikuühiskond. Freedom House andis Eesti kodanikuühiskonnale koguskoori 1,75, kvalifitseerudes selle kategooriasse elav⁵. 2020. aastal koosnes kodanikuühiskond 22 500 registreeritud MTÜ-st. Traditsiooniliselt ei ole MTÜ-d turule orienteeritud, kuid see tendents on viimase kümnendi jooksul aeglaselt nihkumas, kuivõrd tehakse lisapingutusi vähem sõltuda riiklikust rahastusest. 2017. aastal teenis üks viiendik Eesti MTÜ-sid mõningast tulu teenuste või toodete müügist (Tallinna Ülikool 2019^[18]). Sotsiaalsete ettevõtete täpse arvu kindlakstegemine on keeruline. Kuna kõigi sotsiaalsete ettevõtete enesemääratlus ei ole alati täpne ja selge, võidakse nende hulka kas üle- või alahinnata. Sellegipoolest tuvastas ESEN-i uuring⁶ Eestis 125 sotsiaalset ettevõtet (ESEN 2019^[17]).

⁴ Kodanikuühiskonna Sihtkapital on riiklikult finantseeritud kodanikuühiskonna fond, mille lõi 2008. aastal Eesti valitsus.

⁵ Freedom House hindab riike skaalal 1 kuni 7 üldise demokraatiaskoori eri kategooriates, kusjuures 1 on kõige demokraatlikum ning 7 kõige vähem demokraatlik.

⁶ ESEN arvutas Eesti sotsiaalsete ettevõtete arvu välja 2009–2012. aasta ja 2012–2016. aasta kohta, liites ärimudeliga mittetulundusorganisatsioonid ja fondid ja sotsiaalse eesmärgiga eraettevõtted. Seda tehti käsitsi, uurides iga üksuse põhikirja ja aastaaruandeid. Sellele liideti ennast ise tuvastanud sotsiaalsete ettevõtete arv.

2. Sotsiaalse innovatsiooni ja sotsiaalse ettevõtluse kultuuri loomine

Sotsiaalne innovatsioon ja sotsiaalne ettevõtlus on eri poliitikavaldkonnad, isegi kui need mõnikord paralleelselt arenevad (vaata definitsiooni kastis 1). Seetõttu ei tohi neid segi ajada. Need on siiski seotud: kui need olemas on, suudavad mõlemad ökosüsteemid üksteist tugevdada, ja kui on olemas ainult üks ökosüsteem, võib see stimuleerida teise esilekerkimist, pakkudes ühtset ja edendavat baasi ja võimalusi rohketele huvirühmadele. Riigis juba paigas olev sotsiaalse innovatsiooni ökosüsteem – kuigi tähtsaks ja veel täiustamist vajav – võib endast kujutada edasiviivat jõudu sotsiaalsete ettevõtete arendamises. Olemas on mõned pühendunud võrgustikud või vahendajad koos teiste algatuste ja ametkondlike raamistikega, mida saab niimoodi täiendavalt võimendada ja liigendada, et stimuleerida sotsiaalset innovatsiooni (ja sotsiaalset ettevõtlust). Näiteks on oluline uurida, kuidas on võimalik sotsiaalset innovatsiooni lisada kodanikuühiskonna riikliku arengukava jätkuvasse revideerimisesse või uue pikaajalise strateegia „Eesti 2035“ kavandamisse. Samamoodi on valitsusel võimalus lisada sotsiaalse innovatsiooni teema uute prioriteetide ja meetmete tuvastamise protsessi Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondide (ESIF) uude programmiperioodi (2021–2027). Käesolev osa tuuakse esile mõned tugevad valdkonnad, mida võiks ka edaspidi toetada, ja probleemsed valdkonnad, mis võivad nõuda veel poliitilist tähelepanu. Niisiis on kaasatud poliitilised teemad, et pakkuda sügavamat analüüsi, ja sõnastatud soovitusel, et anda edasiliikumiseks suuniseid.

Tugevad küljed

Uued võimalused avaliku sektori innovatsiooniks

Sotsiaalse innovatsiooni toetamiseks on hiljuti loodud kaks struktuuri: Innovatsioonilabor ja Accelerate Estonia. 2018. aastal loodud Innovatsioonilabor⁷ kuulub valitsuse strateegiaüksusesse ja on sotsiaalse innovatsiooni rakkerühma tulemus, mida märkimisväärselt rahastatakse Euroopa Sotsiaalfondi (ESF) kaudu. Labor pakub võrgustikus töötamise ja koolitusvõimalusi riigiteenistujatele ja juhib mitut kooskavandatud eksperimenti eri huvirühmadega, nagu teenuste kasutajad, kodanikud, avaliku sektori personal ja riigiteenistujad. Labori siht on koolitada 600 strateegiakujundajat kavandamismeetodites ja arendada järjest arvukamaid innovatsioone. 2019. aastal loodud Accelerate Estonia⁸ on innovatsiooniuksus, mille on loonud majandusministeerium ja mis kuulub Startup Estonia alla. Selle üksuse siht on luua teedrajavaid uuendusi, tegelemaks lahendamatuena näivate strateegiaprobleemidega. Katsejärgus on Accelerate Estonia siht rahastada äriplaanide ja prototüüpide arendamist kaheksas prioriteetses riikliku poliitika valdkonnas, sh sotsiaalhoolekanne, töajuturg,

⁷ Lisainfo: <https://digigovlab.ee/>.

⁸ Lisainfo: <https://www.startupestonia.ee/focus-areas/accelerate-estonia>.

ringmajandus, tervishoid, ehitus, energiasiare, reaallajas majandus ja elukeskkond. Kuigi mõlemad algatused on suhteliselt uued, on need paljulubavad ja üksteist äärmiselt täiendavad.

Eesti on laialdaselt tunnustatud juhtiva uuendajana digitaalse valitsemise mõttes. Oma lipulaeva e-Estonia⁹ programmide raames on käivitatud hulgaliselt algatusi, sealhulgas: e-Valitsus, e-maksud, e-hääletus, e-tervis ja kõige viimati e-residentsus. Kodanike võimalus suhelda valitsusega selle *online*-portaali kaudu avab täiendavaid võimalusi sotsiaalseks innovatsiooniks.

Elav idufirmade ökosüsteem

Eesti on idufirmade eduka ja hoogsalt areneva kogukonna kodu. Hoolimata oma väiksusest toetub Eesti neljale üksisarvikule ehk idufirmadele, mille väärtuseks on hinnatud üle 1 miljardi USA dollarit (st Transferwise, Bolt (endine Taxify), Skype ja Playtech). Kogukond on eriti tugev tarkvara kui teenuse (SaaS) ja FinTechi vallas, kuid katab järjest enam sektorite mitmekesisust (Startup Estonia 2019_[19]).

Lisaks on olemas tugev ja kasvav idufirmade ökosüsteem, mis pakub:

- rahvusvahelistes talentides huviäratamist Startup Visa¹⁰ skeemi kaudu;
- ametkondlikku toetust Startup Estonia poolt (mis on kirjutamise ajaks toetanud rohkem kui 550 idufirmat) (Startup Estonia 2019_[19]);
- arvukaid idufirmade inkubaatoreid ja kiirendeid, nagu StartUp Wise Guys¹¹ ja Technopol¹²;
- koostööruume ja loomingulisi klastreid, keskusega Telliskivi Loomelinnakus¹³;
- sõbralikku ärikeskkonda ja
- kasvavat riskikapitaliturgu.

Startup Estonia idufirmade andmebaasi kohaselt tegutseb märkimisväärne vähemus neist idufirmadest tervise, hariduse, roheenergia ja keskkonna valdkonnas (Startup Estonia 2019_[19]). Praegu ei ole võimalik kindlaks teha, kui suur on sotsiaalsete idufirmade sektor, kuna pole kogutud andmeid selliste idufirmade arvu kohta, millel on esmane sotsiaalne või keskkondlik eesmärk, kuigi OECD vaatlusviisi ajal tehtud intervjuud näitavad, et neid võib olla viiendik kõigist idufirmadest.

Selged meetmed kodanikuaktiivsuse edendamiseks

Kodanikuaktiivsuse kohta on märkimisväärseid näiteid. „Teeme ära!“ sihtkapitali esimene koristuspäev tõi kokku 50 000 kodanikku, et 2008. aastal kõigest viie tunniga riiki koristada (Teeme Ära sihtkapital 2019_[20]). Aktiivseks kodanikuks olemist julgustab ja stimuleerib ka valitsus, kõige rohkem Aktiivsete Kodanike Fondi kaudu. See fond, mida rahastatakse Euroopa Majanduspiirkonna ja Norra toetusrahadega, toetab kogukondlikke algatusi ja alt üles tegevust demokraatia, kodanikutegevuse, inimõiguste ja võrdsete võimaluste valdkondades. 2014.–2021. aastani on selle fondi kaudu eraldatud 4 miljonit eurot. Selle laiemad eesmärgid on anda võimalus halvemas olukorras olevatele rühmadele ja parandada kodanikuühiskonna jätkusuutlikkust.

⁹ Lisainfo: <https://e-estonia.com/>.

¹⁰ Lisainfo: <https://www.startupestonia.ee/visa>.

¹¹ Lisainfo: <https://startupwiseguys.com/>.

¹² Lisainfo: <https://www.tehnopol.ee/en/>.

¹³ Lisainfo: <https://www.visitestonia.com/en/telliskivi-creative-city>.

Ettevõtlusõppe toetamine kõigis haridusastmetes

2016. aastal juurutati süsteemne ettevõtlusõppe programm, mille sihiks on arendada noorte pädevusi ettevõtluses varasest elueast, tugevdamaks töökõlblikkust ja sotsiaalset kaasatust (vt osa 6). Programm hõlmab ettevõtluse pädevusmudelit, õppemoduleid ja ressursse õpilastele (sealhulgas mõned sotsiaalse ettevõtluse omad) ja moduleid õpetajate professionaalseks arenguks. Ettevõtluskursused on nüüd kõrgkooliastmes kohustuslikud kõigile üliõpilastele. Kõrgkooliastmes suureneb ka sotsiaalse ettevõtluse pakkumine, kus ülikoolid pakuvad sotsiaalse ettevõtluse valikmoduleid ning uusi sotsiaalse ettevõtluse magistr kraade Tallinna Ülikoolis.

Kasvav ettevõtete sotsiaalse vastutuse kultuur

Kasvamas on ka ettevõtete sotsiaalse vastutuse (CSR) kultuur, mis võib stimuleerida sotsiaalset innovatsiooni, kui ettevõtted püüavad oma eetilisi standardeid tõsta. Vastutustundliku Ettevõtluse Foorum (VEF), nüüdseks 70 liikmega, sealhulgas ettevõtted paljudest sektoritest ja riigiettevõtted, on sellel rindel juhtivas rollis. VEF organiseerib iga-aastast konkurssi, mis tugineb Global Reporting Initiative raamistikule ja ISO 26000-le. Rohkem kui 200 ettevõtet võtavad sellest igal aastal osa ja ligikaudu 70 neist on saanud CSR-märgise. Selline CSR-kultuur on mingi määrani loonud viljaka pinnase sotsiaalseks innovatsiooniks. Näiteks on SEB pank osana oma CSR-tegevusest loonud innovatsioonikeskuse, mille kaudu see toetab sotsiaalseid ettevõtteid ja kodanikuühiskonna organisatsioone, võimaldades neile ligipääsu mentorlusele ja koolitusele, et aidata neil luua, võimendada ja arendada jätkusuutlikke ärimudeleid.¹⁴

Probleemid

Üldise arusaamise puudumine, mis on sotsiaalne innovatsioon

Praeguseni ei ole Eestis kokku lepitud sotsiaalse innovatsiooni ametlikku definitsiooni. Asjakohased ministriumid, osakonnad ja riigiasutused (vt lisa 1.A) ei jaga ühist arusaama ja narratiivi sotsiaalse innovatsiooni rollist ja eelistest. Osa riigiasutusi rõhutavad sotsiaalse innovatsiooni rolli sotsiaalsete ja tööhõiveteenuste hankimisel ja kodanikeühenduste potentsiaali avalike teenuste pakkumisel (siseministrium 2014^[21]), samas kui teised on stimuleerinud sotsiaalset innovatsiooni, arendades innovatsioonivõimekust riigisektoris (Vabariigi Valitsus 2017^[22]). Ometigi on selleks, et sotsiaalset innovatsiooni paremini stimuleerida, tähtis olla veendunud, et kõik saavad terminist „sotsiaalne innovatsioon“ ühtemoodi aru, eristades seda terminist „sotsiaalsest ettevõtlusest“ ja „sotsiaalsed ettevõtted“. Ühiselt kokku lepitud ja ametlik definitsioon on väga tähtis, et koostada sotsiaalse innovatsiooni strateegia.

Sotsiaalse innovatsiooni toetamiseks on süsteemseid strateegiaid, fonde, asutusi ja võrgustikke vähe

Eestis puudub jagatud arusaam sotsiaalse innovatsiooni potentsiaalselt kasulikust mõjust riigi sotsiaalsele ja majanduslikule arengule valitsuse ja avaliku sektori kaudu. See võib selgitada, miks on niivõrd vähe süsteemseid fonde, asutusi, võrgustikke või strateegiaid, mis tegelevad just sotsiaalse innovatsiooniga. Erandiks on sotsiaalse innovatsiooni rakkerühm, mis loodi aastal 2016 kaheks aastaks, et välja töötada soovitud innovatsioonivõimekuse suurendamiseks avalikus sektoris ja ühiskonnas laiemalt ning arendada tõhusamaid avalikke teenuseid sotsiaalse innovatsiooni kaudu. Rakkerühma tegevusse koondati põhiliselt eri ministriumide (rahandus, sise-, sotsiaal-, majandus- ja kommunikatsiooniministrium) ning Riigikantselei esindajad ning samuti sotsiaalse innovatsiooni ja sotsiaalsete ettevõtete töötavate ühingute, võrgustike ja uurimisinstituutide esindajad. Rakkerühma

¹⁴ Lisainfot vaadake aadressilt <https://www.seb.lt/eng/innovation-centre>.

üks peamisi väljundeid oli riikliku Innovatsioonilabori loomine, mis näib olevat paljutöötav algatus (vt ülalt). Sotsiaalse innovatsiooni mõttes on rakkerühmal olnud väga napp haare ja see on tegelenud ainult sotsiaalsete ettevõtetega. Rakkerühmas on vaagitud paljusid teemasid: kas luua sotsiaalsetele ettevõtetele sertifitseerimissüsteem või mitte; kas kehtestada sotsiaalsete ettevõtetele uus finantsinstrument või mitte ja kuidas tuleks kohandada hankeprotsesse, et toetada sotsiaalseid ettevõtteid katseprojekti kaudu.

Kuna sotsiaalsete ettevõtete ja sotsiaalse innovatsiooni vahel on selged ja olulised seosed, võib rakkerühma mõju olla piiratud selle kitsa fookusega. Eelistatav võib olla laiem pilk sotsiaalsete lahenduste arengule, nende järele proovimisele ja võimendamisele sotsiaalsete probleemidega tegelemisel, sõltumata sektorist, kust need uuendused alguse saavad. Lisaks pole paljude rakkerühma soovitude üle selget järelkontrolli valitsus või asjakohased ministeeriumid teinud. Peale avaliku sektori on ka akadeemilises sektoris ja kodanikuühiskonnas puudu süsteemsetest sotsiaalse innovatsiooni võrgustikest ja asutustest.

Strateegilised teemad

Ühtse arusaama loomine sotsiaalsest innovatsioonist

Sotsiaalne innovatsioon võib aidata saavutada mitmesuguseid eesmärke: tagada majanduskasvu ja konkurentsivõime koos *sotsiaalse* ja keskkondliku jätkusuutlikkusega, mida hõlmavad eriti uuenduslikult sotsiaalsed ettevõtted. Et sotsiaalne innovatsioon nende eesmärkideni jõuaks, on vajalikud sotsiaalset innovatsiooni võimaldavad tingimused, ametkondlik toetus ja kohased riiklikud strateegiad. Kõige olulisem on see, et kõik huvirühmad peavad jagama nii ühist arusaama kui ka tulevikuplaani, kuidas seda luua ja võimendada. Samuti on tähtis mõista, et sotsiaalne innovatsioon sõltub sotsiaalmajanduslikest ja kultuurifaktoritest, mis riigiti varieeruvad. Seetõttu peab valitsus lähtudes Eesti kogemusest kindlasti välja töötama sotsiaalse innovatsiooni ametliku definitsiooni, mille sisu jagaksid Eestis tegutsevad huvirühmad. Allpool olevas tabelis (Kast 1) on esitatud definitsioonid, mis on rahvusvaheliselt kokku lepitud ja mida saab kasutada osalusdemokraatia ja kaasatuse protsessis.

Poliitikud peaksid kaaluma, et sotsiaalse innovatsiooni arendamisel võetaks kasutusele ökosüsteemi lähenemisviisi. Laiemalt tähendab see sotsiaalseks innovatsiooniks piisava pakkumise ja nõudluse tagamist, samuti vahendajaid, kes neid kahte efektiivselt ühendada suudavad. Pakkumise poolelt võib see hõlmata varases staadiumis ideede, kasvu ja võimendamise rahastamist ning praeguste ja potentsiaalsete sotsiaalsete uuendajate oskuste ja võimekuste arendamist (sealhulgas kodanikud, teenusekasutajad ja teised huvirühmad) ettevõtluse arendamise ja teiste tugiteenuste kaudu. Nõudluse poolelt võib see hõlmata näiteks hankeid ja tellimusi, mõju tõendamise täiustamist selle mõõtmist süstemaatiliselt integreerides ja/või eranõudluse stimuleerimist personaalsete eelarvete või maksustiimulite kaudu. Nagu ülal mainitud, on Eestis vähe sotsiaalse innovatsiooni vahendajaid. Vahendajatel on ökosüsteemi ehitamisel siiski oluline roll, eriti just neil, kes finantstoetuse ja mitterahalise toetuse pakkumise efektiivselt kombineerivad võrgustikus töötamise võimalustega sotsiaalse innovatsiooni tegijatele nii sektori sees kitsamalt kui ka üle kogu sektori. Praegu ei plaani valitsus kavandada kõikehõlmavat raamistikku sotsiaalse innovatsiooni edendamiseks ja stimuleerimiseks. Oluline on rõhutada sotsiaalse innovatsiooni potentsiaalseid eeliseid ning viia sotsiaalse innovatsiooni toetamine riigi ametkondadesse ja Eesti riiklikesse pikaajalistesse strateegilistesse plaanidesse, seda valdkonda samas pidevalt edasi arendada ja laiendada.

Kast 1. Sotsiaalse innovatsiooni, sotsiaalse ettevõtluse ja sotsiaalsete ettevõtete defineerimine

Sotsiaalne innovatsioon tähendab uute lahenduste kavandamist ja rakendamist, mis hõlmavad kontseptuaalset, protsesside, toodete või organisatsioonilist muutust, mis lõpptulemusena parandab üksikisikute ja kogukondade hoolekannet ja heaolu (OECD LEED 2000^[23]). Eriti on eesmärk rahuldada sotsiaalset nõudlust, millega traditsiooniliselt ei tegele turg või olemasolevad ametkonnad, ja mis üldiselt, mitte erandina, on mõeldud ühiskonna haavatavatele gruppidele. Sotsiaalsete uuenduste siht on tegeleda ühiskonnale kui tervikule mõeldud sotsiaalsete probleemidega, kus piiri sotsiaalse ja majandusliku vahele on raske tõmmata. Näiteks, sageli on nende siht reformida ühiskonda, et stimuleerida kodanikuaktiivsust, kus vastutuse delegerimine ja õppimine on heaolu allikas ja tulemus (BEPA 2015^[24]). Kuigi sotsiaalsed ettevõtted võtavad sageli kasutusele sotsiaalselt uuenduslikke lähenemisviise, ei kuulu neile sotsiaalse innovatsiooni monopol ja seda valdkonda võib arendada ka riiklikes, mittetulunduslikes või traditsioonilistes ärisektorites.

Sotsiaalset ettevõtlust defineeritakse sageli kui *protsessi*, mille kaudu spetsiifilist tüüpi *osalejad* – sotsiaalsed ettevõtjad – loovad ja arendavad *organisatsioone*, milleks võivad olla kas sotsiaalsed ettevõtted või teist tüüpi organisatsioonid (Defourny 2008^[25]; Mair and Marti 2006^[26]). Peale *protsessi* tähistab sotsiaalne ettevõtlus ka *valdkonda*, hõlmates laia kompleksi algatusi sotsiaalse mõju mõõtmega spektris, mis ulatub tulunduslikust mittetulunduslikeni (Nicholls and Huybrechts 2012^[27]; OECD 2010^[28]). Sotsiaalsed ettevõtted on üksnes selle valdkonna *alamhulga*, kus ärimudeleid kasutatakse kui vahendit sotsiaalsete eesmärkide saavutamiseks (Nicholls, 2006^[29], Thompson 2008^[30]).

Luues esimest kontseptualiseerimist, mille võttis vastu OECD (OECD 1999^[31]) ja kaasnevat tööd, mida tegi EMES-i uuringuvõrgustik, identifitseeris Euroopa Komisjon **sotsiaalse ettevõtte** kui:

- operaatori sotsiaalmajanduses, mille peamine eesmärk on pigem sotsiaalne mõju kui kasumi teenimine oma omanikele või osanikele (sotsiaalse missiooni kriteerium);
- see toimib turule ettevõtjalikul ja innovatiivsel moel kaupu ja teenuseid pakkudes (turule orienteerituse kriteerium);
- see kasutab oma kasumit *peamiselt* sotsiaalsete eesmärkide saavutamiseks (sotsiaalse missiooni kriteerium);
- seda juhitakse avatud ja vastutustundlikul moel (juhtimiskriteerium) ja
- see hõlmab töotajaid, tarbijaid ja huvigruppe, mida selle kommertstegevused mõjutavad (juhtimiskriteerium) (Euroopa Komisjon 2011^[32]).

Sotsiaalse innovatsiooni stimuleerimine probleemi lahendamise preemiate kaudu

Probleemi lahendamise preemiate kasutamine Eestis võiks olla efektiivne moodus ühisrahastuse lahendustele spetsiifiliste sotsiaalsete ja keskkondlike probleemide puhul, avaldades sotsiaalse innovatsiooni uued allikad ja täiendades potentsiaalsete uuendajate oskusi ja võimekusi.

Viimasel kahel kümnendil on innovatsiooni stimuleerimiseks toimunud plahvatuslik probleemi lahendamise preemiate kasutamine kogu maailmas¹⁵ (Burstein, Murray 2016^[33]). Seda on kunstlikult

¹⁵ Oluline on eristada väljakutsepreemiaid, mida teatakse ka kui innovatsiooni soodustamise preemiaid, kus tulemus on teadmata, ja tagasiulatuvaid autasusid või tunnustuspreemiaid, näiteks Nobeli preemia, kus midagi on juba saavutatud. Väljakutsepreemia hõlmab probleemi tuvastamist, probleemi ja potentsiaalse autasu reklaamimist ja seejärel preemia andmist parima lahenduse pakkunud meeskonnale.

toetanud uued tehnoloogiad, mis võimaldavad ühisrahastamist ja uusi suundumusi innovatsioonipoliitikas ja juhtimises, rõhuasetusega avatud innovatsioonistrateegiatele. Üsna hiljaaegu on eri riikide valitsused alustanud preemiate kasutamist innovatsiooni stimuleerimiseks ja sotsiaalsete probleemide lahendamiseks. Ühendriikides on preemiakonkursid saanud valitsuse innovatsioonistrateegia ametlikuks osaks. Alates loomisest 2010. aastal on Challenge.gov välja pannud peaaegu 1000 probleemi lahendamise preemiat rohkem kui 100 riigiasutuselt.¹⁶

Uuring näitab, et probleemi lahendamise preemiad on efektiivsed, kuna need:

- tõmbavad ligi laiema hulga mitmekesisemate oskuste ja kompetentsuse kogumiga osalejaid;
- apelleerivad inimeste loomumastele motivatsioonidele;
- võimendavad lisarahastust;
- mõjutavad avalikkuse taju ja keskendavad kogukonnad spetsiifilistele probleemidele;
- loovad uue koostöö probleemide lahendajate vahel ja
- lahendavad probleeme kulutõhusamal moel kui traditsioonilised lähenemisviisid nagu sisemised innovatsioonimeeskonnad või uurimistoetused (Jeppesen ja Lakhani 2010^[34], Gök 2013^[35], Kay 2011^[36]; McKinsey ja Company 2009^[37]; Ballantyne 2014^[38]).

Samuti on väidetud, et „preemiad sobivad eriti siis, kui eesmärki on võimalik defineerida konkreetsete terminitega, kuid vahendid selle eesmärgi saavutamiseks on liiga teoreetilised, et olla põhjendatud traditsioonilise uurimisprogrammi või hanke jaoks“ (Kalil 2006^[39]). Tõendid näitavad, et mõju on positiivne isegi osalejatele, kes pole võitnud. Ühes hinnangus leiti, et nende eelised on „avalikustamine, tähelepanu, usaldusväärsus, ligipääs rahastamisele ja katserajatistele, kogukonna ehitamine“ (Murray *et al.* 2012^[40]). Teistes on tuvastatud probleemi lahendamise preemiate potentsiaalselt kahjulik mõju, eriti asjaolu, et risk nihutatakse osalejatele ning ettepanekute ja lahendustega töötamisele kulutatud aega võivad need, kes preemiat ei saanud, näha kui aja ja pingutuste raiskamist (Starr, 2013^[41]).

Neid riske saab lahendada viisiga, kuidas probleemi lahendamise preemia väljaandmine on korraldatud. Näiteks on mõnedel konkurssidel etapivärava mudel, et tuvastada potentsiaalseid lahendusi kõige varasemas etapis; mõned jagavad autasusid paljude võitjate vahel, selle asemel et kasutada põhimõtet „Võitja võtab kõik“; mõned konkursid hõlmavad inkubatsioonifaasi, et pakkuda toetust finalistidele ja mõned loovad võimalused partnerite koostööks erinevates etappides protsessi vältel. Üks näide on Ratkaisu 100, mille organiseeris Sitra Soomes 2016–2017, mis kombineeris sotsiaalse inkubaatori probleemi lahendamise preemia mudeliga (vt kast 2). Konkurss, mis keskendus haridusele ja tööle, autasustas ühe miljoni euroga kaht võidumeeskonda – Positive CV ja Headai –, et need oma ideed ellu saaksid viia.

Kast 2. Ratkaisu 100, Soome

Ratkaisu kutsus ellu Soome innovatsiooniagentuur Sitra aastatel 2016–2017, et luua sotsiaalset innovatsiooni hariduse ja töö vallas. Kaheaastane üritus koosnes kolmest etapist.

I etapil paluti avalikkusel tuvastada, mis nende arvates on peamine sotsiaalne probleem, mis mõjutab kogu riiki.

II etapil käivitas Sitra avaliku üleskutse eripalgelise ja multidistsiplinaarse taustaga meeskondadele, kes soovisid luua sotsiaalselt innovatiivseid lahendusi hariduse ja töö valdkonnas.

III etapil said 15 hiljem 2. etappi valitud meeskonda oma lahenduste arendamise ajaks inkubatsioonitoetust. Kaks meeskonda, Positive CV ja Headai, said autasuks üks miljon eurot, et oma ideed ellu viia. Need valis sõltumatu žürii, kes hindas esitatud ideede efektiivsust, innovatiivsust ja teostatavust. *Allikas:* Tuukka Toivonen 2018^[42]

¹⁶ Lisainfo: <https://www.challenge.gov/>.

Samamoodi pakub osalejatele toetust ka Euroopa Komisjoni sotsiaalse innovatsiooni konkurss, mis on toimunud alates 2013. aastast, et leida ühislahendusi sotsiaalsetele probleemidele. 30 poolfinalisti saavad toetuspaketi, kuhu kuulub võimalus suhelda pühendunud sotsiaalse innovatsiooni mentoriga, osalemist kolmepäevases koolitusakadeemias ja võimalusi võtta ühendust omasugustega. Viimases etapis valitakse välja 10 finalisti ja antakse neile võimalus avaldada oma innovatsiooniideed lõplikul auhinnatseremoonial Brüsselis. Kolm võidumeeskonda saavad 50 000 eurot. Jooksev väljaanne plastjäätmega tegelemiseks otsib innovatiivseid lähenemisviise plastinõudluse vähendamiseks või olemasolevate plastjäätmete ümbertöötlemiseks.¹⁷

Soovitused

Sotsiaalse innovatsiooni rakkerühma taaskäivitamine

Eesti võib võimendada sotsiaalset innovatsiooni, taaskäivitades sotsiaalse innovatsiooni rakkerühma. Rakkerühm vastutaks riikliku strateegia väljatöötamise eest, mis on liigendatud riiklikeks, regionaalseteks ja kohalikeks arengukavadeks, et stimuleerida ja võimendada sotsiaalset innovatsiooni, sotsiaalset ettevõtlust ja sotsiaalseid ettevõtteid. Soovituste põhjal, mille on sõnastanud rakkerühm, samuti selle raporti alusel, saab rakkerühm kehtestada sotsiaalse innovatsiooni, sotsiaalse ettevõtluse ja sotsiaalse ettevõtte ametliku definitsiooni, mille on kinnitanud valitsuse ja asjakohased ministriumid. Rakkerühm saab ka välja töötada narratiivi sotsiaalse innovatsiooni, sotsiaalse ettevõtluse ja sotsiaalsete ettevõtete vajadusest ja eelistest Eestis ja kaaluda eriti seda, kuidas:

- stimuleerida sotsiaalset innovatsiooni ja sotsiaalset ettevõtlust peamistes probleemvaldkondades, nagu tervishoid ja tööpuudus (siia võiksid kuuluda inkubaatoriprogrammid, sealhulgas innovatiivsed sotsiaalsed ettevõtted, probleemi lahendamise preemiad ja/või rahastamine varases staadiumis ideedele ja projektidele, sealhulgas sotsiaalsete ettevõtete omad);
- võimendada sotsiaalset innovatsiooni (siia võiksid kuuluda näiteks uued rahastamismudelid ja -instrumendid, hanked ja tellimused, seadustega sätestatu uurimist jne, mis muu hulgas võivad olla suunatud ka sotsiaalsetele ettevõtetele);
- kohandada ja kopeerida paljulubavaid sotsiaalse innovatsiooni katseprojekte, eksperimente ja programme;
- välja töötada uued rahastamisallikad sotsiaalseks innovatsiooniks, mis võivad olla mõeldud ka sellisele sotsiaalsele innovatsioonile, mida teostavad sotsiaalsed ettevõtted;
- võimaldada kasutajatel end uuendada (siia võiks kuuluda varases etapis ideede rahastamine, probleemi lahendamise eripreemiad, töövahendid ja tööriistakastid, tugiteenused, uued kogukondlikud võrgustikud jne) ja
- eristada meetmed, mis on mõeldud sotsiaalse innovatsiooni stimuleerimiseks, neist meetmetest, mis on mõeldud sotsiaalsele ettevõtlusele ja sotsiaalsetele ettevõtetele.

Probleemi lahendamise preemiate kasutamise kaalumine, stimuleerimaks sotsiaalset innovatsiooni ja sotsiaalset ettevõtlust prioriteetsetes valdkondades

Probleemi lahendamise preemiad on tulemuslik meetod sotsiaalse innovatsiooni ja sotsiaalse ettevõtluse stimuleerimiseks. Need võivad ligi meelitada ulatusliku valiku potentsiaalseid uuendajaid, et arendada uusi lahendusi sotsiaalsetele probleemidele kulutõhusal moel. Probleemi lahendamise preemiaid võib kasutada koos teiste traditsiooniliste meetoditega (uurimistoetused, teenused alustava sotsiaalse ettevõtte toetamiseks, innovatsioonilaborid jne), et töötada välja uued lähenemisviisid ja innovatsioonivõimekus. Iga probleemi lahendamise preemia peaks keskendumise kitsale prioriteetsele valdkonnale, näiteks noorte tööpuudus, haridus ja oskused, vanurite pikaajaline hooldus, süsinikdioksiidi vähendamine või tervis ja heaolu, ning olema suunatud kodanikeühenduste,

¹⁷ Lisainfo: <https://eusic.challenges.org/the-competition/>

mittetulundusorganisatsioonide ja sotsiaalsete ettevõtete võimete suurendamisele teenuste pakkumisel avalikkuse huvides.

3. Sotsiaalse ettevõtluse ja sotsiaalsete ettevõtete toetamine ametkondlike raamistike ja seaduste kaudu

Alates taasiseseisvumisest 1990. aastal on Eesti teinud tähtsaid reforme riigivalitsemises ning ametkondades ja seadustes, et stimuleerida ettevõtlust, kuid ilma spetsiifilise fookuseta sotsiaalsele ettevõtlusele. Pikaajaliste riiklike strateegiliste plaanide jooksev ülevaatamine pakub võimaluse kindlalt toetada sotsiaalse ettevõtluse arengut ja luua ühine arusaam sellest, mis on sotsiaalsed ettevõtted ja kuidas need saavad kaasa aidata riigi sotsiaalmajanduslikule arengule. Olemasolevad riiklikud võimalused peaksid valitsustasanditel olema paremini koordineeritud ja stimuleerima selgelt sotsiaalset ettevõtlust ja sotsiaalset innovatsiooni. Eriti puudutab see 15 regionaalarengu keskust (RAK-id), mis 2003. aastal loodi omavalitsustasandil, et toetada ettevõtlust, näiteks toetades rahastamist ja ettevõtluse arendamist. Siin peatükis tuuakse esile mõned peamised olemasolevate ettevõtluse ja kodanikuühiskonna arengu ametkondlike raamistike ja seaduste tugevad küljed ja loetletakse põhiprobleemid ja strateegilised teemad, mis takistavad valdkonna edasist laiendamist. Lõpuks esitab osa strateegilised soovitusel, et avada olemasolevate riiklike raamistike ja ressursside potentsiaal, tegelemaks ja toetamaks otseselt sotsiaalset ettevõtlust.

Tugevad küljed

Haldusreform kehtestas pädevuste selge ja üksteist täiendava jaotuse valitsustasandite vahel, avades uued võimalused sotsiaalseks innovatsiooniks ja sotsiaalsete ettevõtete arendamiseks. Keskvalitsus ja omavalitsused löid partnerlussuhteid, et toetada RAK-e regionaalsel tasandil, teenindades äriettevõtteid ja mittetulundusorganisatsioone, sealhulgas sotsiaalseid ettevõtteid, mis on kasutusele võtnud ühe neist juriidilistest vormidest. Lõpuks on pikaajalised strateegilised plaanid hakanud hõlmama sotsiaalsete ettevõtete põhidimensioone.

Ametkondlik raamistik, mis toetab ettevõtlust ja kodanikuühiskonda riiklikul tasandil

Riiklikul tasandil on olemas laialdane ametkondlik raamistik et toetada ettevõtteid ja mittetulundusorganisatsioone, sealhulgas sotsiaalseid ettevõtteid. Siseministerium, kelle

valitsemisalaselle kuulub juhtida tegevust kodanikuühiskonna valdkonnas, Rahandusministeerium (mida eriti reguleerib ESIF) ja Sotsiaalministeerium pakuvad rahastust, ressursse ja teenuseid:

- äriettevõtetele, sealhulgas sotsiaalsetele ettevõtetele äriühingute vormis ja
- mittetulundusorganisatsioonidele, sealhulgas sotsiaalsetele ettevõtetele MTÜ või sihtasutuse vormis.

Igal ministeeriumil on sellest hoolimata oma spetsiifiline strateegia, rahastamisprogramm, reeglid ja asjaajamiskäik.

Lisaks on rahalist toetust pakkuvate riigiametite mõttes näiteks Invest Estonia pühendunud äriettevõtetele ja Kodanikuühiskonna Sihtkapital on pühendunud mittetulundusorganisatsioonidele, kuid mõlemad nimetatud organisatsioonid tegelevad sotsiaalsete ettevõtetega. Tabelis lisas 1.A on esitatud ülevaate peamistest kaasatud riiklikest osalejatest ja rakendatud skeemidest, toetamaks sotsiaalseid ettevõtteid olenemata nende juriidilisest vormist.

Riiklike strateegiliste raamistike potentsiaal võimaluste avamiseks sotsiaalseks ettevõtluseks

Riiklik strateegia Eesti 2020, mille töötas välja Eesti valitsus, et saavutada Euroopa 2020 eesmärgid, ja 50 harukondlikku pikaajalist kava pakuvad edendavat raamistikku ettevõtluse ja kodanikuühiskonna arendamiseks. Nende jätkuv revideerimine võib avada uued võimalused sotsiaalse ettevõtluse arendamiseks. 2019. aastast ja kogu 2020. aasta on nende strateegiate rakendamist ja mõju hinnatud väljavaatega neid revideerida ja laiendada järgmise kümnendi jooksul. Eesmärk on ka pakkuda sidusat baasi ESIF-i järgmiseks programmiperioodiks ja uuele peamisele pikaajalisele strateegiale Eesti 2035. Järgmises tabelis on antud ülevaate kolmest strateegilisest plaanist, mis on sotsiaalse ettevõtluse arendamiseks kõige asjakohasemad.

Tabel 1. Sotsiaalse ettevõtlust puudutavad strateegilised plaanid

	ettevõtluse kasvustrateegia	kodanikuühiskonna arengukava	sotsiaalse arengu ja tööhõivestrateegiad ja hoolekande arengukava
Teostavad ametkonnad	Majandus- ja Kommunikatsiooni-ministeerium	Siseministeerium, Rahandusministeerium, Kodanikuühiskonna Sihtkapital	Siseministeerium, Sotsiaalministeerium, omavalitsused
Eesmärgid	konkurentsivõime, rahvusvaheliseks muutmise, nutika spetsialiseerumise strateegiate ja ettevõtlikkuse stimuleerimine	ühiskondlike probleemidega tegelemine ja kvaliteetsete teenuste pakkumine tervishoius, keskkonnakaitstes ja kogukondade arendamises	tööjõuvajaduste efektiivne sobitamine
Põhimeetmed	turupõhiste finants-instrumentide pakkumine ettevõtetele ja ettevõtlusoskuste arendamine, eriti tehnoloogiaintensiivsetele ettevõtetele	<ul style="list-style-type: none"> • Ressursside pakkumine ühingutele arenemiseks: finantsabi, maksusoodustuste, RAK-ide nõustamise, mõju mõõtmise, suurenenud vabatahtlike värbamise võimekuse ja toetuste taotlemise võime kaudu. • Võimaluste pakkumine sissetuleku loomiseks. 	abi pakkumine töötajatele tööjõuturul; vähenenud töövoimega inimeste toomine tööturule

Sihtrühma kuuluvad sotsiaalsed ettevõtted	Mitte otseselt, kuid mainib vastutustundlikke äritavasid	sotsiaalse innovatsiooni ja sotsiaalse ettevõtluse selge mainimine	fookus töökeskustele ja organisatsioonidele, mis palkavad erivajadustega inimesi
---	--	--	--

Allikas: OECD koostatud ministeeriumi veebilehtede põhjal.¹⁸

Riigivalitsemise mudel, mis edendab sotsiaalset innovatsiooni ja sotsiaalset ettevõtlust

Nende strateegiate ühine arendamine on osa valitsemisstruktuuridest ja -protseduuridest, mida Eesti valitsus rakendab, et stimuleerida sotsiaalsete ettevõtete arengut alljärgnevate suuniste alusel.

- Eesti 2023 strateegia ettevalmistamisel ja asjakohaste valdkondlike strateegiate uuendamisel tellis Riigikantselei ulatusliku uuringu, et analüüsida sotsiaalse ettevõtluse tugisüsteemi. Riigikantselei tuleviku-uuringute üksus on vastutanud kodanikuühiskonna arengukava vahepealse mõjuhindamise eest. Selle töö eesmärk on hõlbustada horisontaalset koordineerimist ja defineerida strateegilised prioriteedid ministeeriumidevahelistes tegevuskavades.
- Eesti on riigihalduses horisontaalsete koordineerimisstruktuuride rakendamise varases etapis. Üks näide on roll, mida mängib peaministri büroo säästliku arengu eesmärkide (SAE-de) rakendamise koordineerimisel strateegiliste valdkondade ja valitsustasandite vahel, et tagada poliitika sidusus.
- Katseprojektina on peaministri büroos kolmeks aastaks loodud Innovatsioonilabor, et täiendada varasema sotsiaalse innovatsiooni rakkerühma tööd. Innovatsioonilabor keskendub ministeeriumide ja huvirühmade kokkutoomisele, suurendab teadlikkust innovatsioonist ja loob innovatsioonivõimekusi avalikus sektoris ning koolitab riigiteenistujaid. Labor töötab sotsiaalsete väärtuste kriteeriumidega, mida kasutatakse riigihangetes, sotsiaalsete ettevõtete tunnustamisega märgisega ja uute finantsinstrumentidega sotsiaalsetele ettevõtetele.
- Kaasava poliitika kujundamise tugevdamiseks sai 2016. aastal sotsiaalse innovatsiooni rakkerühma liikmeks Eesti Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik, et panustada oma alamkomisjonidesse sotsiaalse ettevõtluse arendamise vallas. Siseminister rajas strateegilise partnerluse kodanikuühiskonna organisatsioonide ja võrgustikega ja Eesti sotsiaalsete ettevõtete võrgustikuga, kes vastutab sotsiaalsete ettevõtete tegevuste jälgimise ja hindamise eest kodanikuühiskonna arengukava järgi.

Tugevdatud omavalitsused ja MAK-id

Eestis tehtud territooriumi puudutavad reformid pakuvad omavalitsustele ja MAK-idele suuremaid pädevusi sotsiaalmajandusliku arengu toetamiseks, sealhulgas strateegiate kaudu, mis on suunatud ettevõtlusele ja sotsiaalsele ettevõtlusele. 2004. aasta kohaliku omavalitsuse üksuste ühinemise soodustamise seaduse ja 2016. aasta haldusreformiga võeti kasutusele kahetasandiline valitsemine ja liideti paljud omavalitsused, et suurendada omavalitsuste võimekust pädevuste uue jaotamise kaudu valitsustasandite vahel (OECD/UCLG 2019^[43]). Riigi pädevus arendada idufirmasid ja sotsiaalseid ettevõtteid on jagatud valitsuse, selle ametkondade või sotsiaalkindlustuse ning omavalitsuste vahel (15 linlikku linna ja 64 maapiirkonna valda).

¹⁸ Lisainfo: https://kasvustrateegia.mkm.ee/index_eng.html;
https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/kodar_2011-2014_eng_0.pdf
https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/eesmargid_ja_tegevused/welfare_development_plan_2016-2023.pdf

Liitumiste kaudu andis reform omavalitsustele võimaluse luua ühisprojekte ja agentuure, näiteks majandusarengu või sotsiaalhoolekande valdkonnas. Kahtlemata on omavalitsuste üks peamisi pädevusi pakkuda sotsiaalhoolekannet (sotsiaalteenused, sotsiaaltoetused, erakorraline sotsiaalabi ja muu abi inimesele), ent omavalitsused võivad koostööd teha ka teistes valdkondades (nt ühised kooliteenused, ühistransport).

Lisaks tugevdas haldusreform 15 MAK-i rolli, mille löid omavalitsused 2003. aastal iseseisvate sihtasutustena igas regioonis, et toetada ettevõtlust kohalikul tasandil. Algselt tegid MAK-id koostööd peamiselt EAS-iga. Hiljuti sai nende teiseks tähtsaks partneriks Kodanikuühiskonna Sihtkapital koos maakondade omavalitsuste ning majandusministeeriumi ja sotsiaalministeeriumiga. Riigi Tugiteenuste Keskus, valitsusasutus, mida kontrollib rahandusministeerium, pakub MAK-ide võrgustikule finantstuge.

Praegu pakuvad MAK-id tasuta nõustamist ja mentorlust ning koolitusteenuseid idufirmadele ja ettevõtetele, MTÜ-dele ja sihtasutustele ning vastset ka kohalikele omavalitsustele partnerluses kõigi asjakohaste riiklike ministeeriumide ja ametkondadega.

Probleemid

Selge ja fokuseeritud poliitika puudumine sotsiaalsete ettevõtete arendamiseks

Praegused, varem mainitud riiklikesse strateegiatesse ei ole spetsiifilisi programme sotsiaalsete ettevõtete ja sotsiaalse ettevõtluse stimuleerimiseks hõlmatud või on seda tehtud väga harva. Selge poliitika puudumine seda tüüpi ettevõtete arendamiseks õõnestab nende edasise laienemise potentsiaali.

Lisaks ei ole ELi ühtekuuluvuspoliitika 2014–2020 tööprogramm, mis kavandati mitmesuguste riiklike toetusmeetmete kaasfinantseerimiseks tööhõive, heaolu ja kogukondliku arengu valdkonnas aktiivsete ettevõtete või ühingute jaoks, selgelt rõhutanud rolli, mida mängivad sotsiaalsed ettevõtted. Ühtki ESIF-i toetust pole sotsiaalses ettevõtluses määratud investeerimisprioriteediks.

Ebapiisav koordineerimine valitsustasandite ja eksisteerivate ühiskondlike algatuste vahel

Eestis on ettevõtluse ja kodanikuühiskonna arendamiseks palju strateegilisi algatusi ja strateegiaid (vaata eelnevaid tabeleid ja lisasid). Siiski pole need alati hästi sõnastatud, jättes selgelt mainimata sotsiaalsed ettevõtted. Seda võib eriti märgata sotsiaalsete ettevõtete üleminekul toetustel põhineva (nt ühing) turupõhise sissetulekuga (nt äriühing) mudelile, milleks piisav toetus näib puuduvat. Kuna MTÜ-de ja ettevõtete toetusmeetmed ei ole hästi sõnastatud ega ühtlustatud, ei paku need ühingutele stiimulit oma majandustegevust laiendada, ega ettevõtetele hoogu, tugevdamiseks nende sotsiaalset missiooni ja suurendada sotsiaalse mõju .

Lisaks on eri riigiametitel erinev lähenemine koordineerimisele ja arusaamine sellest, mis sotsiaalsed ettevõtted on, mida need teevad või mis mõju neil on.

Olemasolevate juriidiliste vormide piirangud sotsiaalsete ettevõtete arendamisel

Eestis saab sotsiaalseid ettevõtteid luua eri juriidilises vormis. Siiski pakuvad olemasolevad juriidilised vormid nii eeliseid kui ka takistusi ettevõtluse arengu mõttes. Järgmised näited illustreerivad keerukust, millega sotsiaalsed ettevõtted olenevalt nende juriidilisest vormist silmitsi seisavad.

- Kui nad otsustavad tegutseda MTÜ-na, võivad nende sotsiaalse eesmärgi ja tegevustega seotud juriidilised sätted (mittetulundusühingute seadus § 1 lõige 1) põhjustada konflikte loodavatele sotsiaalsetele ettevõtetele, kes suudavad suurendada oma sissetulekuid, näiteks müües oma tooteid või teenuseid. Seda ei pruugita pidada sotsiaalseks eesmärgiks.
- Tingimused tulumaksusoodustuse saamiseks võib MTÜ-na tegutseval sotsiaalsel ettevõttel, kelle põhikirjas on ette nähtud, et „ühing tegutseb heategevuslikel eesmärkidel“, takistada kaupu ja teenuseid müüa turuhindadega.
- Lisaks raskendab MTÜ üleminekut teist tüüpi juriidiliseks isikuks keeld (mittetulundusühingute seaduse § 1 lõige 4) muuta MTÜ äriühinguks. Sel moel puutub MTÜ kokku nende arengut takistavate haldus- ja rahastusbarjääridega.
- Sotsiaalsed ettevõtjad, kes on end registreerinud tulundusühistuks on andnud teada, et neil on raske eristada oma äritegevust üldhuviteenustest. See aga piirab nende võimalust ligi pääseda ükskõik millisele riigitoetusele ja/või maksusoodustusele.

Strateegilised teemad

Ametliku sotsiaalse ettevõtluse ja sotsiaalsete ettevõtete definitsiooni kehtestamine

Eri riigiasutustel on isesugune arusaam sellest, mis sotsiaalsed ettevõtted on ja mida nad teevad. Sama kehtib sotsiaalse ettevõtluse kohta. Ühiselt kokkulepitud sotsiaalsete ettevõtete definitsiooni puudumine, sõltumata nende juriidilisest vormist, ei aita kaasa nende arengule ja nähtavusele.

Sotsiaalsete ettevõtete ja sotsiaalse ettevõtluse ametliku definitsiooni kehtestamine võiks pakkuda selge suuna, et kõrvaldada praegused takistused, mille tingivad sotsiaalsete ettevõtete juriidilised vormid. Praegu võivad need kas edendada või piirata sotsiaalsete ettevõtete loomist ja arendamist:

- MTÜ-d ja sihtasutused võivad värvata vabatahtlikke, ent tulundusühistutel ja osaühingutel seda võimalust ei ole;
- tulumaksusoodustus võidakse anda ühingutele ja sihtasutustele, kes töötavad ühiskonna huvides, aga mitte äriühingutele ega osaühingutele ja
- hübriidorganisatsioonid saavad luua MTÜ-d, kellel on osaühing (kauplemis- või arengutoena) või vastupidi.

Tabelis lisas 1.A on antud ülevaade Eestis võimalikest sotsiaalsete ettevõtete juriidilistest vormidest, nende peamistest joontest, võimalustest ja probleemidest.

Üldiselt kasutavad sotsiaalsed ettevõtted juriidilise vormina peamiselt MTÜ-d. See pakub neile õigust saada tulumaksusoodustusi ning vastu võtta annetusi ettevõtetelt ja üksikisikutelt. Kuna seadustega on sätestatud piirangud MTÜ-de majandustegevusele, on MTÜ-na tegutsevatel sotsiaalsetel ettevõtetel keerukas kasvada, kui nad soovivad suurendada müügitulu osakaalu.

Kui sotsiaalne ettevõtte tegutseb aga osaühinguna, siis puuduvad neil maksusoodustused või muud stiimulid, nt vabatahtlike värbamine.

Hübriidorganisatsioonid saavad kasu mõlemast riigitoetuse voost (ettevõtetele ja MTÜ-dele), mis puudutab ligipääsu idufirmade ja arengutoetustele, rahastamisele dotatsioonide ja laenude kaudu või riigihangetele.

Sotsiaalsete ettevõtete uus ametlik definitsioon peaks olema mõeldud kõrvaldama takistusi organisatsioonidel, kes vastavad ühtsele kriteeriumide komplektile, mis on ühtlustatud Euroopa Komisjoni SEI algatuse definitsiooniga (vt kasti 1 raporti 2. osas). See tähendab, et valitsus ei pea ilmingimata looma uut juriidilist vormi, vaid võib pigem laiendada osaühingute ja tulundusühistute võimalust saada tulumaksusoodustust ning lubada MTÜ-del saada kauplemisest kasumit. See suurendaks sotsiaalsete ettevõtete nähtavust ja tuntust ning vabastaks nende kasvupotentsiaali.

Kui luua võimalus saada tulumaksusoodustust ka neil sotsiaalsetel ettevõtetel, kes tegutsevad MTÜ-de või OÜ-dena, on kõigil sotsiaalsetel ettevõtetel tegutsemiseks võrdsed tingimused. See vähendaks lõpuks sotsiaalsete ettevõtete vajadust luua hübriidüksusi, mis suurendab halduskoormust.

Olemasolevate ühiskondlike algatuste ja ressursside võimendamine ja koordineerimine sotsiaalse ettevõtluse stimuleerimiseks

Sotsiaalsete ettevõtete ja sotsiaalse ettevõtluse ühiselt kokkulepitud definitsiooni alusel saaks valitsus kutsuda asjakohaseid huvirühmasid valitsustasanditel kriitiliselt hindama ja koordineerima olemasolevaid ühiskondlikke algatusi ja ressursse, et tegeleda kindlalt just sotsiaalse ettevõtlusega. Praegustesse riiklikesse strateegiatesse ei ole kavandatud programme sotsiaalsete ettevõtete ja sotsiaalse ettevõtluse stimuleerimiseks.

Eriti selgelt tuleb sõnastada riikliku tasandi strateegiad nii, et need oleks ühitatud omavalitsuste ja regionaalsete raamistikega ning kirjutada ESIF-i järgmisesse planeerimisperioodi, mis on suurim finantseerimisallikas EL-i tasandil sotsiaalse ettevõtluse stimuleerimiseks.

Riiklike pikaajaliste strateegiliste plaanide ülevaatamine ja strateegia Eesti 2035 pakuvad võimalust koos asjakohaste huvirühmadega välja töötada sotsiaalsete ettevõtete ja sotsiaalse ettevõtluse legaaldefinitsioon. Samuti on see võimalus MTÜ-de ja tulundusühingute eristamisest ülesaamiseks, määrates riigi toetust lõimitud tugistruktuuride ja -skeemide kaudu.

Haldusreformiga alguse saanud võimalusi tuleb samuti võimendada, et aidata kaasa sotsiaalsele ettevõtlusele ja sotsiaalsele innovatsioonile. Näiteks RAK-võrgustikud või omavalitsused suudaksid tunduvalt otsesemalt toetada sotsiaalset ettevõtlust ja sotsiaalset innovatsiooni koordineeritud moel.

Ebakõlade vältimiseks ja huvirühmade aitamiseks valdkonnas navigeerimisel peaks valitsus siiski pakkuma virtuaalset ja füüsilist platvormi, et koostada ülevaade mitmesugustest avalikest algatusest ja ressurssidest ning need sõnastada. See võimaldaks ka regionaalsetel ja omavalitsuste osalejatel vahetada infot selle kohta, mis on olemas ja mis on teha jäänud.

Soovitused

Riikliku strateegia loomine sotsiaalse ettevõtluse arendamise toetamiseks hindamise alusel

Olemasolevate avalike ressursside ja huvirühmade vajaduste selge tuvastamine ja sõnastamine on sotsiaalse ettevõtluse ja sotsiaalsete ettevõtete arengu toetamiseks väga tähtis. Et seda teha, peaksid riiklikud ja regionaalsed ametkonnad organiseerima hindamistöörühmi, kasutades näiteks OECD/EC parema ettevõtluse strateegilist töövahendit.¹⁹ See on hea alus, mille järgi tuvastada strateegilised prioriteedid, uurida põhjalikumalt siinses raportis esitatud soovitusi, sõnastada sotsiaalse ettevõtluse ametlik definitsioon ja täiustada koordineerimismehhanisme, et stimuleerida sotsiaalse ettevõtluse arengut.

¹⁹ Lisainfot e-vahendi kohta vaadake aadressilt <https://www.betterentrepreneurship.eu/>.

Riiklike strateegiate rakendamine koos sotsiaalsete ettevõtete ja sotsiaalse ettevõtluse ametliku definitsiooniga

Nii sotsiaalse ettevõtte kui ka sotsiaalse ettevõtluse ametlik definitsioon tuleb kehtestada osalusmeetodil, osana jätkuvast protsessist uue riikliku strateegia Eesti 2020–2035 ettevalmistamisel ja teiste riiklike strateegiliste plaanide ülevaatamisel. Sotsiaalse ettevõtte definitsiooni sõnastamisel on kasulik arvestada juriidiliste vormide mitmekesisust, võimaldades sotsiaalseks ettevõtteks end muuta neil organisatsioonidel, kellel on selleks potentsiaali ja huvi. Ametlik definitsioon peaks pakkuma raamistikku, et laiendada tulumaksusoodustust, hõlmata osaühingud ja äriühingud, kes vastavad ametlikus definitsioonis sätestatud tingimustele. Et võimaldada ühingutel arendada majandustegevust, kui nad vastavad ametlikus definitsioonis sätestatud kriteeriumidele, vabastaks nende kasvupotentsiaali ka see, kui täpsustada seadusesätteid.

Koordineerimisstruktuuride tuvastamine ja nende rolli selgitamine sotsiaalse ettevõtluse ja sotsiaalsete ettevõtete stimuleerimises

Koordineerimist on vaja riiklike strateegiate rakendamise hõlbustamiseks, mis edendavad sotsiaalse ettevõtluse arendamist. Oluline on selgelt tuvastada koordineerimisstruktuurid ja täpsustada nende rolle ja missioone. Näiteks võiksid peaministri büroo ja üksus, mis vastutab SAE-de koordineerimise eest, koordineerida riiklikku tegevust, et võimendada sotsiaalsete ettevõtete arengut ja laiemalt stimuleerida riiklikku ökosüsteemi. MAK-id peaksid toimima „kõik ühest kohast“ nõuandeteenuste pakkuja ja finantsressursside vahendajana sotsiaalsetele ettevõtetele, hoolimata nende juriidilisest vormist. Mitmetasandiline juhtimine peaks tagama ka selle, et riiklikul, regionaalsel ja omavalitsuse tasandil rakendatavad strateegiad üksteist täiendavad ja neid oleks sotsiaalse ettevõtluse arendamiseks kavandatud kõik olulised strateegilised valdkonnad.

ELi ühtekuuluvuspoliitika 2021–2027 järgmise tegevuskava rahastamisvõimaluste ärakasutamine sotsiaalse ettevõtluse toetamiseks

Uurida tuleb ülalnimetatud tegevuste rahastamist ESIF-i, jätkusuutlikku linnaarengut ERDF-i ja kogukonna juhitud kohaliku arengut EAFRD-i kaudu. Kuna sotsiaalse innovatsiooni ja sotsiaalse ettevõtluse teemad on Euroopa Komisjoni päevakorras tähtsal kohal²⁰, võib Eesti neist fondidest saada raha soodsatel tingimustel, et arendada ja rakendada sidusat riiklikku tegevust sotsiaalse innovatsiooni ja sotsiaalse ettevõtluse arendamiseks.

²⁰ Palun vaadake veebilehte aadressil http://ec.europa.eu/regional_policy/en/2021_2027/ Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondide (ESIF) uute prioriteetide kohta.

4. Juurdepääsu parandamine rahastamisele sotsiaalse ettevõtluse ja sotsiaalsete ettevõtete stimuleerimiseks

Finantseerimismaastik sotsiaalsete ettevõtete arendamiseks Eestis on algstaadiumis: märkimisväärselt on puudu teabest sotsiaalsete ettevõtete spetsiifilisi rahastamisvajaduste kohta nende arengu eri etapis. Vajadus uurida, missugused on sotsiaalsete ettevõtete finantseerimisvajadused kui ka mil määral ja kes neid pakub, on edasilükkamatu. Nõudluse poolelt peaks iga selline hindamine kaaluma nii rahastamisvajadust kogu elutsükli vältel – tegevusega alustamisest konsolideerimis- ja kasvuetaappideni – kui ka võimekuse loomise toetuse tüüpi, et tagada neis organisatsioonides investeerimisvalmidus. Samuti on oluline kaaluda, kas on olemas piisav ja asjakohane rahastuse pakkumine sotsiaalsetele ettevõtetele ja sotsiaalsetele ettevõtjatele laiemalt ja kas finantsvahendajad, sotsiaalsete ettevõtete rahastajad ja riiklikud organid suudaksid mängida suuremat rolli. Tervikliku lähenemisviisi kasutamine aitaks täita rahastamistühimikud ja kindlustada rahaliselt jätkusuutlike ja investeerimiskõlblike sotsiaalsete ettevõtete tegevuset. Eestis on arvukalt võimalusi ettevõtetele, eriti idufirmadele ning väikestele ja keskmistele ettevõtetele, ja aeglaselt on tekkimas alternatiivne finantseerimisturg, mis võib sotsiaalseid ettevõtteid aidata. Hoolimata sellest on sotsiaalsetel ettevõtetel, eriti MTÜ-del, hulgaliselt probleeme finantsturgudele ligipääsemisel ja rahaliselt jätkusuutlikumaks muutumisel. Siinses osas uuritakse, missugused on Eestis sotsiaalsetele ettevõtetele pakutavad rahastamisvõimalused, mil määral on neil ettevõtetel sellel ligipääs, tuuakse esile tugevused ja probleemid, arvestades nii nõudluse kui ka pakkumist. Seejärel pakutakse soovitusi, et paremini kindlaks teha rahastamisvajadused ja -pakkumine, kõrvaldada juriidilised takistused ja aidata kaasa sotsiaalsete investeeringute turule, hõlbustamaks sotsiaalsete ettevõtete ligipääsu rahastamisele.

Tugevad küljed

Starditoetused ettevõtjatele

Ettevõtjad võivad taotleda starditoetusi väärtuses kuni 15 000 eurot Riigi Tugiteenuste Keskuselt ja MAK-id pakuvad nõuandeteenuseid.²¹ See meede on avatud kõigile alustavatele firmadele, kes on vähem kui 24 kuud vanad. Omafinantseerimise määr peab olema 20% projekti kogumaksumusest.

²¹ Lisainfot vaadake aadressilt <https://www.arenduskeskused.ee/en/about/>.

MTÜ-dele sarnased starditoetused puuduvad. Sotsiaalsed ettevõtjad võivad kasutada ka starditoetust väärtuses 4474 EUR töötukassalt.²² See toetus on piisava kogemuse, hariduse või väljaõppega töötutele oma ettevõtte asutamiseks.²³ Seda toetust tuleb kasutada ettevõtte asutamiseks ja seda ei tohi kasutada mittetulundusühingu rajamiseks. Mõlemal puhul võib neid toetusi siiski taotleda ükskõik milline sotsiaalne ettevõtja, kes soovib kasutada äriühingu juriidilist vormi.

Soodsad laenutingimused väike- ja keskmistele ettevõtetele

Suurema osa sotsiaalsetest ettevõtetest võib identifitseerida väikeste või keskmiste ettevõtetenä. Seetõttu on oluline mõista finantseerimismaastikku seda tüüpi organisatsioonidele. Ärialaenud väike- ja keskmistele ettevõtetele langesid umbkaudu 50% finantskriisi ajal – 3,6 miljardilt eurolt 2007. aastal 1,87 miljardi euroni 2010. aastal – ja kuigi laenamine on taastumisest saadik tõusnud, jäi see allapoole kriisieelset taset 2,55 miljardit eurot 2017. aastal (OECD 2019^[44]). Eesti ettevõtete tulumaksusüsteemis on kogu taasinvesteeringud kasum maksuvaba. Sel moel on ettevõtetal stiimul reinvesteeringu oma kasum, mis võib osaliselt olla suhteliselt madala laenuõudluse põhjuseks. Võrreldes EL-i keskmisega on Eestis suhteliselt madal pankrottide tase ja mittetoimivate laenude madal tase (Euroopa Liit, 2017^[45]). Ligipääsu rahastamisele ei nähta takistusena ettevõtte kasvule. Enamik firmasid on saadava rahastamise tüübi, summa, kulude ja tähtaegadega tõepoolest rahul. Ligipääsu rahastamisele tuvastab probleemina kõigest 5% Eesti väike- ja keskmise suurusega ettevõtetest, võrrelduna EL-i tasandi 7%-ga (Euroopa Liit 2019^[46]).

Stardilaenude, laenugarantiide, allutatud laenude ja mikroalaenude kättesaadavus

Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi 2002. aastal loodud KredEx on avaliku ja erasektori klaster, mis suurendab teadlikkust Eesti finantssektorist ja pakub finantstoodete valikut ettevõtetele ja kodanikele.

- 2008 kuni 2018 pakuti *stardilaene* 500 ettevõttele, luues üle 1900 töökohta.²⁴ Nendel laenudel on madalamad tagatisnõuded ja nende puhul nõutakse väiksemaid garantiisid kui juhtivad pangad seda teevad.
- KredEx pakub ka *laenugarantiisid väike- ja keskmistele ettevõtetele* välisrahastuse saamiseks ilma tagatiste ja omafinantseeringuta. Euroopa regionaalarengu Fondi (ERDF) rahastusega pakkus KredEx 2001 kuni 2016 laenugarantiisid peaaegu 3500 ettevõttele, võimaldades neil ettevõtetal ligi pääseda 1,4 miljardile eurole, luues 12 000 uut töökohta.²⁵ Selle perioodi vältel välja antud garantiide koguarv oli 632 miljonit eurot, toetades laene 1,2 miljardi euro väärtuses (OECD, 2019^[44]). 2015 kuni 2018 võimaldas KredExi ja Euroopa Investeeringufondi (EIF) vahel allkirjastatud COSME leping toetada 1000 Eesti väike- ja keskmist ettevõtet laenudega ja liisingutega väärtuses 200 miljonit eurot (OECD, 2019^[44]).
- *Mikroalaenud* väärtusega kuni 25 000 eurost garantiidega EIF-ilt ja Euroopa Tööhõive- ja Sotsiaalse Innovatsiooni Programmilt (EaSI) on samuti kättesaadavad LHV panga²⁶, Swedbanki²⁷ ja SE Capitalia²⁸ kaudu. Need mikroalaenud on mõeldud noortele ettevõtjatele, etnilistele vähemustele ja ettevõtjatele, kellel on piiratud ligipääs krediidile.

²² Lisainfo: <https://www.tootukassa.ee/eng>.

²³ Lisainfo: <https://www.tootukassa.ee/eng/content/subsidies-and-benefits/business-start-subsidy>.

²⁴ Lisainfo: <https://kredex.ee/en/financing-companies/starting-companies>.

²⁵ Sealsamas.

²⁶ Lisainfo: <https://www.lhv.ee/en/>.

²⁷ Lisainfo: <https://www.swedbank.ee/private?language=ENG>.

²⁸ Lisainfo: <https://www.capitalia.com/en>.

- Lisaks pakub KredEx alates 2011. aastast *allutatud laene* rahastamisega ERDF-ilt, et aidata kiiresti kasvavaid ettevõtteid, millel puuduvad pangalaenu jaoks vajalikud garantiid või omafinantseering. Allutatud laenud pakuvad ettevõtetele kapitali, et suurendada nende omafinantseerimise taset, mis võimaldab neil ligi pääseda teistele rahastusallikatele (OECD 2019^[44]).

Keeruline on täpselt kindlaks määrata, kui paljud nendest väike- ja keskmistest ettevõtetest saab tuvastada sotsiaalsete ettevõtetenähtude kontinuumi pidi. Siiski võib eeldada, et sotsiaalsed ettevõtted, mis tegutsevad nagu väike- ja keskmised ettevõtted, suudavad neist meetmetest kasu saada.

Kasvavad riski- ja kasvukapitaliturud

Balti investeringute ökosüsteem, mis hõlmab kiirendeid, idu- ja varases staadiumis riskikapitali kasvu- ja väljaostufonde, on elav ja kasvav (ESTVCA, 2018^[47]). 2012. aastal loodi Eesti, Läti ja Leedu poolt fondide fond Balti Innovatsioonifond (BIF) ja EIF, et stimuleerida riskikapitaliturgude arengut Balti riikides. 2013. kuni 2016. aastani investeeris BIF 130 miljonit erakapitali ja riskikapitali fondidesse Balti riikides, mis sobitati erainvestorite ja pensionifondidega.²⁹ 2016. aastal loodi EIF-i ja Eesti valitsuse poolt EstFund ERDF-i rahastamisega, eesmärgiga ligi tõmmata riskikapitali investeringuid Eesti väike- ja keskmistesse ettevõtetesse.³⁰ EstFund on riskikapitali fondidesse kokku teinud investeringuid 60 miljoni euro eest, mida on täiendanud erainvesteringud väärtuses 40 miljonit eurot. Kaks uut fondi lisati programmi 2018. aastal (OECD, 2019^[44]).

Mõne viimase aastaga on Eesti ettevõtted edukalt ligi meelitanud riski- ja kasvukapitali. 2016. aastal investeeriti 106 miljonit eurot 43 ettevõttesse, 2727 miljonit eurot 40 firmasse järgneval aastal ja 2018. aastal 328 miljonit eurot 30 ettevõttesse.³¹ Suurimad investeringud 2017. ja 2018. aastal olid 240 miljonit eurot vastavalt TransferWise'i ja 150 miljonit eurot Taxify'sse.³² Puuduvad andmed selle kohta, kui paljudel Eesti idufirmadel on algselt sotsiaalne või keskkondlik eesmärk ja kas neid võib seetõttu tuvastada kui sotsiaalseid iduettevõtteid. Startup Estonia hinnangul on praegu siiski peaaegu 20% ettevõtetest, millega nad tööd teevad, sotsiaalne või keskkondlik eesmärk.³³ Sotsiaalsete idufirmade jaoks, mis suudavad demonstreerida suurt kasvupotentsiaali, on olemas õitsev ja kasvav investeerimise ökosüsteem, kust nad kasu võivad saada.

Uued rahastamisvõimalused sotsiaalsetele ettevõtetele

Kuigi sotsiaalsed ettevõtted, mis on organiseeritud mittetulundusühingutena, ei saa taotleda starditoetusi Riigi Tugiteenuste Keskuselt või erinevaid laenusoodustusi, mis on kättesaadavad äriühingutele, on olemas mõned potentsiaalsed rahastamisallikad. Üht sellist võimalust pakub Eesti elav alternatiivne finantsturg³⁴. 2017. aastal reastati Eesti Euroopas teiseks alternatiivsete finantsmahtude poolest inimese kohta ja kolmeteistkümnendaks kogumahtude mõttes (Tana Ziegler *et al.* 2017^[48]). Eesti rahvastiku suurust arvestades on see märkimisväärne. Praegu tegutseb Eestis rohkesti ühisrahastusfonde, sealhulgas Hooandja³⁵, ühisrahastusplatvormil baseeruv

²⁹ Lisainfo: https://www.eif.org/what_we_do/resources/BIF/index.htm

³⁰ Lisainfo: <https://www.kredex.ee/en/news/eif-and-kredex-launch-eur-60m-estfund>

³¹ Lisainfo: <https://www.startupestonia.ee/blog/2018-records-for-the-estonian-startup-sector-new-wave-of-entrepreneurs-in-the-community>

³² Sealsamas.

³³ Selle tähelepaneku tegid informaatrid OECD vaatlusvisiidi ajal.

³⁴ Terminiga „alternatiivfinantseerimine“ kirjeldatakse kanaleid või instrumente, mis on tekkinud mõne viimase kümnendi jooksul väljaspool traditsioonilist finantssüsteemi, et hõlbustada laenude, investeringute ja annetuste hankimist. Kanalid alternatiivfinantseerimisele hõlmavad ühisrahastust ja inimeselt inimesele laenamist. Instrumentide hulka kuuluvad krüptovaluutad, nagu Bitcoin ja Ether, ning sotsiaalse mõju võlakirjad ja kogukonnaaktsiad.

³⁵ Lisainfo: <https://www.hooandja.ee/>

annetuskeskkond; Bondora³⁶, inimeselt inimesele laenuplatvorm personaalseteks laenudeks; Fundwise³⁷, osaluspõhine ühisrahastusplatvorm, ja Funderbeam³⁸, sekundaarne turg riskikapitalile. Mitmele sotsiaalsele ettevõttele on tagatud rahastamine nende platvormide kasutamise kaudu. Näiteks Vaikuseminutid³⁹, mis edendab tähelepanelikkust koolis, hankis 11 068 eurot, kasutades Hooandjat, et koostada käsiraamat lapsevanematele⁴⁰. Kuigi inimeselt inimesele tarbimislaen ja inimeselt inimesele kinnisvaralaen on kogumahult kõige populaarsemad mudelid (Tana Ziegler *et al.* 2017^[48]), suudab alternatiivse finantsturu kasv pakkuda sotsiaalsetele ettevõtetele uusi rahastamisvõimalusi.

Teine potentsiaalne rahastamisallikas sotsiaalsetele ettevõtetele on Heateo Sihtasutus⁴¹. Olles loodud 2003. aastal sotsiaalse ettevõtluse edendamiseks, pakub HTSA riskifilantroopiat nii sotsiaalsetele ettevõtetele kui ka MTÜ-dele. Praegu on sellel kaks fondi: mõjufond, mille siht on aidata 4–6 mõjusal algatusel suureks kasvada 500 000 euroga kolme aasta jooksul, ja haridusfond, mille siht on toetada 10–15 algatust haridusvaldkonnas koguinvesteeringuga üks miljon eurot. HTSA on toetanud paljusid sotsiaalseid ettevõtteid ja algatusi, eriti taaskasutuskeskust Uuskasutuskeskus⁴² ja üle-eestilist kiusamisvastast programmi Kiva Kool⁴³.

Probleemid

Finantsalane jätkusuutlikkus jääb probleemiks paljude sotsiaalsete ettevõtete jaoks

Hiljutine ESEN-i läbiviidud uuring rõhutas paljusid probleeme, millega sotsiaalsed ettevõtted silmitsi seisavad. Selle liikmed, mis on enamasti MTÜ-d, annavad teada probleemidest rahaliselt jätkusuutlike ärimudelite arendamisel ja ressursside puudumisest ligipääsul spetsialistide tugiteenustele, samuti oma toodete ja teenuste arendamisel ja jooksvate kulude katmisel.⁴⁴ Need probleemid on eriti akuutsed neile sotsiaalsetele ettevõtetele, kelle peamine klient on valitsus: riigihankepingud on organiseeritud sellisel lühiajalisel baasil, et praktikas töötavad sotsiaalsed ettevõtted projektipõhiselt ega ole seetõttu suutelised looma jätkusuutlikke tuluvoogusid.⁴⁵

Mittetulunduslikel sotsiaalsetel ettevõtetel puudub ligipääs peavoolu finantstoetuskeemidele

Kõik ettevõtluse toetusprogrammid välistavad MTÜ-d ja sihtasutused, mis on probleemne, kuna enamik ametlikult tunnustatud sotsiaalseid ettevõtteid Eestis (93%) on MTÜ-d (Euroopa Komisjon 2019^[13]). Sotsiaalsed ettevõtted, kes on MTÜ-d, ei saa tõepoolest taotleda stardilaenusid, laenugarantiisid või allutatud laene KredExilt, käivitustoetusi Riigi Tugiteenuste Keskuselt, mikrolaene, mis on saadaval EaSI programmi kaudu või finantstoetusprogramme, mida pakub EAS. Lisaks keskenduvad EAS ja KredEx oma toetuse ekspordipotentsiaaliga väike- ja keskmistele ettevõtetele. See kriteerium võib osutada problemaatiliseks neile sotsiaalsetele ettevõtetele, kes on väikese või keskmise suurusega ettevõtted, kuid kelle tegevus keskendub kohalike vajaduste rahuldamisele (näiteks WISE-d).

Mittetulundusühingute probleemid pangalaenude ja pangagarantiide saamisel

³⁶ Lisainfo: <https://www.bondora.com/en>

³⁷ Lisainfo: <https://fundwise.me/>

³⁸ Lisainfo: <https://www.funderbeam.com/>.

³⁹ Lisainfo: <http://vaikuseminutid.ee/>.

⁴⁰ Lisainfo: <https://hooandja.ee/projekt/toeta-last-keskendumisharjutuste-kasiraamatu-ja-api-valjaandmist>.

⁴¹ Lisainfo: <https://www.heategu.ee/en>.

⁴² Lisainfo: <https://uuskasutus.ee/en/>.

⁴³ Lisainfo: <http://www.kivaprogram.net/estonia>.

⁴⁴ ESEN. Kvalitatiivsed süvaintervjuud sotsiaalsete ettevõtetega, jaanuar-veebruar 2019. Tallinn: Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik 2019.

⁴⁵ Sealsamas.

Kuna mittetulunduslikud sotsiaalsed ettevõtted ei pääse ligi peavoolu toetuskeemidele, peavad nad tarvitusele võtma tavapäraseid pangalaenuid, et oma kapitalivajadusi rahuldada. MTÜ-de tajumine negatiivsena võib aga toimida takistusena. Peavoolu finantspakkujate hulgas on üldine taju, et sotsiaalsed ettevõtted ei tooda piisavalt kasumit, et laenusid tagasi maksta, neil puudub sularahavoog turusissetulekust ja seepärast on neil piiratud kasvu- ja ekspordipotentsiaal (Nordic Council 2018^[49]). Pangad paluvad seetõttu lisagarantiisid sotsiaalsetelt ettevõtetelt, mis on loodud MTÜ-dena, näiteks personaalseid garantiisid, mida tingimata ei nõuta äriühingutelt. Mõnel juhul võib olla keeruline laenu tagada ilma tagatiseta, tavaliselt füüsilise vara vormis, mida MTÜ omab (Nordic Council 2018^[49]). Üks peamisi nende lisanõudmiste tagajärgi laenamisel on see, et kasutatakse tagasisidestust, st seesmisi rahastamisallikaid (nt isiklikud säästud, esimesest müügist saadud raha), et rahuldada tegevusvajadused, toetumata välisele rahastamisele (Winborg ja Landström 2000^[50]). Oluline on märkida, et tagatisnõuded väikese ja keskmise suurusega ettevõtetele probleemiks, kuna 35% Eesti väikeset ja keskmistest ettevõtetest teatavad, et tagatisnõuded on kõige olulisem piirav faktor välisfinantseeringu saamisel, võrreldes 12% EL-is keskmiselt (Euroopa Liit 2019^[46]).

Sotsiaalinvesteeringute turu puudumine

Sotsiaalne investeering on „rahastamise hankimine organisatsioonidele, mis tegelevad sotsiaalsete vajadustega, selgete ootustega mõõdetavale sotsiaalsele ning ka rahalisele tulemile“ (OECD 2015^[51]). Sotsiaalinvesteeringute turg Eestis on lapsekingades. Praegu pakub ainult üks sotsiaalne laenupakkuja, 2015. aastal loodud Hea Koostöö Hoiu-laenuühistu (HKHLÜ)⁴⁶, deposiite ja laene sotsiaalsetele ettevõtetele, kes selle liikmed on. Viimase kahe aasta jooksul on HKHLÜ piiratud rahastamisvõime tõttu rahastanud 20 projekti, keskmise tehingu suurusega 10 000 eurot. Siiski on mõned sotsiaalsed ettevõtted, näiteks Triumf Health⁴⁷, olnud sotsiaalinvesteeringute turu puudumisel suutelised ligi pääsema traditsioonilisele riskikapitalile. Puuduvad andmed, kui palju sotsiaalseid idufirmasid võivad sel moel endale investeeringud kindlustada. Samuti on ebaselge, kas ja millise määraneni võib MTÜ juriidiline vorm pidurdada nii sotsiaalse rahastuse nõudlust ja pakkumist. Kuigi selliste takistuste ületamiseks võiks kasutada kvaasikapitali mudeleid nagu tuluosaluskeemid, on selge, et nõrk on nii sotsiaalsete investeeringute nõudlus kui pakkumine (Nordic Council 2018^[49]).

Lisaks on hiljutine uuring välja toonud levinud arusaamise puudumise sotsiaalse mõjuga investeeringute rollist ja eelistest ning oskuste ja võimekuse puudumise sotsiaalsete investeeringute ökosüsteemi arendamisel (Nordic Council 2018^[49]). Vähene nõudlus sotsiaalsete investeeringute järele võib tuleneda erinevatest elementidest: Mõnede sotsiaalsete ettevõtete tunnetus, et nad on pigem mitteriiklikud organisatsioonid kui sotsiaalsed ettevõtted; sõltuvus toetusrahadest ja kogemuste puudumine investeeringute tagamisel; riskivastane meelelaad ja rahaliselt jätkusuutliku sotsiaalse ettevõtte juhtimiseks ja kasvamiseks vajalike oskuste puudumine (Nordic Council 2018^[49]). Samuti on nõrk sotsiaalse mõju mõõtmise kultuur, mis võib omakorda sotsiaalsete investeeringute turgu maha suruda. Ilma sotsiaalse mõju tunnustatud ja jagatud mõõdikuteta on sotsiaalsetel investoritel keeruline mõõta teatud sotsiaalse ettevõtte täielikku väärtust või võrrelda teistega potentsiaalset investeeringut sotsiaalsesse ettevõttesse. Üldiselt on teave sotsiaalsete ettevõtete rahastamisvajaduste kohta siiski ebapiisav piki ettevõtlikkuse kontiinumit ja igas elutsükli etapis. Eriti on puudu infost sotsiaalsete ettevõtete sotsiaalse rahastamise nõuete kohta, sealhulgas investeerimisvalmis sotsiaalsete ettevõtete arv, mis vajavad kasvukapitali.

Strateegilised teemad

Sotsiaalsete ettevõtete rahastamisvajaduste mõistmine nende elutsükli vältel

⁴⁶ Lisainfo: <https://heakoostoo.ee/eng/>

⁴⁷ Lisainfo: <https://triumf.health/>

Sotsiaalsed ettevõtted läbivad erinevad etapid tekkest mõjuni. Neid arenguetappe teatakse kui sotsiaalsete ettevõtete elutsüklit. Elutsüklimudeleid on arvukalt, kuid võimalik on tuvastada neli etappi: iduetapp, käivitamise kinnitusetapp, eskaleerimisetapp ja levitamine (Santos F., Salvado J.C., de Carvalho I.L. 2013^[52]). Sotsiaalsete ettevõtete kasutatavad finantsinstrumendid ja rahastamisvajadused erinevad igas etapis.

Kast 3. Sotsiaalse ettevõtte elutsükli rahastamine

Iduetapis töötavad sotsiaalsed ettevõtjad tavaliselt välja äriplaani, visandades oma ärimudeli, sotsiaalse väärtuse teesi ja selle, kuidas nende ettevõtte tegeleb nende kasusaajate vajadustega. Selles etapis on tavaliselt vajalik 50 000 eurot ja see kogutakse tavaliselt omavahendeid kasutades või sõprade, perekonna ja rumalate (3Fi) käest.

Käivitamise kinnitusetapis (rahastamisvajadus tavaliselt 50 000–250 000 eurot) testivad sotsiaalsed ettevõtted tavaliselt oma ideed praktikas katseprojektide, katsete või prototüüpide abil. Katsel kontrollitakse tööhüpoteese, saadakse tõendeid mõju kohta või tagasisidet, mida kasutada toote või teenuse täiustamiseks või edasiarendamiseks. Rahastamist pakuvad selles etapis 3Fi (tavaliselt laenud või annetused) või heategevusorganisatsioonid tagastamatute toetustena. Hinnanguliselt on suurim rahastamisvajadus idu- ja kinnitusetapil. Siin on potentsiaalne võtmeroll erainvestoritel, kas siis ühisrahastusplatvormide, kogukonna väärtpaperite või ingelinvestorite võrgustike kaudu.

Varajane eskaleerimisetapp hõlmab organisatsiooni paigutamist kindlale finantsilisele alusele. Sõltuvalt sotsiaalse ettevõtte tüübist ja selle tegevusvaldkonnast, võiks see hõlmata teenuse pakkumist, tarneahelate loomist, seosmiste süsteemide ja protsesside sisseseadmist, seadmete ja varade ostmist, talentide palkamist, lepingute ja klientide hankimist ning turundus- ja kommunikatsioonistrateegia väljatöötamist. Selles etapis vajavad sotsiaalsed ettevõtjad tavaliselt 250 000 eurot kuni 1,5 miljonit eurot, sageli tegevuskapitaliks või kinnisvara või seadmete ostuks.

Levitamisetapis (tavalised rahastamisvajadused 1,5 miljonit eurot ja rohkem), mida tuntakse ka „ülesmastaapimise“ või „väljamastaapimisena“, võib hõlmata teenuste laiendamist uutesse piirkondadesse või uutele turgudele, uute ja üksteist täiendavate teenuste või toodete väljatöötamist või meeskonna kasvatamist suurema nõudluse teenindamiseks. Sotsiaalsed investorid mängivad neis varastes eskaleerimis- ja levitamisetappides üliolulist rolli. Sotsiaalsed laenuandjad (nagu krediitkassad ja usaldusväärsed pangad), sotsiaalsete investeeringute fondid ja riskifilantroopia fondid võivad pakkuda hulgaliselt finantsinstrumente sotsiaalsete ettevõtete vajaduste rahuldamiseks. Need investeeringud võivad olla omakapitali, laenu, toetuste või hübriidmudelite vormis, mis hõlmavad kaht või enam elementi. Investeeringute kõige levinum vorm on laen, mis võib olla tagatud varaga või tagatiseta ja tavaliselt seetõttu tunduvalt kallim.

Allikas: (OECD, 2019^[53])

Sotsiaalsetele ettevõtetele on väga haruldane nautida piisavat ja asjakohast rahastamist kõige varasemates arenguetappides, teel tegevuse laiendamiseni. Sotsiaalsete investeeringute turgude jaoks on rahastamislünkade kogemine tööpoolest väga tavaline. Sellised lüngad võivad tähendada, et ei ole kas rahastamist teatud arenguetapil, spetsiifilist tüüpi finantsinstrumente, pakkujaid või likviidsust, kuna puudub sekundaarne turg osakutega kauplemiseks.

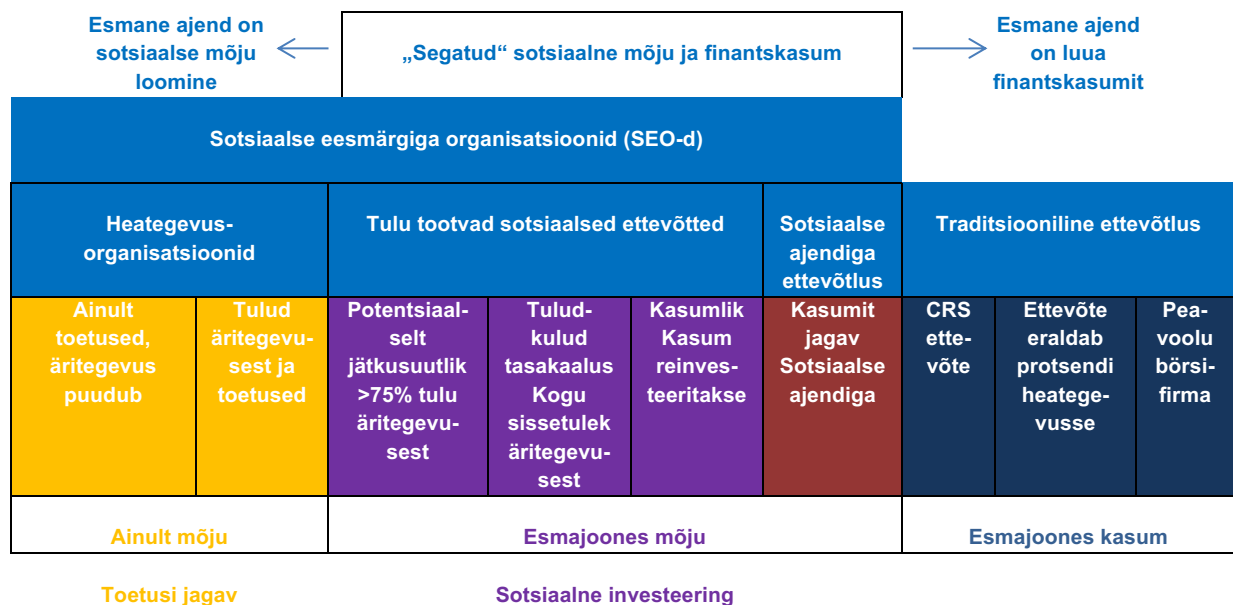
Üks üldine probleem sotsiaalsetele ettevõtetele on tuntud kui „surmaorg“, mis on mõiste, mida kasutatakse riskikapitali puhul, kirjeldamaks aega sellest, mil idufirma saab oma esimese kapitaliinvesteeringu, kuni selleni, mil see tulu tooma hakkab. Sel ajal on idufirmad rahavoo probleemide suhtes kõige haavatavamad. Sotsiaalsete ettevõtete kontekstis võib puududa rahastamine sotsiaalsetele ettevõtetele selle konsolideerumisperioodi läbimiseks. Kesk-Euroopas tuvastas NESsT, et sotsiaalsed ettevõtted on sellel üleminekuperioodil silmitsi rahastamisega kuni 100 000 eurot. Samuti leidis Impact Hub Milanos, et rahastamislünk on 100 000–200 000 eurot, samas kui Impact in Motion Saksamaal pidas kapitali puudumise summaks 100 000–500 000 eurot sotsiaalsetele ettevõtetele nende konsolideerumisetapis (Varga ja Hayday 2017^[54]). Praegu puuduvad andmed selle kohta, kus selline „surmaorg“ esineb Eesti sotsiaalsete ettevõtete jaoks.

Kuna kõik sotsiaalsete investeeringute turud erinevad, on oluline korraldada hindamine, enne kui kaaluda spetsiifiliste instrumentide arendamist või uute sihtasutuste või juriidiliste isikute loomist. Selline hindamine pakub selget ülevaadet sotsiaalsete ettevõtete spetsiifilistest vajadustest elutsükli igas etapis ning olemasolevast rahastuspakkumisest. Eesti turgu arvestades, ja kuna puudub selgus, kui suur on sotsiaalsete ettevõtete sektor, peaks iga selline hindamine hõlmama kõiki organisatsioone, kellel esmajoones on sotsiaalne või keskkondlik eesmärk. See võiks hõlmata näiteks MTÜ-d, kes toovad tulu kaupade või teenuste müügist, ning sotsiaalseid idufirmasid.

Sotsiaalsete investeeringute turu loomine

Sotsiaalset investeeringut defineeritakse mitmel moel. Laiemalt tähendab see rahastamise pakkumist, mis on vähemalt nominaalselt tagastatav ja aktsepteerib madalat realiseerimistulu sotsiaalse, kultuurilise või keskkondliku eesmärgi püüdluses. Lisaks püüavad sotsiaalsed investorid mõõta sotsiaalset mõju, mida investeeringu saajad loovad ning pakuvad sageli mitterahalist tuge (näiteks väljaõpe, koolitus või nõustamine), et leevendada riske ja maksimeerida sotsiaalseid ja finantstulusid. Sotsiaalset investeeringut tuleks mõista nagu piki kontinuumit tegutsemist alates „finantsid esikohal“, kus esmane eesmärk on luua finantsväärustus (see võib hõlmata peavoolu riskikapitalifonde või investeerimisfonde), kuni „mõju esikohal“ investoreid, kus esmane eesmärk on luua sotsiaalset väärtust (see võib hõlmata sihtasutusi või riskifilantroopia organisatsioone, mis pakuvad tagastamatuid toetusi võimekuse loomise toega). Sotsiaalinvesteeringute fondid ja sotsiaalsed laenuandjad soovivad ühte sulatada nii sotsiaalsed kui ka rahalised tulud.

Joonis 1. Investeeringuspekter

Allikas: (European Venture Philanthropy Association, 2018^[55])

Hästi funktsioneeriv sotsiaalsete investeeringute turg nõuab kolme elemendi olemasolu:

- sotsiaalse investeerimise pakkumine;
- nõudmine sotsiaalse investeerimise järele sotsiaalselt ettevõtelt;
- vahendajad, kes on suutelised pakkumist ja nõudlust seostama.

Vahendajad võivad tegutseda mitmel moel. Nad võivad pakkuda investeerimisvalmidust või tuge võimekuse loomisel, et aidata sotsiaalsetel ettevõtetel ligi pääseda sotsiaalsele finantseerimisele, nad võivad hõlbustada tehinguid investorite ja sotsiaalsete ettevõtete vahel või suurendada teadlikkust sotsiaalsest investeerimisest sotsiaalsete ettevõtete seas või sotsiaalsetesse ettevõtetesse investeerimise eeliseid potentsiaalsete investorite seas.

Üheks näiteks on Sotsiaalse Ettevõtluse Finantseerimisagentuur (FASE) Saksamaal, mis loodi 2013. aastal, tegelemaks lahknemusega sotsiaalse finantseerimise nõudluse ja pakkumise vahel.⁴⁸ FASE teeb tihedat koostööd varases etapis sotsiaalsete ettevõtetega, et aidata neil hankida kasvukapitali, pakkudes investeerimisvalmiduse tuge, ligipääsu investoritele ja kavandades innovatiivseid finantseerimisskeeme, mis on kohandatud investorite ja sotsiaalsete ettevõtete vajadustele.

Ülioluline on ühtlustada meetmed, mis on mõeldud sotsiaalse investeerimise turu arendamiseks, selle arengu turuetapiga (Varga ja Hayday 2017^[54]). Näiteks võib tekkivate sotsiaalsete investeringute turgude peamine eesmärk olla lihtsalt teadlikkuse suurendamine sotsiaalsest investeerimisest nii pakkumise kui ka nõudluse poolelt, sotsiaalsete ettevõtete konveieri loomine erilise fookusega äsja alustanud ettevõtetele, soodustava keskkonna loomisel aitamine ja sotsiaalse investeerimise esmakordse kasutamise katsetamine. Noortele sotsiaalse investeerimise turgudele võib olla kohasem keskenduda võimekuse loomisele, ressursside suurendamisele, võrgustike ehitamisele ja mitmesuguste mudelite katsetamisele. Rohkem edenenud sotsiaalse investeerimise turgudel võib eesmärk olla luua sotsiaalse ettevõtluse konveier erilise fookusega laienemis- ja kasvuetappidele, tõendite levitamine sotsiaalse mõju kohta, erinevate tugiteenuste ja finantsinstrumentide tagamine, ökosüsteemi osalejate ringi laiendamine ja integreeritud toetuse (rahalise ja mitterahalise) pakkumise tagamine sotsiaalse ettevõtte elutsükli vältel (Varga ja Hayday 2017^[54]).

Enamasti teevad sotsiaalsed investorid investeringuid sotsiaalse ettevõtte tegevuse hilisemates etappides, kui sotsiaalsel ettevõttel on jätkusuutlik ärimudel ja/või olemas kindlad tulemused. Üks levinumaid kaebusi sotsiaalinvestorite seas on kõrgkvaliteetsete investeerimisvõimaluste puudumine tõestatud saavutuste loendi olemasolul (Saltuk *et al.* 2014^[56]). Need investorid vajavad, et pidevalt oleks olemas ulatuslik ja püsiv potentsiaalsete investeringute saajate hulk, seetõttu keskendub enamik toetusorganisatsioonide (nimelt need, kes pakuvad toetusi, nõustamist ja koolitust) varasele- ja käivitamise kinnitamise etappidele. Varases etapis ja käivituvate sotsiaalsete ettevõtete suure ringi loomine on seetõttu üks moodus nõudluse suurendamiseks sotsiaalse investeerimise järele.

Võimekuse loomise ja investeerimisvalmiduse toe pakkumine on üks viis investeeritavate sotsiaalsete ettevõtete ringi suurendamiseks. Seda on võimalik pakkuda ühele mentorluse ja väljaõppe kaudu või grupi koolitusprogrammide kaudu nagu inkubaatorid ja kiirendid (vt 6. osa). Teine lähenemisviis on pakkuda väikesi toetusi kas traditsiooniliste väiketoetuste programmide või preemiate ja konkursside kaudu. Viimane toob tavaliselt avatud kutsega laiahaardeliselt ettepanekuid, mis võib olla efektiivne moodus avastada uusi ideid. Ühendatuna võimekuse loomise toega, võivad preemiad ja konkursid olla tõhus viis suure kasvu- ja mõjupotentsiaaliga sotsiaalsete ettevõtete tuvastamisel ja toetamisel ja seeläbi luua investeerimiskonveieri. Suurbritannia sihtasutus sotsiaalsetele ettevõtjatele UnLtd on üks näide sellisest lähenemisviisist. UnLtd on mänginud kriitilist rolli sotsiaalse investeerimise turu arengus Suurbritannias, suuresti luues sotsiaalsete ettevõtete konveierit pakkudes varase etapi toetusi ja tagasimakstavat kasvufinantseerimist, kuid samuti preemiaid ja ärinõuandeid. Mudelit on nüüdseks rahvusvaheliselt kopeeritud UnLtd Thailand, India ja South Africa näol.

⁴⁸ Lisainformatsiooni vaadake: <https://fa-se.de/en/>

Kast 4. UnLtd

UnLtd loodi 2002. aastal 100 miljoni naelase sihtkapitaliga, et stimuleerida sotsiaalseid ettevõtlust. UnLtd pakub hulgaliselt auhindu ja preemiaid sotsiaalsetele ettevõtjatele nende sotsiaalsete ettevõtete arendamiseks, testimiseks ja kasvamiseks. Rahalised auhinnad on ühendatud võrgus töötamise võimalustega ja erinevate mentorluse, ärinõustamise tasemetega ja võimalustega oskusi arendada. Sihtkapitalist loodud sissetulekut kasutatakse preemiaprogrammide rahastamiseks. Põhipreemiad pakuvad 500–15 000 Briti naela kolme eraldi skeemiga:

- Try It Awards (kuni 500 Briti naela) idee arendamiseks ja selle tõendamise demonstreerimiseks, ligipääs UnLtd mentorlusprojektile ning paljudele võrgustusüritustele.
- Do it Awards (kuni 5000 Briti naela) sotsiaalse ettevõtte alustamiseks ja loomiseks ning mõningase sotsiaalse mõju demonstreerimisega alustamiseks. Paketi osana saavad sotsiaalsed ettevõtjad kohandatud toetust UnLtd nõustajalt, ligipääsu mentoritele ning võrgustus- ja koolitusüritustele.
-
- Grow It Awards (kuni 15 000 Briti naela) sotsiaalsetele ettevõtjatele, kes on välja töötanud toimiva ärimudeli. Auhinna võitjad saavad 12 kuud mentorlust ja kohandatud toetuse UnLtd poolt, ligipääsu koolitusseminaridele, võrgustusüritustele ja potentsiaalsetele investoritele tutvustamisele.

Viimastel aastatel valis UnLtd võitjaid kolme prioriteetse valdkonna alusel: ligipääsu loomine tööhõivele, jätkusuutlikud kogukonnad ja lahendused vananevale ühiskonnale. Võitjad saab seejärel suunata UnLtd kiirendiprogrammi „Thrive“ või selle mõjufondi, mis pakub kuni 150 000 Briti naela tagastatavat finantseerimist ja kohandatud üks-ülehe toetust. 2017–18 oli auhindade keskmine väärtus 6450 Briti naela. Samal aastal toetas UnLtd 335 sotsiaalset ettevõtjat kõigis oma programmides (253 ideede arendamise ja käivitusetappides ja 82 kasvuetappides).

Allikas: <https://www.unltd.org.uk/>

Riskide leevendamiseks ning finants- ja sotsiaalsete tulude maksimeerimiseks on oluline, et sotsiaalsed ettevõtted suudaksid juurde pääseda nii rahalisele kui mitterahalisele toetusele. Lisaks varieeruvad vajaliku toetuse tüübid aja jooksul. Näiteks käivitus- ja varases eskaleerimisetapis vajavad sotsiaalsed ettevõtted toetust jätkusuutlike ärimudelite arendamiseks ja oma sisesüsteemide ja -protsesside täiustamiseks. Vahepeal, kasvu- ja levitamisetappides võib toetus keskenduda investeerimis- ja lepinguvalmidusele, kindlustamaks, et sotsiaalsed ettevõtted suudavad vastu võtta investeringuid, mida nad vajavad kasvuks ja oma mõju eskaleerimiseks (OECD/EC, 2018^[57]). Sotsiaalse investeerimise turgu Eestis võiks kõige paremini kirjeldada kui lapsekingades olevat. Seetõttu võib enne spetsiifiliste instrumentide (nt sotsiaalse mõju võlakirjad) kasutamise kaalumist olla kasulik mõelda sotsiaalse investeerimise turu sihtasutuste loomisele, et paremini mõõta nende sotsiaalset mõju, investeerimiskõlbulike sotsiaalsete ettevõtete konveieri loomisega alustamist, pakkudes varases etapis ja sotsiaalsetele iduettevõtetele rahalist ja mitterahalist tuge ning katsetades sotsiaalsete ettevõtete tagastatava finantseerimise esmast kasutamist.

Soovitused

Sotsiaalsete ettevõtete rahastamisvajaduste hindamine

Puuduvad teadmised sotsiaalsete ettevõtete spetsiifilistest finantseerimisvajadustest. Ebapiisavad on ka teadmised rahastamise pakkumisest sellistele organisatsioonidele. Arvestades ennast tuvastanud sotsiaalsete ettevõtete väikest arvu ja kahtlusi statistiliste pingutuste täpsuse osas tänaseni, on sektori

suuruse kaardistamiseks oluline, et kõik sellised hindamised kaasaksid organisatsioone, mis, olemata sotsiaalsed ettevõtted iseenesest, omavad paljusid nende jooni. See võib hõlmata näiteks MTÜ-sid, mis faktiliselt teenivad tulu kaupu ja teenuseid müües, väike- ja keskmisi ettevõtteid ja idufirmasid, millel on esmajoonel sotsiaalne või keskkondlik eesmärk, ja sotsiaalselt vastutustundlikke ettevõtteid. See hindamine peab kaaluma rahastamise pakkumist sotsiaalsetele ettevõtetele ning sotsiaalsete ettevõtete teatud kapitalinõudeid idu-, käivitus-, konsolideerimis- ja kasvuetappides.

Juriidiliste barjääride kõrvaldamine sotsiaalsetele ettevõtetele ja peavoolu ettevõtetele võrdse ligipääsu tagamiseks finantseerimisvõimalustele ja toetusele

Juriidiliste barjääride kõrvaldamine selle tagamiseks, et sotsiaalsed ettevõtted, kes on MTÜ-d, suudaksid ligi pääseda samadele finantstoetuse mehhanismidele nagu äriühingud. Selle asemel, et keskenduda juriidilisele vormile, peaksid tugiorganisatsioonid kaaluma, kas mingil organisatsioonil on kindel äriplaan, võimekus teenida sissetulekut ja jätkusuutlik ärimudel. Juhul kui sotsiaallettevõtted MTÜ-de vormis neile tingimustele vastavad, võidakse neile kättesaadavaks teha alljärgnevad skeemid:

- starditoetused töötukassalt;
- starditoetused Riigi Tugiteenuste Keskuselt;
- stardilaenu ja laenugarantiid KredExilt.

Vahendaja asutamine sotsiaalse investeerimise turu loojana tegutsemiseks ja sotsiaalsetele ettevõtetele ligipääsu hõlbustamine rahastamisele

Vahendaja asutamine on vajalik samm Eesti sotsiaalsete ettevõtete ökosüsteemi konsolideerimiseks. Vahendaja võiks alustada sotsiaalsete ettevõtete konveieri loomist, keskendudes varastele arenguetappidele. Pikemaajaliselt oleks selle roll sotsiaalse investeerimise turu konsolideerimisel aitamise, et toetada sotsiaalse ettevõtluse arengut. Lühiajaliselt võiks selle töö hõlmata alljärgnevat.

- *Väiketoetuste või auhindade jagamist sotsiaalsetele ettevõtjatele, et arendada ja testida nende ideesid. Seda võib teha avatud kutse vormis, mis on keskendunud prioriteetsetele probleemidele nagu oskused ja haridus, töövõime, sotsiaalne kaasatus, vanurite hooldamine jne.*
- Võimekuse loomise toetuse pakkumine lisaks väiketoetustele. Selline nõustamine, koolitamine, väljaõpe ja/või mentorlus peaks täiendama toetust, mida juba pakuvad RAK-id ja KÜSK.
- *Tagastatava finantseerimise pakkumise katsetamine, ideaalis võimendades investeeringuid sihtasutustelt ja korporatiivsetelt investoritelt. Ülalnimetatud hindamise tulemused tuleks sisestada spetsiifiliste kasutatavate instrumentide kavandamisse. Sõltuvalt instrumendi tüübist võiksid võimud kaaluda lühiajaliselt ka riskijagamismehhanismide sisseviimist nagu garantiid, et investoreid ligi meelitada.*
- *Võrgus töötamise võimaluste pakkumine, ürituste võõrustamine ja teadlikkuse suurendamine investorite ja potentsiaalsete investeeringute saajate seas. Need üritused peaksid kokku tooma huvirühmad erinevatest sektoritest ja valitsusest, et soodustada nii sektoriüleseid kui sektorisiseseid sidemeid.*

Uut vahendajat võiks rahastada Euroopa Komisjoni tööhõive ja sotsiaalse innovatsiooni (EaSI) võimekuse loomise investeeringute programm. Selle programmi sihiks on arendada finantsvahendajate institutsioonilist võimekust, mis nõuavad kapitali jätkusuutlikkuseks või kasvuks. Samuti pakub see algfinantseerimist uute vahendajate loomiseks. See vahendaja võib kasu saada ka teistest EaSI programmidest, mis on kavandatud sotsiaalsete ettevõtete toetamiseks, nimelt EaSI Guarantee ja EaSI

toetused äriarendusteenuste pakkumiseks riskigruppidele (Euroopa Komisjon 2018^[58]). Teine võimalus on kaaluda sellise vahendaja loomist regionaalsel tasandil, nagu Balti Sotsiaalsete Ettevõtete Sihtasutus. Sellisel juhul on finantseerimist võimalik tagada Euroopa Strateegiliste Investeeringute Fondi (EFSI) kaudu, mis toetab investeerimist strateegilistesse projektidesse valdkondades, mis hõlmavad haridust, innovatsiooni ja toetust väike- ja keskmise suurusega ettevõtetele kogu Euroopas.⁴⁹

⁴⁹ Lisainfot: <https://www.eib.org/en/efsi/what-is-efsi/index.htm#>

5. Ligipääsu parandamine turgudele sotsiaalse ettevõtluse ja sotsiaalsete ettevõtete stimuleerimiseks

Ligipääs avalikele või eraturgudele kujutab endast sotsiaalsetele ettevõtetele olulist tuluallikat, eriti riikides nagu Eesti, kus sotsiaalne finantseerimine on piiratud. Sotsiaalsed ettevõtted saavad suurel määral oma ressursid riiklikult turult riigihangete kaudu, mis kujutab endast 13% riigi SKT-st, ja 35% riigieelarvest. Varasem kogemus keskkonnanäesmärkide saavutamisel riigihangete kaudu võib anda inspiratsiooni sotsiaalsete kaalutluste kasutamise reklaamimiseks riiklikes hangetes. Eriti ajakohane on see, arvestades meetmeid, mida Eesti on kavandanud sotsiaalhoolekande arengukava 2016–2023 rakendamiseks ning oma tööhõive- ja hoolekandeteenuste eesmärkide saavutamiseks sotsiaalset väärtust hankides. Samal ajal tunnustab erasektor aeglaselt, kuid järjepidevalt sotsiaalse ja keskkondlikku mõju olulisust ja hakkab katsetama võimalikke viise koostööks organisatsioonidega, mille eesmärgiks on oma tegevusega sellist mõju saavutada. See osa uurib nii Eesti riikliku ja eraturgude tugevaid külgi kui probleeme, kui tegemist on sotsiaalsete ettevõtete ligipääsu hõlbustamisega neile, tegeleb peamiste strateegiliste teemadega, mis sellest analüüsist tulenevad ja pakub mõned konkreetsed ja teostatavad soovitused.

Tugevad küljed

Riigihangete keskkond, mida stimuleerib tehnoloogia ja innovatsiooni edumeelne kasutus

Riigihanked Eestis kujutavad märkimisväärset turgu koguväärtusega umbes 2 miljardit eurot, 13% SKT-st ja 35% riigieelarvest. Samal ajal on Eesti võimendanud tehnoloogiakasutust, et tõhustada oma riigihankeprotseduure. Riik on olnud elektroonilise riigihanke (e-hanke) eesliinil: 2017. aastal tehti protseduuride koguarvust 10 375 elektrooniliselt (93%). Lisaks kogutakse kogu asjakohane informatsioon nendest protseduuridest ühte kohta, riigihangete registrisse (rahandusministeerium, 2019^[59]). Riigihankeregistri veebiportaali siht on pakkuda täiesti läbipaistvat, tõhustatud ja efektiivset riigihanget, et parandada väikese ja keskmise suurusega ettevõtete ligipääsu riigihankelepingutele. Täpsemalt määrati 87% lepingute koguarvust 2017. aastal keskmistele ja väikeettevõtetele, sealhulgas sotsiaalsed ettevõtted äriühingu vormis, võrrelduna 13% suurettevõtetega. Register pakub laialdaselt võimalusi nii hankijatele kui ka pakujatele, näiteks korraldades e-pakkumisi, leides uusi ärivõimalusi, andes kasutajate jaoks ligipääsu juhenditele, võttes vastu teateid, andes ligipääsu lepinguinfore ja revideerides komisjoni otsuseid (riigihankeregister 2018^[60]). Mõned varasemad pingutused on tehtud

selle innovatiivse hankekeskkonna võimendamiseks, et tegeleda sotsiaalsete probleemidega, sealhulgas hankimisega sotsiaalsetelt ettevõtelt, [sotsiaalse innovatsiooni rakkerühma](#) ettepanekul, mis on töötanud valitsuse kantselei all alates märtsist 2016.

Jätuvad püüded saavutada keskkonnaeesmärke riigihanke kaudu

Riigihanget saab kasutada strateegiliselt keskkonnaeesmärkide saavutamiseks ja riik on juba selles suunas mõned sammud astunud. 2006. aastal juurutati tegevuste kompleks rohelise riigihanke (RRH) edendamiseks Eesti riiklikus keskkonnategevuskavas 2007–2013⁵⁰ kooskõlas keskkondlike ja säästlike riigihanke prioriteetidega, mille avaldas keskkonnaministeerium, ja keskkonnastrateegiaga 2030⁵¹. Lisaks pakub valitsus RRH stimuleerimiseks koolitussessioone kohalike omavalitsuste ametnikele ja spetsialistidele lepinguametkondadelt, selgitades keskkondlikult mõistliku hanke ideed ja protseduure. Praegu on arendamisel elektrooniline platvorm keskkondlike kriteeriumide kasutamise edasiseks tõhustamiseks ja tugevdamiseks. See kogemus võib pakkuda inspiratsiooni sotsiaalsete kaalutlustega hankelepingutele ja hankekeskkonna edasiseks täiendamiseks tööhõive- ja sotsiaalteenuste jaoks, mida pakuvad sotsiaalsed ettevõtted.

Probleemid

Pakkumistes prevaleerib ikka veel madalaima hinna kriteerium

Eesti kasutab ikka veel avalikel enampakkumistel lepingukriteeriumina ülekaalukalt madalaimat hinda. Siiski võib märgata edasiminekut majanduslikult kõige soodsamate pakkumuste (MEAT) hindamismeetodi kasutamisel, mis võimaldab kaaluda pakkumusi hinnaväliste kriteeriumide baasil (st teised kvalitatiivsed, tehnilised, säästlikud aspektid). 2009–2019. aastal kasutati seda meetodit keskmiselt 19% pakkumustest ja 2017. aastal 27% pakkujate valimisel (rahandusministeerium 2019^[59]; Euroopa Komisjon 2019^[3]). Kuigi sotsiaalteenuste pakkumisega seotud lepingutele eksisteerivad mõned kvaliteedinõuded ja muud mõjukaalutlused, näib komisjoni liikmetel olevat raskusi kvaliteedi ja mõju hindamisel (OECD vaatlusvisiit, aprill 2019). Näiteks kasutatakse sageli CV-d kui volikirja meeskonna kvalifikatsiooni kohta, mida seejärel kasutatakse kui volitust kvaliteedi ja mõju kohta, kuigi põhjuslik seos kvalifikatsioonide, kvaliteedi ja mõju kohta pole kaugeltki otsene. Üldiselt prevaleerib madalaima hinna kriteerium ja praktikas sõlmitakse enamik avalike teenuste lepinguid pakkumustega, mis täidavad seda kriteeriumi.

Tööhõive- ja sotsiaalteenuste tellimisel ja pakkumisel püsivad paljud probleemid

Tööhõive- ja sotsiaalteenuste pakkumine haavatavatele gruppidele kujutab sotsiaalsetele ettevõtetele olulist turuvõimalust, mis jääb sellest hoolimata suuresti kasutusele võtmata. Paljud strateegilised algatused, näiteks töövõimereform ja sotsiaalhoolekande arengukava (2016–2023) rõhutavad tööjõuturu resultaate ja sotsiaalse kaasatuse parandamise tähtsust inimeste jaoks haavatavatest gruppidest. Riigihanget on kasutatud ühe vahendina nende eesmärkide saavutamisel. Uus riigihankeseadus⁵² (2017), mis hiljaaegu võttis üle EÜ direktiivi 24/2014/EU⁵³, pakub võimalust hankida sotsiaalset väärtust ja saavutada paremaid tööjõuturu tulemusi. Direktiiv loob sellega võimalusi valitsustele „osta sotsiaalselt“, määraes lepingu sõlmimise kriteeriumid, tehnilised spetsifikatsioonid ja reserveeritud lepingud. See omakorda avab võimalused organisatsioonidele, kes püüdleavad sotsiaalsete eesmärkide poole nende pakutavate toodete või teenuste kaudu ja/või palgates inimesi haavatavatest gruppidest, nagu see on näiteks sotsiaalsete ettevõtete puhul.

⁵⁰ Lisainfo: https://www.envir.ee/sites/default/files/keskkonnategevuskava_inglisek.pdf

⁵¹ Lisainfo: https://www.envir.ee/sites/default/files/keskkonnastrateegia_inglisek.pdf

⁵² Lisainfo: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/505092017003/consolide>

⁵³ Lisainfo: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32014L0024>

Teenusepakkujatena teevad sotsiaalsed ettevõtted tihedat koostööd kahe riigihankelepingute peamise allikaga: töötukassaga professionaalse tööalase rehabilitatsiooni programmide ja sotsiaalkindlustusametiga *sotsiaalse* rehabilitatsiooni programmide osas. Selles protsessis seisavad nad silmitsi topeltprobleemiga. Esimene on raskus veenda tööandjaid heaks kiitma võimalust palgata vähenenud töövoimega inimesi. Audiitorküsitluses 2017. aastal mainis ainult 31% intervjueeritud firmasid, et nad on valmis palkama vähenenud töövoimega inimesi ja 44% kuulutasid selle võimatuks (Riigikontroll 2017^[61]). Teiseks on asjaolu, et sotsiaalsed ettevõtted, sageli MTÜ-sid, ei kata täielikult kasusaajate vajadusi. Seda võib selgitada faktiga, et teenused on kavandatud sotsiaaltöötajate oskusi, mitte kasusaajate vajadusi silmas pidades (Browne *et al.* 2018^[62]). Samal ajal paneb asjaolu, et enamik neist organisatsioonidest toetuvad lühiajalistele lepingutele, küsimärgi alla nende jätkusuutlikkuse. See tähendab, et kui riigihankeleping lõpeb, võivad sotsiaalsed ettevõtted näha oma sissetulekutes olulist või täielikku langust. Sotsiaalsed ettevõtted omakorda võivad turult väljuda ja oma tegevuse lõpetada, vähendada töötajate arvu ja/või pakkuda lühiajalisi lepinguid, mis viivad suurema personali voolavuseni. See takistab ka organisatsiooni institutsiooniliste teadmiste ja oskusteabe järjepidevust, kui tuleb navigeerida pakkumisprotseduuris.

Vähe võimalusi avaliku sektori esindajate ja teenusepakkujate oskuste suurendamiseks

Avaliku sektori esindajatel ja sotsiaalsetel ettevõtetel on kasinad oskused sotsiaalse väärtusega lepingute hankimisel ja pakkumisel. See takistab neil parimal moel kasutamast asjakohaseid sätteid, mis sisalduvad uues riigihankeseaduses⁵⁴ (2017). Eriti on see nii sotsiaalsete kaalutluste või reserveeritud lepingute puhul teenusepakkujate jaoks, kes tegelevad puudega inimeste ja ebasoodsas olukorras inimeste sotsiaalse ja professionaalse integreerimisega või MTÜ-dena tegutsevatele sotsiaalsetele ettevõtetele, mis pakuvad tööhõive- ja sotsiaalteenuseid. Hoolimata rahandusministeeriumi pakutavast koolitusest, parandamaks lepinguid sõlmivate ametkondade teadlikkust ja täiustada nende oskusi – eriti keskkonnakriteeriumide poolest –, ei näi olevat palju võimalusi, kuidas arendada avaliku sektori esindajate oskuste ja võimekust sotsiaalsete kaalutlustega hankelepingute puhul. Üldiselt puudub lepinguid sõlmivatel ametkondadel 2017. aastal loodud sotsiaalsete väärtuste edendamiste suuniste loomisest hoolimata kompetentsus ja vahendid, mis on seotud sotsiaalse riigihankega, ning samuti sotsiaalse mõju mõõtmisega, mis võiks olla kasulik pakkumuste hindamisel.

Partnerlused erasektoriga on harvad

Kuigi järjest rohkem ollakse teadlikud, et partnerlus peavoolu ettevõtete ja sotsiaalsete ettevõtete vahel on hädavajalike süsteemsete muutuste poole püüdlisel elutähtis, et saavutada säästliku arengu eesmärgid (SAE-d), siis Eestis need peaaegu puuduvad. Kui 27% eestlasi on nõus maksma kallimat hinda ettevõtete toodete ja teenuste eest, mis panustavad ühiskonna heaolusse erinevate tegevuste kaudu (The Nielsen Company 2013^[63]) ja 70% eestlasi peavad nende ettevõtete mõju ühiskonnale positiivseks (Euroopa Komisjon 2013^[64]), on see selgelt mõjuv põhjendus peavoolu ettevõtetele partnerluseks sotsiaalsete ettevõtetega, nii hõlmava äri ja tarneahela kui maine perspektiivist. Ometigi näivad peavoolu ettevõtted olevat tõrksad sotsiaalsete ettevõtete integreerimises oma väärtusahelatesse. Sotsiaalsetel ettevõtetel omakorda puudub sund läheneda peavoolu ettevõtetele, et pakkuda neile oma teenuseid või kaupu (B2B). Samuti kalduvad nad eelistama riigihankelepingute teed (eriti kui nad tegutsevad MTÜ-dena) või suhtlema otse klientidega (B2C) (enamasti kui need on äriühingu vormis).

⁵⁴ Lisainfot: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/505092017003/consolide>

Strateegilised teemad

Sotsiaalse väärtuse sisestamine riigihankesse

Sotsiaalne väärtus on potentsiaal muuta viisi, kuidas riigiametid tellivad kaupu ja teenuseid, luues täiendavaid sotsiaalseid, majanduslikke ja keskkondlikke hüvesid. Kaaludes sotsiaalse väärtuse potentsiaali, suudab riigihange luua pikaajalist kokkuhoidu, tegeledes sügavalt juurdunud põhjustega sotsiaalsete probleemidega nagu kõige haavatavamate sotsiaalne välistamine ja tööpuudus. See nõuab otsuste tegemist lepingute sõlmimisel väljaspool keskendumist lühiajalisele kokkuhoiule ja baseerumist üksnes rahalistele alustele, valides madalaima hinnaga pakkumuse. Sotsiaalsed ettevõtted on hästi ette valmistatud partnerid teenuste ja kaupade pakkumiseks, luues samas sotsiaalset väärtust ja mõju, mis on nende missiooni tuumaks. Lisaks on neil võimekus kohandada oma teenuseid nende tulusaajate ja kogukondade vajadustele ja mõnel juhul juurutada innovatiivseid ja kiireid lahendusi, mille arendamiseks või muul moel pakkumiseks ei pruugi riigisektoril olla eriteadmisi (SEFORIS 2017^[65]). Mõnes riigis, näiteks Hispaanias, võtsid kohalikud omavalitsused initsiatiivi enda kätte, et luua sotsiaalset väärtust oma hangete kaudu enne EÜ direktiivi 2014/24EU ülevõtmist siseriiklikul tasandil. Selles protsessis löid nad sotsiaalselt vastutustundliku riigihanke ühiskomisjoni ja kaasasid hulgaliselt asjakohaseid huvirühmi, et kindlustada jätkusuutlikkus ja püsiv rakendamine (vt kast 5).

Kast 5. Barcelona linnanõukogu määrus sotsiaalselt vastutustundlikuks riigihankeks

Barcelona linnavolikogu poolt kavandatuna ja rakendatuna on omavalitsuse määruse 4043/13 sotsiaalselt vastutustundliku riigihanke kohta sihiks muuta riigihange efektiivseks instrumendiks, mis teenib ühiskonna kõige haavatavamate inimeste huve. Selle määrusega, mis kiideti heaks märtsis 2013 ja rakendati detsembris 2013, said sotsiaalsed ja keskkondlikud kaalutlused suunavaks põhimõtteks omavalitsuste lepingutegevuses. Barcelona linnavolikogu nõuab nüüd oma lepinguametkondadelt kohustuslike sotsiaalsete ja keskkondlike sätete lisamist ja rakendamist, võttes kasutusele reserveeritud lepingud ning sotsiaalsed ja keskkondlikud kaalutlused määramiskriteeriumides ja lepingu täitmise sätetes. Reserveeritud lepingute kasutamist ning sotsiaalsete ja keskkondlike sätete lisamist peetakse reegliks, mitte erandiks.

Algatus pärineb elukvaliteedi osakonnalt (hõlmab sotsiaalteenuseid), kuid töötati välja erinevate omavalitsusvaldkondade vahel, mis hõlmasid erinevate alade eksperte (nt juriidilised ja raamatupidamisteenused, sotsiaalteenused, majanduslik stimuleerimine ja võrdsus ning ehitus). Eelnõu- ja kinnitamisprotsess tähendas intensiivset dialoogi ja kooskõlastamist. Üle 50 inimese 40 erinevast riiklikust, äri- ja sotsiaalsest organisatsioonist (nt tööandjate liidud ja ametiühingud) ning mitteriiklikud tegijad (nt mittetulundusüksused, solidaarsusorganisatsioonid ja sotsiaalsed ettevõtted) töötasid koos värskelt loodud sotsiaalselt vastutustundliku riigihanke ühiskomisjonis, et kavandada juriidilist teksti, kuni jõuti konsensuseni. Määrusel oli tugev seljatagune linnapea kantseleist ja aastapikkuse protsessi lõpus kinnitati see ühehäälselt linnavolikogu poolt, kõigi poliitiliste parteide heakskiiduga. Volikogu võime jõuda konsensuseni näitab märkimisväärset lisandväärtust ja pakub suuremat jätkusuutlikkust ja legitiimsust.

Riigiametite lubamisel teha edusamme sotsiaalse haavatavusega võitlemisel ning sotsiaalsete ja finantstegijate liitmisel ja sünergiate loomisel nende vahel on topeltefekt. See on märkimisväärne juriidiline mõju, mis mõjutab kõiki riigihankeid Barcelona linnas, mille tulemusena määrati ehitustöök, teenusteks ja tarneteks rohkem kui 500 miljonit eurot omavalitsuse eelarvest, mida nüüd kasutatakse sotsiaalse sidususe edendamiseks.

Allikas: (OECD/EU, 2017[66]) ja <https://www.betterentrepreneurship.eu/en/node/32>

Avaliku sektori esindajate oskuste arendamine sotsiaalse väärtuse hankeks

Avaliku sektori esindajad püüavad sageli konkreetset mõista, mis on „sotsiaalselt eelistatav“ hüve või teenus ja kuidas hinnata seda pakumispromissis. Pühendunud, kogu valitsust hõlmavad hankesuunised suudaksid julgustada ja hõlbustada riigi ministeeriume ja ametkondi lisama hankesse sotsiaalseid kaalutlusi ja avama võimalusi sotsiaalsetele ettevõtetele. 2019. aastal töötas Cabinet Office (UK) välja juhendi „Outsourcing Playbook“⁵⁵, keskse valitsuse suunise teenuste väljastellimise otsuste ja lepingute sõlmimise kohta. Need suunised töötati ühiselt välja keskvalitsuse ja tarnijate, sealhulgas sotsiaalsete ettevõtete poolt. See pakub suuniseid, eeskirju ja põhimõtteid, mis kehtivad hanketsükli jooksul. Samuti esitleb see häid tavasid kogu valitsusest ja arutleb erinevate lähenemisviiside üle avalike teenuste tellimisel. Lisaks lõi Suurbritannia sotsiaalse väärtuse rakkerühm sotsiaalse väärtuse küpsusindeksi⁵⁶. See on veebipõhine enesehindamise ja õppimise tööriist, mille eesmärk on aidata nii avaliku sektori esindajatel kui ka teenuseosutajatel hinnata ja jälgida oma seisukohta sotsiaalse väärtuse kinnistamisel teenuste osutamisel ja anda konkreetseid juhiseid selle kohta, kuidas seda teha.

⁵⁵ Lisainfo: <https://www.gov.uk/government/publications/the-outsourcing-playbook>

⁵⁶ Lisainfo: <https://socialvalueportal.com/social-value-maturity-index/>

Peale selle ei pruugi eelarveametnikel ja administraatoritel olla nõutavaid oskusi, mis võimaldaks neil efektiivselt toimida. Tehnilise toe ja koolituse pakkumine eelarveametnikele ja administraatoritele võib aidata neil arendada vajalikke oskusi sotsiaalsete kaalutluste kaasamisel riigihangetesse. Koolitust võivad pakkuda üksused, mis tunnevad hästi sotsiaalseid ettevõtteid ja suudavad seetõttu aidata avaliku sektori esindajatel mõista sotsiaalsete ettevõtete olemust ja vajadusi. Näiteks organiseerib ühing SAW-B⁵⁷ Belgias Valloonias koolituskursusi nii kohalikele lepinguüksustele, et rakendada sotsiaalseid kaalutlusi, kui ka sotsiaalsetele ettevõtetele (täpsemini WISE-dele) ning koondab sotsiaalselt eelistatavate kaupade ja teenuste pakkumise ja nõudluse.

Kokkuvõttes võivad seminarid ja regulaarsed kohtumised heade tavade vahetamiseks teiste administratsioonidega olla inspiratsiooni- ja eriteadmiste allikaks. Näiteks toob Procura võrgustik⁵⁸ kokku Euroopa omavalitsusasutused ja regioonid ning stimuleerib teadmiste jagamist. Sarnaselt on Prantsusmaal Réseau Grand Ouest⁵⁹ (RGO) ulatuslik omavalitsusasutuste võrgustik Lääne-Prantsusmaalt, mis hõlmab spetsiifilised töörühmad, mis kohtuvad regulaarselt ja vahetavad häid tavasid ja juhtumianalüüse pakkumiskriteeriumide, turutegevuste ning mõõtmis- ja aruandlusmeetodite kohta.

Vastastikku kasulike partnerluste loomine ja sotsiaalsete ettevõtete rolli tugevdamine jätkusuutlikes väärtusahelates

Sotsiaalseid ja keskkonnaprobleeme ei saa lahendada avalik sektor, ettevõtted või sotsiaalsed ettevõtted üksinda. Partnerluse loomine võib olla vastastikku kasulik kõigile tegijatele ja võimaldab nende probleemidega tegeleda efektiivsemalt, erinevate nurkade alt ja kokkuvõttes suuremas ulatuses. Sotsiaalsete ettevõtetega töötades saavad peavoolu ettevõtted ligi pääseda kogemustele ja teadmistele, mida neil ei pruugi võimalik olla seesmiselt kiiresti kasvatada. Näiteks otsustas Coca-Cola mõni aasta tagasi vähendada liitri koka valmistamiseks kasutatud vee hulka rohkem kui kolmelt liitrit 2,5 liitriks. Firma jättis aga tähelepanuta 200 täiendavat liitrit, mis kulub kokasse mineva suhkru kasvatamisele. Ettevõtte avastas selle, kuna tegi koostööd Maailma Loodusfondiga (WWF), mittetulundusorganisatsiooniga, mis teadis, kuidas analüüsida väärtusahelas vee jalajälge⁶⁰. Samal ajal ei tooda sotsiaalsed ettevõtted ainult tulu, kui need on peavoolu ettevõtete väärtusahela osad, pakkudes oma teenuseid ja tooteid, vaid need demonstreerivad ka erinevaid organisatsioonikultuure, mis võivad neil aidata tugevdada äriilist läbinägelikkust ja oskusi.

Peavoolu ettevõtted naudivad ka positiivseid mainemõjusid motiveeritud ligimeelitamise, kinnihoidmise ja hõivamisega ning usalduse ja lojaalsuse loomisega klientide seas. Millennials on selle trendi juhtjõud, nii töötajatele kui ka klientidele, kusjuures 86% neist kinnitab, et äriedu ei saa mõõte mitte üksnes finantssuutlikkuse kaudu (Deloitte 2017^[67]). Viimaseks võivad partnerlused peavoolu ettevõtete ja sotsiaalsete ettevõtete vahel pakkuda töövõimalusi ja parandada inimeste heaolu, kes võidakse vastasel juhul tööjõuturul välja praakida (vt näiteks kasti 6).

⁵⁷ Lisainfo: https://read.oecd-ilibrary.org/industry-and-services/boosting-social-enterprise-development/saw-b-a-training-and-advisory-services-federation-belgium-wallonia-brussels_9789264268500-6-en#page1

⁵⁸ Lisainfo: <http://www.procuraplus.org/>

⁵⁹ Lisainfo: <https://resec.fr/>

⁶⁰ Lisainfo: <https://www.worldwildlife.org/partnerships/coca-cola>

Kast 6. Specialisterne & SAP: partnerlus ligipääsuks turule

Kuigi autismispektri häirega (ASD) inimestel on unikaalsed oskused – näiteks silmapaistev mälu või tähelepanuväärne detailide nägemise oskus, struktureeritud töömeetod, võime mõelda „kastist välja“ ja täita korduvaid ülesanded lakkamatu entusiasmiga –, on neil raskusi sotsiaalse koostoime ja personaalse kommunikatsiooniga.

Specialisterne (eesti keeles Spetsialistid) on sotsiaalne ettevõtte, mis loodi Taanis 2004. aastal, et luua uusi viise ASD-ga inimeste kasutamata oskuste rakendamiseks ja neile võimaluste andmiseks, sobitades neid infotehnoloogia (IT) eksperte vajavate ettevõtetelega. Specialisterne mõjuhinnang tegi järelduse, et selle konsultantidest on saanud väärtusepakkujad tööjõuturule ja soliidsed maksumaksjad, kes sõltuvad vähem sotsiaaltoetustest. 2008. aastal loodi Specialisterne Foundation (SPF) Specialisterne mudeli ja mõju astmeliseks suurendamiseks, eesmärgiga luua 2025. aastaks miljon töökohta üle maailma ASD-ga inimeste jaoks. Siiani on see arendanud partnerlusi rahvusvaheliste IT-firmadega, tähistades suurt sammu edasi korralike töökohtade loomisel ASD-ga inimeste jaoks ja kehtestades standardeid nende värbamiseks ja tööle võtmiseks.

Kuna Specialisterne mõistab, kuidas parimal moel värvata, koolitada ja säilitada uusi autismiga töötajaid, on SPF ja SAP sõlminud partnerluse, et luua programm „Autism töö!“ See ühiskogemus on selgelt demonstreerinud, et partnerlused avaliku sektori organisatsioonide, innovatiivsete ettevõtete ja sotsiaalsete ettevõtete vahel suudavad hoogustada kvaliteetsete töökohtade loomist ASD-ga inimestele. Avaliku sektori institutsioonide kaasamine kõigil tasanditel (kohalik, regionaalne, riiklik ja Euroopa) toob tööpoolest kaasa otsustavaid eeliseid: need institutsioonid suudavad pakkuda rahastamist teostatavusuuringute läbiviimiseks ja (kohalike/regionaalsete) strateegiate väljatöötamiseks, kasutada sotsiaalseid sätteid riigihankeprotseduurides, et tuua kasu autismiga või sarnaste puuetega inimeste töandjatele, aidata andekate noorte autismiga inimeste tuvastamisel ja koolitamisel ja toetada teadlikkuse tõstmise püüdlusi.

Allikas: (OECD/EU, 2017^[66])

Soovitused

Koolitusprogrammi väljatöötamine sotsiaalse väärtuse hankimisel

Kuigi Eestis on kättesaadavad mõned koolitusmaterjalid sotsiaalse väärtuse hankeks, näiteks sotsiaalse väärtuse suunised, on vaja täiendavaid tegevusi võimaluste võimendamiseks, mida uus riigihankeseadus (2017) ja sotsiaalhoolekande arengukava (2016–2023) pakuvad sotsiaalsete kaalutluste lisamiseks riigihangetesse. Sotsiaalse innovatsiooni rakkerühm oleks juhul, kui see taastuakse, nagu osas 2 soovitatud, ja arvestades selle ministriumidevahelist koosseisu, heas positsioonis selle missiooni täitmiseks. Esmalt peaks see tegema uuringu erinevates asjakohastes ministriumides, et tuvastada ametnike koolitusvajadused sotsiaalse väärtuse hankimiseks. Tulemuste põhjal saab välja töötada koolitusprogrammi. See programm peaks ette nägema ametnike kogemuste ja teadmiste erinevaid profile. Täpsemalt peaks see välja töötama õppekava kolmel tasandil: (1) algajad, keskendudes uustulnukatele või ametnikele, kes tegelevad sotsiaalsete kaalutlustega hankimisel harva või aeg-ajalt, (2) keskase, pakkudes koolitust ametnikele, kes tegelevad regulaarselt selliste sotsiaalsete kaalutlustega ja (3) edasijõudnud, mille sihiks on ametnikud, kes vajavad selles ulatuslikke eriteadmisi.

Õppekava tuleks liigendada mitte ainult vajalike eriteadmiste taseme põhjal, vaid sõltuvalt ka ametnike rollidest avalikus hankes. Selles osas saab eristada kahte suurt funktsiooni: hankemenetlusi teostavad ametnikud ja hankemenetlusi kontrollivad või üle vaatavad ametnikud.

Viimane rühm vajab spetsiifilist koolitust, et suuta paremini tuvastada erinevaid organisatsioone sotsiaalse mõju valdkonnas, eriti parandades teadlikkust sotsiaalse innovatsiooni, sotsiaalse ettevõtluse ja sotsiaalsete ettevõtete ametlike definitsioonide osas, juhul/siis kui valitsus on need kehtestanud. Vajalik on ka spetsiifiline koolitus mõju mõõtmise meetodites, et suuta hinnata tõhusamaid pakkumusi. Distant- ja e-õppe elemendid tuleb välja töötada koos ametnike sertifitseerimisprotsessiga. Koolitajate selge tuvastamine on ülioluline koolitusprogrammi rakendamiseks. Sel eesmärgil võiks sotsiaalse innovatsiooni rakkerühm, juhul kui see uuesti luuakse, luua koolitajate rühma, kes pakuksid koolitusi sotsiaalsete kaalutluste vallas riigihangetes. Viimasena peaks see välja töötama koolituse tegevuskava rakendamise jälgimismehhanismi. Samamoodi tuleks kindlaks teha riigihankepakkumusi tegevate sotsiaalsete ettevõtjate koolitusvajadused ja kohandada õppekava nende vajaduste ja arenguetaapiga.

Teadmisi jagava rühma loomine nende ministriumide vahel, kes tegelevad jätkusuutliku hankega

Erinevate ministriumide ametnike rühma moodustamine, kes tegelevad säästvate hangetega võiks täiendada ametlikke koolitusprogramme ning kannustada teadmiste jagamist ja vastastikust õppimist, et rakendada sotsiaalseid ja/või keskkonnakaalutlusi. Näiteks on keskkonnaministrium välja töötanud oskusteabe roheliste teenuste ja kaupade hankimiseks. Ülekantavad õppetunnid selle kohta, kuidas neil õnnestus integreerida kaalukamaid, hindu ületavad kaalutlusi, võivad aidata ja inspireerida sotsiaalministriumil kaasama oma pakkumistesse sotsiaalseid kaalutlusi. Samuti võib see aidata rahandusministriumil laiendada oma haaret ja kaaluda riiklikke kulusi peale raha eest väärtuse saamise ka jätkusuutlikkuse ja mõju seisukohalt. See ministriumite vaheline grupp peaks hõlmama tehnilise taseme ametnikke kõigest asjakohastest ministriumidest.

Koostöö stimuleerimine peavoolu ettevõtete ja sotsiaalsete ettevõtete vahel

Koostöö peavoolu ettevõtete ja sotsiaalsete ettevõtete vahel jääb olulisel määral Eestis kasutusele võtmata. Edukate näidete demonstreerimine peavoolu ettevõtete integreerumisest sotsiaalsete ettevõtetele nende tarneahelates, ostes nende teenuseid ja/või kaupu, võiks olla inspiratsiooniallikaks. Teadlikkuse suurendamise kampaaniad meedias (st sotsiaalmeedias, televisioonis, raadios) peaksid rõhutama sotsiaalset ja/või keskkonnamõju, mis tuleneb sellisest koostööst, koos eelistega nii peavoolu ettevõtetele kui sotsiaalsetele ettevõtetele. Asjakohased võrgustikud, näiteks Eesti Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik, võiksid aidata seda püüdlust võimendada.

6. Võimekuse loomine ja sotsiaalsete ettevõtlusoskuste arendamine

Ettevõtlusoskuste, -teadmiste ja -suhtumiste arendamisel võivad olla märkimisväärsed eelised, sealhulgas ettevõtluse stimuleerimine ja kokkuvõttes majanduskasvu ja töökohtade loomise ajendamine (Euroopa Komisjon 2015^[68]). Samuti võib see kaasa aidata laialdastele positiivsetele tulemustele, sealhulgas personaalne areng, töökõlblikkus, sotsiaalne ja professionaalne kaasatus ja aktiivne kodakondsus (Euroopa Komisjon 2012^[69], Eurydice 2012^[70]).

Eestis on ettevõtlusharidus riigi kui innovatiivse ühiskonna oluline osa. Samuti on see osa laiemast eesmärgist suurendada tööhõivet ja luua kaasavam töjõuturg, eriti noorte inimeste kaasamine, kes ei tööta, õpi ega osale koolitustel (NEET-id)⁶¹, ning tegeleda noorte tööpuuduse kõrge tasemega. 2016. aastast peavad kõik erinevatel haridustasanditel formaalses ja kutseõppes olevad õppijad võtma ettevõtluskursusi. Väljaspool formaalset hariduskorraldust on noortel võimalusi arendada ettevõtluse põhipädevusi vabatahtliku töö ja noorteprojektide kaudu. Need tegevused pakuvad alust, millel saab arendada ja laiendada sotsiaalse ettevõtluse koolitust.

Lisaks on olemas arvukalt võimekuse loomise ja äri arendamise programme sotsiaalsete ettevõtete ja MTÜ-de toetamiseks, sealhulgas selleks, et parandada nende finantsalast jätkusuutlikkust (siseministeerium 2014^[21]). Isegi kui need programmid on hästi koostatud ja väga kvaliteetsed, on lüngad tugiteenuste pakkumises eriti just sotsiaalsetele ettevõtjatele ja selge vajadus parandada oskusi sotsiaalse mõju mõõtmiseks.

Tugevad küljed

Hõlmav strateegiline raamistik ettevõtlusõppeks

Valitsus pakub strateegilist tuge ettevõtluskoolituseks erinevate strateegiliste raamistike kaudu, mis on seotud innovatsiooni, ettevõtluse, hariduse ja elukestva õppega.

- Peamine fokuseeritud strateegia on ettevõtlushariduse arengukava „Ole ettevõtlik!“, mis allkirjastati Eesti Kaubandus-Tööstuskojas 2010. aastal. See strateegia tugineb ettevõtlushariduse ajutrusti töö, mis loodi Kaubandus-Tööstuskoja poolt teadlikkuse parandamiseks ettevõtlushariduse olulisusest (Eurydice 2012^[70]).

⁶¹ Kuna noorte tööpuuduse ja NEET-ide tase on alla EL-i keskmist, on nende kahe numbri suurendamine seotud Eesti 2020 konkurentsistrateegias esmaseks eesmärgiks. Strateegia kavandab veel kuut eesmärki, mis on seotud hariduse, töökõlblikkuse ja kaasatusega.

- Hilisem on Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2014–2020 (majandus- ja kommunikatsiooniministeerium, 2013^[71]), mis pakub strateegilist raamistikku ettevõtlus- ja innovatsioonipoliitikale, sealhulgas spetsiifilise fookusega „iduettevõtluse õhutamisele“, eriti õppematerjalide ja tugiteenuste (st nõustamine, väljaõpe ja võrgustikele ligipääs) kaudu, mida peamiselt pakub Startup Estonia⁶².
- Lisaks on Eesti elukestva õppe strateegia 2020 siht propageerida „lähenemist õppimisele, mis toetab iga õppija individuaalset ja sotsiaalset arengut, õpioskusi, loovust ja ettevõtlikkust hariduse kõigi tasemete ja tüüpide töös“. (haridus- ja teadusministeerium 2014^[72]).
- Lõpuks on noorte sektori arengukava 2014–2020 suuresti keskendunud noorte inimeste töökõlblikkusele, pakkudes töövõimalusi, kuid toetades ka noorte loovust, sotsiaalset kaasatust ja ettevõtlusvaimu (Eesti Noorsootöö Keskus / haridus- ja teadusministeerium, kuupäevata^[73]).

Sellisenä on olemas hõlmav strateegiline raamistik ettevõtlusõppele. Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium kavandab praegu uut ühisstrateegiat teaduse, uurimistöö ja innovatsiooni jaoks koos haridusministeeriumiga ja eeldatakse, et ettevõtlusõpe mängib selles strateegilises raamistikus jätkuvalt põhirolli. Need pingutused on julgustavad ja kujutavad endast kindlat alust sotsiaalse ettevõtlushariduse strateegiliseks toetamiseks tulevikus.

Kasvavad võimalused sotsiaalse ettevõtlushariduse jaoks formaalsetes ja mitteformaalsetes korraldustes

Ettevõtlusharidust pakutakse formaalse ja mitteformaalse hariduskorraldusena. See raamistik pakub võimalust tutvustada õpilastele sotsiaalse ettevõtte ja sotsiaalse ettevõtluse kontseptsioone. 2011. aastal tunnustas ja defineeris uus riiklik põhi- ja keskkoolide õppekava ettevõtlust kui üldkompetentsi kooliõpilaste jaoks ja kavandas ettevõtlusõpingute sihid, eesmärgid ja õppetulemused (Vabariigi Valitsuse määrus 2011^[74]). 2016. aastal astus haridus- ja teadusministeerium sammu kaugemale ja algatas üle-eestilise programmi „Ettevõtlusvaimu ja ettevõtlushariduse süstemaatiliseks arendamiseks kõigil haridustasemetel“ (Edu ja Tegu)⁶³, eesmärgiga toetada kõiki üld-, kesk-, kutse- ja kõrghariduse õpilaste osalemist tegevuspõhises ettevõtlusõppes. Enamikku programmist rahastatakse Euroopa Sotsiaalfondist⁶⁴ ja edastatakse partnerite konsortsiumi kaudu, kuhu kuuluvad Eesti Kaubandus-Tööstuskoda, Eesti Ettevõtjate Liit, Eesti Teenindustettevõtete Liit, sihtasutus Innove ja Junior Achievement Estonia. Osana sellest programmist on välja töötatud ettevõtluskompetentsi mudel koos paljude moodulitega üld-, kesk-, kutse- ja kõrghariduse jaoks, samuti õpperessursid õpilastele ja õpetajatele osana nende jätkuvast professionaalsest arengust.⁶⁵ Eelinkubatsiooni programm STARTER koos Junior Achievement Estonia üliõpilasühingute programmiga pakuvad õpilastele praktilisi võimalusi arendada oma äriideid. Moodulid üld- ja keskhariduses hõlmavad ülevaadet sotsiaalse ettevõtluse ideest ja hiljuti avaldas Junior Achievement uue majandusõpiku, mis hõlmab peatükki sotsiaalsest ettevõtlusest. Kõrghariduses on pakutavast kümnest mudelist üks pühendatud sotsiaalsele ettevõtlusele. Olemas on ka kvaliteedimärk „Ettevõtlik kool“, millega autasustatakse kõrge kvaliteediga ettevõtlusõpet.⁶⁶

Väljaspool formaalset hariduskorraldust on noortel võimalik arendada oma ettevõtluspädevusi. Näiteks Eesti Noorteühenduste Liit juhib koostöös Noorsootöö Keskusega väikesemahulist toetusprogrammi,

⁶² Lisainfo: <https://www.startupestonia.ee/>

⁶³ Lisainfo: <http://ettevõtlusõpe.ee>

⁶⁴ Aastatel 2016–2018 oli programmi koguelarve 6,01 miljonit eurot, 5,4 miljoni euroga Euroopa Sotsiaalfondist ja 0,8 miljoni euroga Eesti valitsuselt.

⁶⁵ Lisainfo: <https://xn--ettevtluspe-jfbe.ee/index.php>

⁶⁶ Lisainfo: <https://evkool.ee/en/enterprising-school-2/>

noorte osaluse fondi⁶⁷, mille aastaeelarve on 330 000 eurot ja kuhu noored saavad esitada taotluse oma innovatiivsete ideede arendamiseks. Teine algatus on Muutuste Akadeemia⁶⁸, sotsiaalse ettevõtluse konkurss, mida viib ellu Eesti Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik (ESEN) ja finantseerib Briti nõukogu. Konkurss, mis on avatud 14–19aastastele, pakub intensiivset viiekuulist tegevusõppe programmi, kus eesti- ja venekeelsete noorte meeskonnad töötavad koos, et teha turunduskampaaniaid sotsiaalsetele ettevõtetele nende kogukondades.

Kasvav sotsiaalse ettevõtluse pakkumine kõrghariduses

Ettevõtlusõpe on nüüd kohustuslik kõigile kõrghariduse omandajatele. Lisaks pakuvad praegu mitmed ülikoolid ärijuhtimis- ja ettevõtluskursusi, mille moodulid on suunatud spetsiaalselt sotsiaalsele ettevõtlusele. Nende hulgas on Tallinna Ülikool, Tallinna Tehnikaülikool, Tartu Ülikool, Estonian Business School ja Estonian Entrepreneurship University of Applied Sciences. Kõik need ülikoolid pakuvad sotsiaalse ettevõtluse mooduleid. Lisaks pakub Tallinna Ülikooli ühiskonnateaduste instituut praegu magistrikraadi sotsiaalses ettevõtluses ja see võimaldab üliõpilastel arendada oma ideesid ja projekte.⁶⁹

Kindlakskujunenud võimekuse loomise ja äri arendamise toetuse pakkujad

Nõustamisteenuseid pakuvate üksikisikute ja organisatsioonide ökosüsteem on suhteliselt lai. Paljud neist on omandanud märkimisväärsed eriteadmised toetuse pakkumises spetsiifilist tüüpi organisatsioonidele. Näiteks saavad keskmised ja väikeettevõtted tuge EASilt, idufirmad Startup Estoniast ja MTÜ-d Kodanikuühiskonna Sihtasutusest (KÜSK). Regionaalsed arenduskeskused on unikaalsed selle poolest, et pakuvad tugiteenuste ja programmide komplekti paljudele organisatsioonidele ja üksikisikutele, sealhulgas ettevõtjatele, noortele ettevõtjatele, idufirmadele, uutele ja olemasolevatele keskmistele ja väikeettevõtetele, MTÜ-dele ja kohalikele omavalitsusele.

Tabel 2. Ülevaade võimekuse loomise ja äri arendamise toetuse pakkujatest

Nimi	Missioon	Eelarve	Lisamärkused
EAS	<ul style="list-style-type: none"> Finantstoetus, nõustamine ja koolitusvõimalused (äri, tootearendus ja -disain) Toetused ja teenused, mis võivad olla olulised sotsiaalsetele ettevõtetele, eriti ümbritsevatele. 	600 miljonit eurot (2014–2020) üks ELi struktuurifonde realiseerivaid agentuure.	Puuduvad andmed, kui paljud toetatavaid väikese ja keskmise suurusega ettevõtteid on sotsiaalsed ettevõtted, või kui paljudel neist on sotsiaalsed või keskkondlikud eesmärgid.
Startup Estonia	<ul style="list-style-type: none"> Koolitus- ja ettevõtlustoetus idufirmadele. Ühendab idufirmad potentsiaalsete investoritega. Töötab seadusandjatega, et kõrvaldada takistused idufirmade kavandamisele, toimimisele ja investeerimisele. Fookusvaldkonnad: uued tehnoloogiad 	7 miljonit eurot, rahastus Euroopa Regionaalarengu Fondist.	Peaaegu 20% 550 ettevõttest, kes on saanud toetust Startup Estonialt, on sotsiaalse või keskkonnaeesmärgiga.
Regionaalarengu keskused	<ul style="list-style-type: none"> Äri arendamise tugiteenused, sealhulgas: <ul style="list-style-type: none"> üks-ühele ärikonsultandiga finantsnõustamiseks, äriplaanide ja äriplaanide ettevalmistus, 	Andmed puuduvad	Andmed puuduvad

⁶⁷ Toetuse keskmine suurus on 1000 eurot. Lisainfot vaadake aadressilt www.enl.ee/projekt/fond.

⁶⁸ Lisainfo: www.youth.changemakers.ee.

⁶⁹ Lisainfo: <https://www.tlu.ee/en/yti/social-entrepreneurship>.

	<ul style="list-style-type: none"> • mentorlusprogramm, • sotsiaalse võrgustuse võimalused, • ärikoolitusprogrammid, • starditoetused, • tasuta nõustamine MTÜ-dele, • teenused noortele (st mentorlus, konsultatsioonid noorteprojektides), • programmi Ettevõtlik Kool koordineerimine 		
Kodanikuühiskonna Sihtkapital	Võimekuse loomise toetuste peamine pakkuja MTÜ-dele.	Toetus kuni 25 000 eurot 18 kuuks, MTÜ-dele, kelle tegevusel on olnud mõju ja kellel on koolitusvajadus.	Andmed puuduvad

Allikas: OECD koostatud OECD vaatlusviisi (2019) ja veebilehtede <https://www.eas.ee>, <https://startupestonia.ee/> ja <https://www.kysk.ee/about-us> põhjal.

Peale nende riiklike skeemide võivad sotsiaalsed ettevõtted tuge saada ka Eesti esimesest strateegilise filantroopia fondist Heateo Sihtasutus (HTSA)⁷⁰. HTSA pakub äri arendamise ja võimekuse loomise toetust paljudele sotsiaalsetele ettevõtetele. Lisaks juhivad HTSA ja KÜSK nüüdseks neli aastat sotsiaalsete ettevõtete inkubaatorit NULA⁷¹. NULA konkursi viie finalistiga sead saavad kuni kolm KÜSK-ilt rahalist toetust väärtuses 25 000 eurot. Programm ise koosneb viiest ühepäevasest koolitussessioonist, kus eksperdid arendavad osalejate ideid. Lisaks on riigi suurim ettevõtluskonkurss Ajujaht⁷² loonud koostöös KÜSK-i, ESEN-i ja SEB pangaga sotsiaalsete ettevõtete jaoks sel võistlusel eraldi kategooria. Finalistid osalevad kiirendiprogrammis (st mentorlus ja koolitus tootearenduses, ekspordistrateegiates, pakumiste tegemises ja ärimudeli uuendamises).

Probleemid

Sotsiaalsete ettevõtjate ärioskuste puudumine ja ebapiisavate oskustega töäjõud

Oskustöäjõu puudumine on tuvastatud ühe peamise takistusena riigi pikaajalistele investeringutele (OECD 2017^[5]). Ligikaudu 30% täiskasvanutest puudub kvalifikatsioon ja 2014. aastal väitis umbes 40% töötajaid, et nende oskused on kasinamad kui tase, mis on vajalik nende tööks palkamise hetkel. See oli kõrgeim osakaal Euroopa Liidu liikmesriikide seas tollel ajal (OECD 2017^[5]). Eriline mure on oskuste puudumise pärast, mis on seotud probleemilahendamise oskustega tehnoloogiarikastes keskkondades. Peaaegu üks kolmandik täiskasvanud elanikkonnast on võimetu või tõrges kasutama arvutit, et probleemi lahendada (Euroopa Komisjon 2014^[75]). Lisaks on puudujäärke probleemilahendamise sotsiaalmajanduslike oskuste, sealhulgas koostöö- ja suhtlusoskuste, mõttes (Euroopa Komisjon 2014^[75]). Kuigi riik on PISA näitajate poolest edenenu (OECD 2016^[76], OECD 2017^[77]), peaksid pingutused ettevõtlus- ja sotsiaalmajanduslike oskuste loomisel süstemaatilise ettevõtlushariduse programmi kaudu jätkuma.

Puudub detailne uurimistöö spetsiifiliste puudujääkide kohta oskustes, millega sotsiaalsed ettevõtjad ja sotsiaalsed ettevõtted Eestis silmitsi seisavad. OECD vaatlusviisi ajal intervjueritud peamised huvirühmad tuvastasid ometigi mitmeid kriitilisi lünki mõju mõõtmises, lepinguvalmiduses ning traditsioonilistes ärioskustes (st juhtimine, projektijuhtimine, turustamine ja finantsjuhtimine).

Oskuste puudumine sotsiaalse mõju mõõtmisel

⁷⁰ Lisainfot vaadake: <https://www.heategu.ee/en>

⁷¹ Lisainfot vaadake: <https://nula.kysk.ee/et>

⁷² Lisainfot vaadake: <http://www.ajujaht.ee/>

OECD vaatlusvisiidi ajal kohatud huvirühmad rõhutasid vajadust parandada sotsiaalse mõju võimekuse parandamist Eestis. Mõned püüded seda olukorda lahendada on olemas. Näiteks on ESEN loonud käsiraamatu mõju mõõtmise meetodite kohta ja veebilehe⁷³ oma liikmetele, et anda ülevaade oma sotsiaalsest mõjust. Tartu Ülikool, Tallinna Ülikool ja Taltech, on samuti loonud sidemed MTÜ-dega, aidates neil mõõta MTÜ-de sotsiaalset mõju⁷⁴. Hoolimata nendest algatustest on teadlikkus sotsiaalse mõju mõõtmisest väike. Kuid üldiselt ei mõõda sotsiaalsed ettevõtted ja MTÜ-d süstemaatiliselt oma sotsiaalset mõju. Selle võib olla põhjustanud vahendite ja meetodite puudumine sotsiaalse mõju mõõtmiseks, ja puuduvad spetsiifilised rahastamisprogrammid, aitamaks sotsiaalseid ettevõtteid ja MTÜ-sid selles püüdluses⁷⁵. Hiljutises uuringus teatasid sotsiaalsed ettevõtted vajadusest toetuse järele, et mõõta oma sotsiaalset mõju (Kiisel *et al.* 2017^[78]).

Juriidilised vormid, mis on takistuseks nõuande- ja tugiteenustele ligipääsul

Mõned sotsiaalsed ettevõtted ei pruugi suuta ulatuslikumale valikule tugiteenustele ligi pääseda oma juriidilise vormi tõttu. Näiteks pakutakse neid teenuseid eraldi isegi hoolimata sellest, et MAK-id pakuvad teenuseid nii ettevõtetele kui ka MTÜ-dele. Kui sotsiaalne ettevõtte tegutseb MTÜ-na, ei saa ta taotleda asutamistoetusi ega pääse ligi äritoele, mis on kättesaadav äriühingutele. Samal ajal ei saa sotsiaalsed ettevõtted, kes on end registreerinud äriühinguna, tuge MAK-ide MTÜ-de spetsialistidelt ja tugi, mida nad võivad saada eraettevõtluse spetsialistidelt, ei ole alati mõeldud nende ärimudelile, milles on prioriteediks seatud sotsiaalsed eesmärgid. Samuti ei saa sotsiaalsed ettevõtted, mis on äriühingud, taotleda võimekuse loomise toetusi KÜSK-i käest. Ja sotsiaalsetel ettevõtetel, kes pole MTÜ-d, on takistatud ligipääs ulatuslikule valikule nõuande- ja tugiteenustele, mis äriühingutele pakuvad EAS ja Startup Estonia.

See on möödalastud võimalus, kuna neil organisatsioonidel on märkimisväärsed eriteadmised tugiteenuste pakkumises oma klientidele. Teisisõnu ei pääse sotsiaalsed ettevõtted, kes ei ole MTÜ-d, ligi äri arendamise teenustele, mis võivad aidata neil tugevdada nende jätkusuutlikkust ja kasvu. Äriettevõtetel omakorda puudub ligipääs tugiteenustele, mis aitaksid neil arendada ja tugevdada nende sotsiaalset mõju, mõista nende kasusaajate vajadusi ja/või töötada avaliku sektori esindajatega.

Strateegilised teemad

Ökosüsteemi lähenemisviisi oskuste arendamiseks ja võimekuse loomiseks sotsiaalsetele ettevõtetele

Järjepideva lähenemisviisi väljatöötamine, et arendada sotsiaalsete ettevõtjate võimekust, nõuab nende eri trajektoore ja vajaduste arvestamist. Näiteks ei ole individuaalse ettevõtja loodud sotsiaalsel ettevõttel organisatsiooni ümberkujundamisest tuleneva sotsiaalse ettevõttega samu vajadusi (st mittetulundusorganisatsioon sotsiaalseks ettevõtteks). Lisaks töötavad Eestis paljud sotsiaalsed ettevõtjad oma sotsiaalprojektid välja töö käigus, mis ei pruugi nii olla teistes riikides, kus sotsiaalsed ettevõtted inkubeeritakse esmalt kodanikuühiskonna või sotsiaalmajanduse organisatsiooni või riikliku organisatsiooni. Sellel situatsioonil on oluline tähendus võimekuse loomisele, kuna seda tüüpi sotsiaalsel ettevõtjal, kellel võivad olla head teadmised oma tegevusvaldkonnast, puuduvad kogemused ja teadmised sellest, kuidas juhtida mõju (Luke Georgiou 2018^[79]).

Kaaludes, kuidas arendada sotsiaalsete ettevõtjate oskusi ja võimekusi, on oluline uurida, mida eri osalejad suudavad pakkuda lisaks formaalsele haridussüsteemile, sealhulgas:

- *võrgustikud*, mis pakuvad võimalusi sektorisiseseks ja sektoriüleseks koostööks ja koordineerimiseks, vastastikuseks toeks, õppimiseks, teadmiste edastamiseks,

⁷³ Lisainfo: <https://www.maailmamuuatjad.ee/>

⁷⁴ OECD vaatlusvisiit, aprill 2019.

⁷⁵ Sealsamas.

vahendussuheteks, teadlikkuse tõstmiseks, ühisressursside arendamiseks ja jagamiseks (TEPSIE 2016^[80]).

- *sotsiaalsed laborid* on „ohutu koht katsetamiseks, võimaldades distantseeruda organisatsiooni igapäevarutiinist ja vastutusest, mille sihiks on luua uudseid lähenemisviise sotsiaalsete probleemidega tegelemiseks ja mis suudavad demonstreerida mõju (Sigaloff 2019^[81])”. Need laborid kasutavad erinevaid meetodeid, näiteks etnograafia, tegevusuuring, andmemeetodid ja avalik osalus, toovad kokku paljud huvirühmad ja katsetavad ideid praktikas prototüüpide väljatöötamise kaudu.
- *Inkubaatorid* toetavad varases etapis ideede või varases etapis ettevõtete arendamist, pakkudes neile ärinõustamist, tuge bürooruume ja ligipääsu võrgustikele. Sellist tuge võib pakkuda kuid või aastaid. Inkubaatorid on olulised kohaliku ja regionaalmajanduse arengu vedurid.
- *Kiirendid* toetavad samuti varases etapis ettevõtteid, kuid need erinevad inkubaatoritest selles, et need on määratud tähtajaga, põhinevad rühmal, neid juhivad mentor, neil on konkureeriv taotlusprotsess ja nende kulminatsioon on demopäev, millel viiakse osalejad kokku potentsiaalsete investoritega (Cohen ja Hochberg 2014^[82]). Need pakuvad intensiivset, kiiret, süüvivat kogemust, kus kombineeruvad koolitus, mentorlus, õppimine tegevuse kaudu, samaväärsete toetus ja mõnel juhul rahastamine (Miller ja Bound 2011^[83]).
- *Nõuandeteenuseid sotsiaalsetele ettevõtjatele* võivad pakkuda üksikisikud või organisatsioonid ja tavaliselt hõlmavad need nõustamist, koolitamist, mentorlust ja/või väljaõpet teemadel alates äri planeerimisest, finantsjuhtimisest, tegevusest ja inimressurssidest, müügist ja turustamisest, lepinguvalmidusest ja mõju mõõtmisest.

Üha rohkem on tõendeid selle kohta, et sellised lähenemisviisid on edukad. Näiteks jäävad idufirmad, mis saavad tuge inkubaatoritest ja kiirenditest, tõenäolisemalt ellu, kasvavad ja kindlustavad välise rahastamise (Madaleno *et al.* 2018^[84]). Samuti pakuvad nad positiivset kõrvalmõju regionaalse ja kohaliku arengu mõttes (Madaleno *et al.* 2018^[84]). Uuring näitab ka, et kiirenditel on positiivne mõju kohalikele ettevõtluse ökosüsteemidele rahastamiskeskonna tähenduses. Valdakonnad, kus kiirendid luuakse, tõmbavad ligi rohkem idu- ja varase etapi investeeringuid ja see tundub mõjutavat ka kiirendis mitteosalevaid firmasid (Fehder *et al.* 2014^[85]).

Eestis on palju üksikisikuid ja organisatsioone, kes pakuvad ettevõtluse tugi- ja nõuandeteenuseid, millele sotsiaalsetel ettevõtjatel ja sotsiaalsetel ettevõtetel on ligipääs. Olemas on innovatsioonilaborid valitsuse piires ja väljaspool seda, nt Innovatsioonilabor ja Accelerate Estonia. Need toovad kokku eri huvirühmi ja pakuvad ruumi eksperimenteerimiseks avalikus sektoris, olles paljutöötavad vundamendid, millele ehitada.

On siiski palju elemente, mis puuduvad või mida on vaja tugevdada ja mis võivad Eesti kontekstis olla eriti kasulikud. Näiteks, peale NULA on olemas kindla tähtajaga inkubatsiooni- või kiirendiprogrammid, mis on spetsiifiliselt kavandatud sotsiaalsetele ettevõtjatele ja MTÜ-de juhtidele ja mille tegevus ei põhine kindlatel rühmadel. Sellised programmid võib kasutusele võtta, et aidata arendada sotsiaalsete ettevõtjate oskusi ja võimekusi, parandada MTÜ-de jätkusuutlikkust, pakkuda väärtust raha eest, pakkudes koolitust pigem rühmadele kui üksikisikule ja aidata kaasa uute sotsiaalsete võrgustike loomisele. Näited seda tüüpi programmide kohta Suurbritannias on Bethnal Green Ventures⁷⁶, The

⁷⁶ Lisainfot vaadake: <https://bethnalgreenventures.com/>

Young Foundation's Young Academy (Teasdale ja Sargsyan 2017^[86]) (vt kast 7) ja UnLtd's Thrive Accelerator⁷⁷.

Kast 7. The Young Academy

The Young Foundation lõi oma inkubatsiooniprogrammi Young Academy 2014. aastal. Young Academy eesmärk on luua varases etapis haridusettevõtete ärivõimekus ja suurendada nende ettevõtmiste ligipääsu kasvukapitalile, et parandada puudega noorte hariduslikke tulemusi. Programm koosneb intensiivsest rühmapõhisest inkubaatorprogrammist 12 ühepäevase seminariga ja üks ühele toetusega spetsialistidest nõuandjate ja treeneritelt, kulmineerudes demopäevaga, kus ettevõtte tutvustavad endid potentsiaalsetele rahastajatele, investoritele ja klientidele.

Programmi põhielemendid on: 1) **grupipõhine lähenemine**, mis võimaldab inimesel toetust ja õppimist, pannes aluse tulevasele koostööle ja partnerlusele; 2) **tegevuspõhised seminarid**, mis tuginevad sotsiaalse ettevõtluse mudeli küsitlusele, sotsiaalse ettevõtluse analüüsi- ja planeerimisvahendile; 3) **kohandatud tugi sotsiaalse mõju mõõtmiseks** New Philanthropy Capital'ilt, aitamaks ettevõtetel mõõta oma mõju ja sellest aru anda, ja **kiirendimudel**, mis tähendab, et toetus on suunatud etappidesse idee tõestamise ja turu tõestamise vahel, kus ettevõtte otsustavad, kas muuta oma plaane või jätkata nendega, et kasvada kiiresti ja saavutada mõju.

Praeguseks on programm toetanud 52 ettevõtet, mis töötavad haridusliku ebavõrdsuse vähendamiseks. Nende osaluse tulemusena on need ettevõtte oma käivet suurendanud 240%, pääsenud ligi GBP 4,5 miljoni Suurbritannia naela suurusele sotsiaalsele finantseerimisele, sh 500 000 naela Young Foundation'i oma investeerimisfondist; suurendanud mastaapi, et jõuda 160 000 noore ja õpetajani. The Young Academy rahastajad on kodanikuühiskonna sotsiaalse inkubaatori sihtkapital, Bank of America Merrill Lynch, UBS ja Esmée Fairbairn Foundation.

Allikas: James Teasdale, Tatevik Sargsyan, 2017. The Young Academy Impact Report. London, The Young Foundation. [www] <https://youngfoundation.org/publications/young-academy-impact-report/>.

Peamine võrgustik sotsiaalsetele ettevõtetele ESEN on mänginud olulist rolli teadlikkuse tõstmisel sotsiaalsete ettevõtete rollist ja eelistest. Siiski on riigis veel märkimisväärsed lüngad võrgus töötamise mõttes. Võrgustikud on vajalikud, eriti need, mis võivad kaasa aidata sektoriülesele koostööle, koordineerimisele ja kaasosalisusele sotsiaalse innovatsiooni ja sotsiaalse ettevõtluse valdkonnas. Sellised võrgustikud võivad mängida koondavat rolli, toimides sillana ülikoolide, avaliku ja erasektori ja kodanikuühiskonna vahel. Nagu mainitud osades 4 ja 5, on siin eriline roll vahendajatel, kes võivad integreerida võrgus töötamise võimalused, finantstoe ja nõuandeteenused.

Sotsiaalse mõju mõõtmise tähtsuse mõistmine

Sotsiaalse mõju mõõtmine on sotsiaalsete ettevõtete jaoks ülioluline. See võimaldab neil saada andmeid tulemusjuhtimiseks ja tõendada oma mõju, mis võib suurendada teadlikkust nende loodavast kasust ja ligi meelitada lisainvesteeringuid. Sotsiaalse mõju mõõtmine on esile kerkinud viimase kümnendi jooksul. Näiteks on Euroopa Komisjon avaldanud GECES-i loodud juhtnöörid, mis võimaldavad sotsiaalsetel ettevõtetel paremini mõõta ja demonstreerida nende sotsiaalset mõju ja aidata neid seeläbi nende aruteludes rahastajate, investorite ja ametkondade esindajatega. Sarnaselt

⁷⁷ Lisainfo: <https://www.unltd.org.uk/our-support/scaling-up/thrive>

on selle kohustuse endale võtnud OECD (OECD 2015^[87]) ja mõju mõõtmise töörühm, mille on asutanud G8 loodud sotsiaalse mõju investeringute rakkerühm.⁷⁸

On arvukalt lähenemisviise, meetodeid ja tööriistu sotsiaalse mõju mõõtmiseks. Organisatsioonid nagu IRIS+ ja Global Impact Investing Network (GIIN) ning Global Value Exchange pakuvad mõõtsüsteemide, näitarvude ja töövahendite andmebaase sotsiaalse mõju mõõtmiseks. Hoolimata kasutatavatest töövahenditest on viis peamist etappi sotsiaalse mõju haldamisel, mõõtmisel ja sellest aru andmisel: eesmärkide seadmine, huvirühmade analüüsimine, tulemuste mõõtmine, mõju tõendamine ja hindamine, monitooring ja aruandlus (Hehenberger, Lisa; Harling, Anna-Marie; Scholten, 2015^[88]).

Üks põhiprobleeme selle määramisel, milliseid lähenemisviise ja vahendeid kasutada, on sotsiaalse ettevõtte arenguetapp. Näiteks oleks kohatu nõuda idufirmalt või hiljuti loodud sotsiaalselt ettevõttelt randomiseeritud kontrollitud uuringu (RCT) tegemist selle mõju hindamiseks, kuna sotsiaalsel ettevõttel ei ole kogemust ega raha sellise uuringu tegemiseks. Suurbritannia innovatsiooni heategevusühing Nesta on välja töötanud tõendusstandardid, et aidata innovatiivsetel organisatsioonidel kindlaks määrata, millist tüüpi tõendid on proportsionaalsed ja asjakohased nende arenguetapi suhtes (vt tabelit 3). Selline lähenemine tasakaalustab vajaduse tõendite järele, kahjustamata innovatsioonipüüdlusi.

Tabel 3. Nesta tõendusstandardid

TASE	OOTUSED	KUIDAS TÕENDEID LUUA
1	Te võite mõjust aru anda. Selle all mõtleme loogilist põhjendust või põhjenduste komplekti, miks teie sekkumisel võiks olla mõju ja miks see võiks olla edasimeinek käesolevas situatsioonis.	Te peate olema suuteline tegema seda ise ja toetuma olemasolevatele andmetele ning uurimistöle teistest allikatest.
2	Te kogute andmeid, mis näitavad mingit muutust nende hulgas, kes teie sekkumist vastu võtavad või kasutavad.	Selles etapis võivad andmed hakata näitama mõju, kuid see ei ole tõend otsesest põhjuslikkusest. Te võite kaaluda meetodeid, nagu uuringueelne ja -järgne hindamine; kohort või paneeluuring, regulaarne vaheuuring.
3	Te saate näidata, et teie sekkumisel on mõju, tuues esile, et mõju nende seas, kes ei saa toodet või teenust, on väiksem.	Me kaalume lihtsaid meetodeid, kasutades kontrolli (või muud hästi tõendatud meetodit), mis hakkab eristama toote/teenuse mõju. Osalejate juhuvalik tugevdab teie tõendeid sel tasemel. Teil peab olema piisavalt suur valim käepärast (mõõtkava on sel puhul oluline).
4	Te olete suuteline selgitama, miks ja kuidas teie sekkumisel on mõju, mida te siiani olete jälginud ja tõendanud. Sõltumatu hindamine kinnitab mõju. Lisaks võib sekkumine mõju avaldada mõistlike kuludega, mis paneb eeldama, et seda saab korrata ja kasutada paljudes asukohtades.	Selles etapis me otsime lihtsat sõltumatut hindamist, mis uurib ja kinnitab mõju olemust. See võib hõlmata kinnitust kommertsstandardite kaudu, tööstuse Kitemarksi jne. Te vajate dokumenteeritud edastamise ja protsesside standardiseerimist. Te vajate andmeid toote kulude kohta ja vastuvõetavaid hinnapunkte oma (potentsiaalsete) klientide jaoks.
5	Te võite näidata, et teie sekkumisega saab tegeleda keegi teine, kusagil mujal ja suuremas määras, samas kui see jääb positiivse ja otsese mõjuga tulemusele ja finantsiliselt elujõuliseks ettepanekuks.	Me eeldame, et näeme meetodite kasutamist nagu mitmekordsed kordushindamised; tulevikustsenaariumide analüüs, usaldusvääruse hindamine.

Allikas: Joe Ludlow and Ruth Puttick (2013) Standards of Evidence: An approach that balances the need for evidence with innovation. [www] https://media.nesta.org.uk/documents/standards_of_evidence.pdf

Rahastajad, partnerid ja ametkondade esindajad peaksid kaaluma proportsionaalsust (st mõõtmine ei tohiks olla kulukam kui sotsiaalse mõju loomine), kui nad küsivad tõendeid sotsiaalse mõju kohta. Samamoodi peaksid sotsiaalsed ettevõtted uurima, milliseid mõju mõõtmise vahendid ja meetodid on kõige kohasemad nende arenguetapi puhul.

⁷⁸ Lisainfo: <https://www.thinknpc.org/resource-hub/impact-measurement-working-group-measuring-impact/>

Soovitused

Selgesõnaline sotsiaalse ettevõtluse komponentide sisestamine ettevõtlusõppe programmidesse

Selle asemel, et arendada sotsiaalse ettevõtluse alast haridust ettevõtlusõppe kõrval, võib olla kasulik tuua sotsiaalne ettevõtlus tähelepanu keskmesse ettevõtlusõppes. See võib pakkuda mitut eelist, näiteks suurenenud töökõlblikkus, õpilaste arusaamise suurendamine sotsiaalsetest ja keskkonnateemadest ja sotsiaalse innovatsiooni edendamine. Potentsiaalsed elemendid, mille kasutamist kaaluda, on näiteks sotsiaalse ja keskkonnamõju mõõtmine; sotsiaalse ettevõtte ärimudelid; arusaamine sotsiaalsetest ja keskkonnateemadest ja -probleemidest ning kooskavandamise lahendusi sotsiaalsetele probleemidele kasusaajatega. See võib nõuda ka ülikooliinkubaatori STARTER ulatuse laiendamist, et kaasata sotsiaalsed ja keskkondlikud ideed, ja selliste programmide laiendamist nagu Muutuste Akadeemia.

Sotsiaalsetele ettevõtjatele vajalike oskuste kindlakstegemine

Praegu ei ole andmeid, missuguseid spetsiifilisi oskuseid sotsiaalsed ettevõtjad vajavad ja kes neid oskusi pakub. Asjakohane uurimusega saab kindlaks teha nende sotsiaalsete ettevõtete vajadused, kes on MTÜ-d ja äriettevõtted. 2015. aastal tegi haridus- ja teadusministeerium uue algatuse OSKA, et jälgida ja prognoosida tööjõuturu vajadusi⁷⁹. OSKA uurib spetsiifiliste sektorite oskuvajadusi (nt IKT, sotsiaaltöö, metsandus ja raamatupidamine) ja pakub juhtnõore eri huvirühmadele valitsuses, hariduses ja äris. Nendes ülevaadetes sisalduvat infot kasutatakse õppekavade väljatöötamisel, strateegilisel planeerimisel kõigil haridustasanditel (sh VET) ja ettevõtetele nõuandeteenuste osutamiseks (Euroopa Komisjon 2014^[75]). Seetõttu on tähtis võimendada olemasolevaid töövahendeid (nt OSKA), et tuvastada sotsiaalsete ettevõtjate ja sotsiaalsete ettevõtete vajadused oskuste järele.

Sotsiaalsetele ettevõtjatele võimekuse loomise pakkumise laiendamine ja mitmekesistamine

Suurem osa võimekuse loomise teenustest, mis praegu kättesaadavad, on kohandatud üksikisikute või organisatsioonide spetsiifilistele vajadustele, mis on äärmiselt väärtuslik ja peaks jätkuma. Samal ajal võiksid valitsus ning võimekuse loomise ja ettevõtluse arendamise tugiprogrammide põhipakkujad kaaluda alternatiivseid lähenemisviise, eriti neid, mis tuginevad samaväärsetele gruppidele, on kindla tähtsajaga, hõlmavad kolleegidelt õppimise elemente ja ühendavad sotsiaalsed ettevõtjad potentsiaalsete investorite või ostjatega. Eestile võib kasulik olla kiirendite ja õpikodade või lühikursuste loomine teemadel, mis on spetsiifiliselt seotud sotsiaalsete ettevõtetelega, näiteks sotsiaalse ettevõtte loomine, laiendamine, levitamine ja kordamine, MTÜ muutmine sotsiaalseks ettevõtteks ja sotsiaalse mõju mõõtmine. Neid täiendavaid toetuse tüüpe võib rahastada KÜSK ja edastada RAK-id või uus vahendaja (kirjeldatud all) ESF+ finantseerimisega.

Sotsiaalsetele ettevõtetele võrdse ligipääsu tagamine peavoolu ettevõtete arendusprogrammidele

Lisaks pakutavate võimekuse loomise ja oskuste arendamise programmide tüübi mitmekesistamisele on oluline tagada, et sotsiaalsetel ettevõtetel ei takistataks ligipääsu võimekuse loomisele või ettevõtluse arendamise toele nende juriidilise vormi tõttu. Nagu 3. osas mainitud, on üks võimalusi avada üldhüveorganisatsioonide nimekirja sotsiaalsetele ettevõtetele äriühingu vormis. Pärast seda saaksid kõik organisatsioonid üldhüveorganisatsioonide nimekirjas taotleda KÜSK-ilt võimekuse

⁷⁹ Lisainfot vaadake aadressilt <https://oska.kutsekoda.ee/>.

loomise toetust. Samamoodi peaksid MAK-id kaaluma oma tugiteenuste avamist idufirmade ja olemasolevate ettevõtete üleminekuks sotsiaalseteks ettevõteteks MTÜ vormis.

Rahastamisvõimalustele ligipääsu hõlbustamine sotsiaalsete ettevõtete jaoks

Nagu nimetatud osas 4, võiks uus vahendaja, kui see asutatud on, pakkuda finantstuge ning võrgus töötamise võimalusi ja võimekuse loomise programme (nagu inkubaator ja kiirendiprogrammid). Selline vahendaja võiks pakkuda ka vahendeid, nõuandeid ja tuge sotsiaalse mõju mõõtmisega. Selline lähenemine aitaks luua sotsiaalsete ettevõtete ökosüsteemi, luues võimekuse ja ressursid, mis on võimalikud sotsiaalse ettevõtluse arendamiseks. See oleks ka parem ühendus võimekuse loomise programmidega finantseerimis- ja rahastamisvõimaluste pakkumiseks sotsiaalsetele ettevõtetele.

See vahendaja võib olla sõltumatu MTÜ, kes teeb tihedat koostööd siseministeriumi, KÜSK-i, MAK-ide ja teiste valdkonna võtmeorganisatsioonidega nagu ESEN ja HTSA. Vahendajat tuleks rahastada Euroopa Komisjoni tööhõive ja sotsiaalse innovatsiooni (EaSI) võimekuse loomise investeerimisprogrammi kaudu, mis pakub stardirahastust uute vahendajate asutamiseks. Alternatiivselt peaks valitsus kaaluma sellise vahendaja asutamist regionaalsel tasandil nagu Baltic Social Development Fund. Kui nii, tuleks finantseerimine tagada Euroopa Strateegiliste Investeeringute Fondi (EFSI) kaudu, mis toetab investeringuid strateegilistesse projektidesse kogu Euroopas valdkondades nagu haridus, innovatsioon ja toetus väike- ja keskmise suurusega ettevõtetele.⁸⁰

⁸⁰ Lisainfo: <https://www.eib.org/en/efsi/what-is-efsi/index.htm#>

Viited

- Ballantyne, P. (2014), *Challenge prizes: a practice guide*, Centre for Challenge Prizes, Nesta, London. [38]
- BEPA (2015), *Empowering people, driving change*, [24]
<https://ec.europa.eu/docsroom/documents/13402/attachments/1/translations>.
- Browne, J. et al. (2018), "Faces of Joblessness in Estonia: A People-centred perspective on employment barriers", *OECD Social, Employment and Migration Working Papers*, Vol. 206, <https://doi.org/10.1787/6d9cd656-en>. [62]
- Burstein, M. and F. Murray (2016), "Innovation prizes in practice and theory", *Harvard Journal of Law & Technology*, Vol. Volume 29, Number 2 Spring 2016. [33]
- Cohen, S. and Y. Hochberg (2014), "Accelerating Startups: The Seed Accelerator Phenomenon", *SSRN Electronic Journal*. [82]
- Defourny, J. (2008), "Social Enterprise in Europe: Recent Trends and Developments", *EMES Working Papers*, No. 08/01. [25]
- Deloitte (2017), *The 2017 Deloitte Millennial Survey. Apprehensive Millennials: Seeking Stability and Opportunities in an Uncertain World.*, [67]
<https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/global/Documents/About-Deloitte/gx-deloitte-millennial-survey-2017-executive-summary.pdf>.
- ESCC/CIRIEC (2017), *Recent evolutions of the Social Economy in the European Union*, "Visits and Publications" Unit of the European Economic and Social Committee, European Union, Brussels. [1]
- ESEN (2019), *Estonian Social Enterprise Network*, <https://sev.ee/en/who-are-we/>. [17]
- Estonian Youth Work Centre/ Ministry of Education and Research (n.d.), *Youth Field Development Plan 2014-2020*. [73]
- ESTVCA (2018), *ESTVCA 2018 Report. Estonian Private Equity and Venture Capital Association*, [47]
<http://media.voog.com/0000/0035/9563/files/EstVCA%202018%20report.pdf>.
- European Commission (2019), *Country Report Estonia 2019*. [3]
- European Commission (2019), *Country Report Estonia 2019*,^[89]
https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/2019-european-semester-country-report-estonia_en.pdf.
- European Commission (2019), *Social enterprises and their ecosystems in Europe. Updated country report: Estonia. Author: Katri-Liis Reimann. Luxembourg: Publications Office of the European Union.*, <https://europa.eu/Qq64ny>. [13]

- European Commission (2018), *Digital Economy and Society index 2018, Country Report Estonia*. [90]
- European Commission (2018), *EaSI: Better access to finance for a more social Europe*, EU Publications Office/European Investment Fund. [58]
- European Commission (2015), *Entrepreneurship Education: A road to success*, https://ec.europa.eu/growth/content/entrepreneurship-education-road-success-0_en. [68]
- European Commission (2014), *EU Skills Panorama 2015: Estonia Analytical Highlight*, http://skillspanorama.cedefop.europa.eu/sites/default/files/EUSP_AH_Estonia_0.pdf. [75]
- European Commission (2013), *How Companies Influence Our Society: Citizens' View*, http://www.csr.ee/wp-content/uploads/2016/03/Ettevotete-uhiskondliku-moju-ja-vastutustundliku-tegutsemise-uuring_Euroopa-Komisjon.pdf. [64]
- European Commission (2012), *Rethinking Education: Investing in skills for better socioeconomic outcomes*. [69]
- European Commission (2011), *Social Business Initiative Creating a Favourable Climate for Social Enterprises, Key Stakeholders in Social Economy and Innovation*, Luxembourg: Publications Office of the European Union. [32]
- European Union (2019), *2019 European Semester: Assessment of progress on structural reforms, prevention and correction of macroeconomic imbalances, and results of in-depth reviews under Regulation (EU) No 1176/2011*. [46]
- European Union (2017), "A Macroeconomic Perspective on non-performing loans (NPLs)", *A Quarterly Report on the Euro Area (QREA)*, Vol. 16/1, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/ip049_en_1_npls.pdf. [45]
- European Venture Philanthropy Association (2018), *A Practical Guide to Venture Philanthropy and Social Impact Investment*, <https://evpa.eu.com/knowledge-centre/publications/venture-philanthropy-and-social-impact-investment-a-practical-gu>. [55]
- Eurydice (2012), *Entrepreneurship Education at School in Europe*, Luxembourg: Publications Office of the European Union, https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/entrepreneurship-education-school-europe_en. [70]
- Fehder et al. (2014), *Accelerators and the regional supply of venture capital investment, Seed Accelerator Rankings Project*, <http://www.seedrankings.com/pdf/accelerators-and-regional-supply-of-vc-investment.pdf>. [85]
- Freedom House (2018), *Nations in Transit 2018 : Estonia country profile*, <https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2018/estonia>. [10]
- Gök, A. (2013), "The Impact of Innovation Inducement Prizes", *Nesta Working Paper*, Vol. 13/18. [35]
- Government (2017), *Taskforce recommends including more companies in solving problems*, <https://www.riigikantselei.ee/en/news/task-force-recommends-including-more-companies-solving-societal-problems>. [22]

- Government of the Republic Regulation (2011), *National curriculum for upper secondary schools*. [74]
- Hehenberger, Lisa; Harling, Anna-Marie; Scholten, P. (2015), *A practical guide to measuring and managing impact*, European Venture Philanthropy Association (EVPA). [88]
- Jeppesen, L. and K. Lakhani (2010), “Marginality and Problem-Solving Effectiveness in Broadcast Search”, *Organization Science*, Vol. 21. [34]
- Kalil, T. (2006), *Prizes for Technological Innovation*, The Hamilton Project, The Brookings Institution, Washington DC. [39]
- Kay, L. (2011), “The effect of inducement prizes on innovation: Evidence from the Ansari X Prize and the Northrop Grumman Lunar Lander Challenge”, *R and D Management*, Vol. 41(4). [36]
- Kiisel et al. (2017), *Analysis of the support system for social entrepreneurship*, RAKE: Centre for Applied Research in Social Sciences, University of Tartu. [78]
- Kulbok-Lattik, E. (2015), “The Historical Formation and Development of Estonian Cultural Policy Tracing the Development of Estonian Community Houses (Rahvamaja).”, *Jyväskylä studies in education, psychology and social research*, Vol. 537. [12]
- Let’s Do It Foundation (2019), <https://www.letsdoitworld.org/>. [20]
- Luke Georghiou (2018), *A European Ecosystem for Social Innovation*, European Commission. [79]
- Madaleno et al. (2018), “Incubators, Accelerators and Regional Economic Development”, *Discussion Paper Series, IZA DP*, No. 11856, <http://ftp.iza.org/dp11856.pdf>. [84]
- Mair, J. and I. Martí (2006), “Social entrepreneurship research: A source of explanation, prediction, and delight”, *Journal of World Business*, Vol. 41/1, pp. 36-44, <https://doi.org/10.1016/j.jwb.2005.09.002>. [26]
- McKinsey & Company (2009), “And the Winner Is...”, *Philanthropists and Governments Make Prizes Count*. [37]
- Miller, P. and K. Bound (2011), *Start Up Factories*. [83]
- Ministry of Economic Affairs and Communications (2013), *Estonian Entrepreneurship Growth Strategy 2014-2020*. [71]
- Ministry of Education and Research (2014), *Estonian Lifelong Learning Strategy 2020*. [72]
- Ministry of Finance (2019), , <https://www.rahendusministeerium.ee/en/public-procurement-policy> (accessed on 7 May 2019). [59]
- Ministry of the Interior (2014), *Estonian Civil Society Development Plan 2015-2020*. [21]
- Murray, F. et al. (2012), “Grand Innovation Prizes: A theoretical, normative, and empirical evaluation”, *Research Policy*, Vol. 41(10): 1779–1792. [40]

- National Audit Office of Estonia (2017), *State's activity upon preparing for the Work Ability reform*, <https://www.riigikontroll.ee/tabid/206/Audit/2422/language/en-US/Default.aspx>. [61]
- Nicholls, A. (2006), *Social Entrepreneurship. New Models of Sustainable Social Change*, Oxford University Press. [29]
- Nicholls, A. and B. Huybrechts (2012), "Social Entrepreneurship: Definitions, Drivers, and Challenges", https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-8349-7093-0_2. [27]
- Nordic Council (2018), *Discussion paper on social impact investment in the Nordic Baltic Region. Ideas and opportunities needs and challenges*, https://sua.lv/wp-content/uploads/2018/09/SocialimpactinvestmentintheNordic-Balticregion_A4_5bl_trykk.pdf. [49]
- OECD (2019), "Boosting Social Entrepreneurship and Social Enterprise Development in the Netherlands, In-depth Policy Review", OECD Publishing, Paris. [53]
- OECD (2019), *Financing SMEs and Entrepreneurs 2019: An OECD Scoreboard. Full Country Profile. Estonia.*, https://read.oecd-ilibrary.org/industry-and-services/financing-smes-and-entrepreneurs-2019_b347f576-en#page2. [44]
- OECD (2019), *Financing SMEs and Entrepreneurs 2019: An OECD Scoreboard. Full Country Profile: Estonia*, https://read.oecd-ilibrary.org/industry-and-services/financing-smes-and-entrepreneurs-2019_b347f576-en#page2. [92]
- OECD (2018), *OECD Regions and Cities at a Glance 2018*, OECD Publishing, https://doi.org/10.1787/reg_cit_glance-2018-en. [11]
- OECD (2018), "Regional well-being in OECD countries: Estonia", *OECD Regional Well-Being Database*, <https://www.oecdregionalwellbeing.org>. [7]
- OECD (2017), *OECD Economic Surveys: Estonia 2017*, OECD Publishing, Paris, https://dx.doi.org/10.1787/eco_surveys-est-2017-en. [94]
- OECD (2017), *PISA 2015 Results (Volume V): Collaborative Problem Solving*, PISA, OECD Publishing, Paris, <https://dx.doi.org/10.1787/9789264285521-en>. [77]
- OECD (2016), *PISA 2015 Results (Volume I): Excellence and Equity in Education*, PISA, OECD Publishing, Paris, <https://dx.doi.org/10.1787/9789264266490-en>. [76]
- OECD (2015), *Social Entrepreneurship: Social Impact Measurement for Social Enterprises*, https://www.oecd.org/social/PB-SIM-Web_FINAL.pdf. [87]
- OECD (2015), "Social Impact Investment: Building the evidence base", <https://www.oecd.org/publications/social-impact-investment-9789264233430-en.htm>. [51]
- OECD (2014), *e-Estonia takes digital government innovation to next level*, <https://www.oecd.org/governance/observatory-public-sector-innovation/blog/page/e-estoniatakesdigitalgovernmentinnovationtonextlevel.htm#>. [95]
- OECD (2014), *OECD Data Working Age Population*. [8]

- OECD (2010), "Social Entrepreneurship and Social Innovation", in *SMEs, Entrepreneurship and Innovation*, OECD Publishing, Paris, [28]
<https://dx.doi.org/10.1787/9789264080355-50-en>.
- OECD (1999), *Social Enterprises*, OECD Publishing, Paris, [31]
<https://dx.doi.org/10.1787/9789264182332-en>.
- OECD (n.d.), *Financing SMEs and Entrepreneurs 2019: An OECD Scoreboard. Full Country Profile: Estonia*, https://read.oecd-ilibrary.org/industry-and-services/financing-smes-and-entrepreneurs-2019_b347f576-en#page2. [91]
- OECD/EC (2018), *Better Entrepreneurship Policy: Guidance Note "Institutional Frameworks"*, <https://www.betterentrepreneurship.eu/en/node/53>. [6]
- OECD LEED (2000), *OECD LEED Forum on Social Innovations*, [23]
<https://www.oecd.org/fr/cfe/leed/forum-social-innovations.htm>.
- OECD/EC (2018), *Better Entrepreneurship Policy Tool: Guidance Note on Access to Finance*, <https://www.betterentrepreneurship.eu/en/node/51>. [57]
- OECD/EC (2017), *Boosting Social Enterprise Development: Good Practice Compendium*, OECD Publishing, <https://doi.org/10.1787/9789264268500-en>. [66]
- OECD/UCLG (2019), *Report on World Observatory on Subnational Government*. [43]
- Pöder, A. (2017), "The Socio-Economic Determinants of Entrepreneurship in Estonian Rural Municipalities", *Doctoral Theses of the Estonian University of Life Sciences*. [14]
- Public Procurement Register (2018), , <https://riigihanked.riik.ee/rhr-web/#/> (accessed on 7 May 2019). [60]
- Raudsaar, M. (2016), "Developments of social entrepreneurship in Estonia", *Institute of Social Studies, University of Tartu*. [16]
- Saltuk et al. (2014), *Spotlight on the Market: The Impact Investor Survey*, Global Impact Investing Network, <https://thegiin.org/research/publication/spotlight-on-the-market-the-impact-investor-survey>. [56]
- Santos F., Salvado J.C., de Carvalho I.L., S. (2013), "The Life Cycle of Social Innovations. In: Osburg T., Schmidpeter R. (eds) Social Innovation. CSR", *Sustainability, Ethics & Governance*. [52]
- SEFORÏS (2017), *European Policy Brief. Measuring social innovation in the community innovation survey: Experience and evidence from the CIS2015 conducted in Flanders*, <https://static1.squarespace.com/static/56d2eebbb654f9329ddb20e/t/59a5229d8dd041cc6f72babf/1503994532990/Deliverable+6.3+policy+brief+KUL.pdf>. [65]
- Sigaloff, C. (2019), *Social Labs: Beyond experimentation, towards a new model for public participation*, Make a Difference Institute, Hong Kong. [81]
- SSE Knowledge Hub for the SDGs (2018), "From the economic to the social value contribution of the Social Economy, Methodological approach of assessment of the social value created, with an application to Spain", *Draft paper prepared in response to the UNTFSSSE Call for Papers 2018*. [2]

- Starr, K. (2013), "Dump the Prizes", *Stanford Social Innovation Review*, [41]
- Startup Estonia (2019), <https://www.startupestonia.ee/startups>, [19]
<https://www.startupestonia.ee/startups>.
- Tallinn University (2019), "„Kodanikuühiskonna arengukava mõjude hindamine“", [18]
Report: draft. Tallinn University, IBS, Turu-Uuringute AS. Tarbijate ühistud.,
<https://maksikook.coop.ee/tarbijate-uhistud/>.
- Tana Ziegler et al. (2017), *Shifting paradigms: the 4th European Alternative Finance Benchmarking Report*, Cambridge Centre for Alternative Finance, [48]
https://www.jbs.cam.ac.uk/fileadmin/user_upload/research/centres/alternative-finance/downloads/2019-04-4th-european-alternative-finance-benchmarking-industry-report-shifting-paradigms.pdf.
- Teasdale, J. and T. Sargsyan (2017), *The Young Academy Impact Report*, The Young Foundation, London, <https://youngfoundation.org/publications/young-academy-impact-report/>. [86]
- TEPSIE (2016), *Building the Social Innovation Ecosystem. A deliverable of the project: "The theoretical, empirical and policy foundations for building social innovation in Europe"*, European Commission, Brussels. [80]
- The Nielsen Company (2013), *The Nielsen Global Survey on Corporate Social Responsibility: Consumers who care and they will reward companies with their wallets.*, <http://www.csr.ee/wp-content/uploads/2016/03/Nielsen-Global-Report-Consumers-Who-Care-August-2013.pdf>. [63]
- Thompson, J. (2008), "Social enterprise and social entrepreneurship: where have we reached?: A summary of issues and discussion points", *Social Enterprise Journal*, Vol. 4/2, pp. 149-161, <http://dx.doi.org/10.1108/17508610810902039>. [30]
- Trumm, A. (2006), "Recent developments of Estonia's social protection system", [15]
Background Paper Prepared for the EU8 Social Inclusion Study. Document of the World Bank, Vol. 52,
<http://siteresources.worldbank.org/INTECONEVAL/Resources/EstoniaSocialPolicyReview.pdf>.
- Tuukka Toivonen, E. (2018), "Sparking social innovation through challenge prizes, Evidence on Teams, Ideas and Incubation from Finland," *Sitra studies* 133. [42]
- UN (2017), "Our World in Data: Age dependency ratio projected to 2100, Estonia", *UN Population Division (2017 Revision)*, UNDESA, [9]
<https://esa.un.org/unpd/wpp/Download/Standard/Population/>.
- Union, E. (n.d.), *A Quarterly Report on the Euro Area (QREA), vol. 16, no1*, [93]
https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/ip049_en_1_npls.pdf.
- Varga, E. and M. Hayday (2017), *A recipe book for social finance*, RAND Europe/Ecorys, Brussels, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/f1b8099b-fd4c-11e5-b713-01aa75ed71a1/language-en>. [54]
- Winborg and Landström (2000), "Financial bootstrapping in small businesses: Examining small business managers' resource acquisition behaviors", *Journal of Business Venturing*. [50]

Lisa 1. A. Erinevate juriidiliste vormidega sotsiaalsete ettevõtete põhilised omadused, võimalused ja probleemid Eestis

	Sotsiaalne ettevõtte	Mittetulundusühing	Tulundusühing	Sihtasutus	Osühing	Hübrüidvorm MTÜ ja äriühing
Majandustegevus	Pidev majandustegevus	Piiranguteta, kui see ei ole esmane eesmärk	Piiranguteta	Piiranguteta, kui see ei ole esmane eesmärk	Kohustuslik: piiranguteta	Piiranguteta
Eesmärk	Sotsiaalne, ühiskondlik või keskkondlik eesmärk	Kitsendusteta, sageli teenib pühendunud kogukonda	Toetab oma liikmete majandushuve, kuid eesmärk võib olla ka laiem, kui põhikirjas määratud	Haldab ja kasutab varasid ja sissetulekuid ainult varade juhtimise saavutamiseks, et saavutada sotsiaalsed eesmärgid, nagu täpsustatud põhikirjas	Määratud põhikirjas	Täielikult omatav filiaal kannab kogu kasumi MTÜ-st peaorganisatsioonile
Kasumi jagamise kriteerium	Piiratud kasumi jaotamine/varade lukustus	Kasumi mittejaotamine on kohustuslik. Varade lukustuse vajadus peab olema määratud põhikirjas.	Määratud põhikirjas või sihtotstarbeliselt otsustab üldkoosolek	Kasumi mittejaotamine on kohustuslik. Varade lukustuse vajadus peab olema määratud põhikirjas.	Määratud põhikirjas	Reeglid ühingutele ja ettevõtetele rakenduvad vastavalt
Juhtimismudel	Kaasav juhtimine	Vabalt valitav on kodanikuühiskonna organisatsioonide, omavalitsuste, kasusaajate kaasamine otsustamisse. Otsustab üldkoosolek	Otsustab üldkoosolek	Otsustab nõukogu, nagu täpsustatud põhikirjas	Vabalt valitav on kodanikuühiskonna organisatsioonide, omavalitsuste, kasusaajate kaasamine otsustamisse	Vabalt valitav on kodanikuühiskonna organisatsioonide, omavalitsuste, kasusaajate kaasamine otsustamisse
Vabatahtlikud	Vabatahtlike kasutamine	Võimalus	Võimalus	Võimalus	Võimatu tavapäraseks äritegevusteks	Reeglid ühingutele ja ettevõtetele rakenduvad vastavalt
Aktsepteerib annetusi	Jah	Võimalus	Võimalus	Võimalus	Ei ole võimalik	Ainult ühing on kölblik
Kölblik KÜSKI rahastamiseks	Kölblik	Kölblik	Kölblik	Kölblik	Ei ole kölblik	Ainult ühing on kölblik
Kölblik EASI rahastamiseks	Kölblik	Ei ole kölblik	Ei ole kölblik	Ei ole kölblik	Kölblik	Ainult ettevõtte on kölblik
Maksuerand	Kölblik	Kölblik, kui tegutseb avalikes huvides või heategevuslikel eesmärkidel	Ei ole kölblik	Kölblik, kui tegutseb avalikes huvides või heategevuslikel eesmärkidel	Ei ole kölblik	Ainult ühing on kölblik

Peamised tuluallikad	Kauplemine, toetused, riigihankelepingud, annetused, liikmemaksud	Kauplemine	Kauplemine, toetused, annetused	Kauplemine, riigihankelepingud	KÜSKi toetused, riigihankelepingud, annetused (MTÜ) Kauplemine, riigihankelepingud EASi toetused (ettevõtte)
Halduskulud	Suhteliselt madalad	Suhteliselt madalad	Suhteliselt kõrged (aastaruanded)	Suhteliselt madalad	Suhteliselt kõrgemad
Käibemaksukõlblikkus	Kui tulud on rohkem kui EUR 40 000 aastas Eelised väiksematele organisatsioonidele	Kui tulud on rohkem kui EUR 40 000 aastas Eelised väiksematele organisatsioonidele	Kui tulud on rohkem kui EUR 40 000 aastas Eelised väiksematele organisatsioonidele	Kui tulud on rohkem kui EUR 40 000 aastas Eelised väiksematele organisatsioonidele	Kui tulud on rohkem kui EUR 40 000 aastas igale organisatsioonile Eelised väiksematele organisatsioonidele
Empiirilised tähelepanekud	Kõige levinum vorm	Kasutatakse erandlikult	Vähesed	Arv suureneb	Vähesed

Allikas: OECD koostatud, tuginedes vaatlusviisidile ja ametkondlikele veebilehtedele, sealhulgas:
<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/515012018007/consolide>
<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/516112017003/consolide>
<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/519122017001/consolide>

Lisainformatsioon: www.oecd.org/cfe/leed/

Jälgige meid Twitteris: OECD SMEs, Regions, Cities

@OECD_local